ଦୁ'ଧାର ଲୁହ

ଲେଖକ :

ଶ୍ରୀ ମଙ୍ଗଳୁ ଚରଣ ବଶ୍ୱାଳ

ପ୍ରକାଶକ :

କଟକ-୨

ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ:

ଅପ୍ରେଲ-୧୯୬୧

ପ୍ରକାଶକ :

ଶ୍ରୀ ହରିହର ପ୍ରସାଦ ପଟ୍ଟନାୟକ

ଉତ୍କଳ ବାଣୀମନ୍ଦିର

ବିଶ୍ୱନାଥ ଲେନ୍, କଟକ-୨

ମୁଦ୍ରାକର :

ଶ୍ରୀ ଅବନୀନ୍ଦ୍ର ନାଥ ଦାଶ

ଶତଦଳ ପ୍ରେସ୍, କଟକ-୧

ମୂଲ୍ୟ :

ଏକଟଙ୍କା ପଚିଶି ନୂଆପଇସା

ଟ ୧.୨୫ ନୂ: ପ:

ନ କହି ର ହି ହେଉନ—

ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ଏ ଉପନ୍ୟାସଟିର ଲେଖା ଆରମ୍ଭ କରେ, ମୋର ଶିଶୁ ପୁଅ ପ୍ରଶାନ୍ତକୁମାର ଖାତାଟିକୁ ଝାଣି ନିଏ । ମୋର କଲମକୁ ନେଇ ଲେଖିବାର ଅନୁକରଣ କରେ । ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ଶୈଳବାଳା "କଣ ଏଣୁ ତେଣୁ ଲେଖୁଚ" କହି ବିରକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ମୁଁ ହସେ, ପୁଅକୁ ଶୁଆଇ ଦିଏ । ସେମାନେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲେ, ପୁଣି ଲେଖା ଆରମ୍ଭ କରେ । ତେଣୁ ସେଇ "ଏଣୁ ତେଣୁ କଣ ଲେଖୁଚ"ଟାକୁ ଆପଣମାନଙ୍କ ହାତରେ ଦେଉଚି ।

ମଙ୍ଗଳ ଚରଣ ବିଶ୍ୱାଳ

ଝ’ଧାର ଲୁହ

ଧୀରେନ ବାବୁ ବଡ଼ ଚିନ୍ତିତ, ଅଛନ୍ତି । ଝିଅର ବିବାହ । ବହୁ ଲୋକର ସମାଗମ । ମାସକ ଆଗରୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା କଥା । ମାତ୍ର ବିବାହଟା ଏତେ ଶୀଘ୍ର ଯେ ହୋଇଯିବ, ତାଙ୍କର ସେ ଧାରଣା ନ ଥିଲା ।

ସୁମିତାଙ୍କର ଡର ନାହିଁ । ଏପଟ ସେପଟ ହୋଇ ହୋଇ ନାକ ଅଗରେ ଜୀବନ ରହିଲାଣି । ମୂଠାକର ମାଇପିଟାଏ । କେତେ କାମ ବା କରିବ ? ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ, ଜ୍ଞାତି କୁଟୁମ୍ବ । ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ଏଇ ବାହାଘର କରିବା ପ୍ରଥମ । ନିଜେ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରୁଛନ୍ତି । ତାହାକୁ ବା ନ ଡାକିବେ ? ଲୋକେ କଣ କହିବେ ? ମହରଣୀ ଅପା ତ କହି ଛାଡ଼େନି । ଦେଖା ନ ହେଉଣୁ କହି ପକାଇବ, "କିଲୋ ଝିଅ ବାହାଘର ଦିନ ଅଧରେ କରି ପକାଇଲୁ କି ? ଆମେ ତୋ'ର କଣ କି ? ହଉ, ଗୋଟିଏ କାମ ତ ନିସ୍ତାରିଲୁ ।" ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସଟାଏ ଛାଡ଼ିବ । ନିଶ୍ୱାସର ଗରମ ପବନ ଭିତରେ ସତେ ଯେମିତି ସେ

ତାଙ୍କ କଥା କହି ପକାଉଛି । ଫୁଲ—ମାମୁଁର ଝିଅ-ପାଖର ଭଉଣୀ —ଉଚ୍ଚତ ଲଗିଛି । ତାଙ୍କୁ କିଏ ନ ଜାଣିବ ? —ସେବତୀ ମାଉସୀ —ବଡ଼ ଗୁଣର ମଣିଷଟିଏ ।। ଝିଅ ବାହା ବେଳେ ଯାହା କରିଛି । ସବୁ ଲୋକଙ୍କୁ ଖୁଆଇ ପିଆଇ ଖୁସି କରି ଦେଇଥିଲି । ଅନେକ ଦିନ ଗଡ଼ି ଗଲାଣି । ତଥାପି ସେ ପଛ କଥା ସବୁ ଫରଚ୍ଛ ଜଣା ପଡୁଛି । ସେବତୀ ମାଉସୀ ତାଙ୍କୁ ଯିମିତି ଦ୍ୱପାଙ୍କତ କରିଛି— ସୁଖ ଦୁଃଖ ବୁଝିଛି—ଆଜି ତା'ପରି କିଏ କରିବ ? ପଛକଥା ଶୁଣିବାକୁ ଆଜି ବେଳ କାହିଁ ? ନତୁବା ଆଖି ଆଗରେ ସେ କଥା ସବୁ ଛବିଭଳି ନାଚି ଉଠୁଛି । କେତେ ଚଞ୍ଚ ଯୋଗାଡ଼ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସେ କଣ ଏ ସବୁ ବୁଝୁଚନ୍ତି ? ପଦେ ପଚାରିଲେ, କଣେଇ ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ ଗୁହୁଁ ଦେବେ । ବାପଲୋ ସେ ଗୁହାଣୀ, ନାଆଁ ଶୁଣିକି ପଡ଼ିବ ଯିମିତି ! ଗର ଗର ହୋଇ ଏଣୁ ତେଣୁ କେତେ କଥା କହିବେ । କିଏ ବୁଝିବ ସେ କଥା ? ଖାଲିତ ବନ୍ଧ ଦେଇ ଯିବେ । ଆଲୋ ସଖି ଆପଣା ମହତ ଆପେ ରଖି । ତମାରୁ ନ ପଚାରିଲେ ହେଲା । କି ଧରଣର ମଣିଷ ସେ ? ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବରଷ ହେଲା ହାତ ଧଇଲି ଦିନେ ହେଲେ ପଦଟିଏ କହିଁଲେଇ କହୁଥାନ୍ତେ ? ସବୁଦିନ ସେଇ ଟିଆ ଟିଆ ଶୁଖିଲା କଥା । କହିବାକୁ ଡର ମାଡେ । ନ କହିଲେ ନ ଚଳେ । "ଝିଅର ବାହାଦିନ ପାଖ ହେଲା, କିମିତି କଣ କରିବ, ସଭିଏଁ ବସି ଭଲ ମନ୍ଦ ବିଚାର କର । ହାଟ ବଜାର ସଉଦାର ଯୋଗାଡ଼ କର," କହିବାରୁ ଯାହା ଶୁଣିଲି । କାନ ଫାଟି ପଡ଼ିଲା । କଣ ଦୋଷ କରି ପକେଇଲା ଭଲ ? ମୁଁ ଯେମିତି ଘରର କେହି ନୁହେଁ । ମୁଁ ପୋଡାମୁହିଁ ବା କାହିଁକି ପଚାରୁଥିଲି ? ଚଞ୍ଚ ସବୁ କିମିତି ଆସିବ, ସୁବିଧାରେ ମିଳିବ, ଏଇଥି ପାଇଁ ସିନା ପଚାରିଲି । ମାଆଲୋ ! ଯୋ' କଥା "ତୁମ ମାଈପିଗୁଡାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ବଥାଉଚି କାହିଁକି ?

ଆମେ ମରଦ ହୋଇ ରହିଚୁ କାହିଁକି ? ଡାଲରେ ଲୁଣ ଠିକ ପଡ଼ିଚି ନା ନାହିଁ । ସେ କଥା ଦେଖୁନ । ଏ ସବୁରେ ମୁଣ୍ଡ ବୁଲଉଚ୍ଛୁ କିଆଁ ?" ସତ କଥାତ, ମୁଁ କାହିଁକି ମୁଣ୍ଡ ଖରାପ କରୁଚି । ସେମାନେ ସବୁ ଆଣିବେ । ଜିନିଷ ସବୁ ଯୋଗାଡ଼ କରିବେ । ବର ବେଦୀରେ ବସିଲେ ସିଧା ସଳଖ ବାହାଟା ହୋଇଯିବ । ଦୁନିଆଁରେ ଆଉ ସେପରି କାହାର ଘରନାହିଁ । କେହି ବାହାଘର କରୁ ନାହାନ୍ତି । ଦେଖୁନ ସେଇ ସଦାନନ୍ଦ ଘର କଥା । ନିକଟରେ ବାହାଘର କରିଛନ୍ତି । ଛଅମାସରୁ ସଦାନନ୍ଦ ବୋଉ ସବୁ ଜିନିଷ ସାଇତି ରଖିଥିଲା । ଜାଡ଼ ଜାଡ଼ ଦରବ ବାହାରୁ ଆଣି, ଘରେ ପୂରେଇଥିଲା । ବାପ, ପୁଅ, ଭାଇ-ଭାଉଜ ଯା'ହାତରେ ଯା' ହେଲା, ସଭିଏଁ ହାତେ ହାତେ କାମ କଲେ । ସହଜରେ ବାହା-ଘରଟି ନିର୍ଘ ହୋଇଗଲା ।

ଏପଟ ସେପଟ ହୋଇ-ଧା ଧପଡ଼ କରି ସୁମିତ୍ରାଙ୍କ ବେଳ ସରି ଯାଉଚି, ଅଳପ କଥାରେ ଚିଡ଼ି ଯାଉଚନ୍ତି । ବିରକ୍ତ ହେଉ-ଛନ୍ତି । ନାକ-କାନ୍ଦୁରି ଝିଅଙ୍କ ଉଲା କଇଁ-କଇଁ ସୁଁ ସୁଁ କାନ୍ଦୁଚନ୍ତି । "ବିଧାତା ମାଇପି ଜନମ କାହିଁକି ଦେଲା ? କିଏ ନିଜକୁ ନିନ୍ଦୁଚନ୍ତି, ଦଇବକୁ ନିନ୍ଦୁଚନ୍ତି । ଗୃଜଳ ପାଚୁଡ଼ା ହୋଉନି । ଅଚ୍ଛୁଆ ଗୃଜଳରେ ସୁରି ପୋକ । କରୁ—ଏଯାଏଁ ଆସିନି । ପୁରୁଣା ଗୃହକର୍ତ୍ତା ଏତେଦିନ କାମ କଲଣି, ତଥାପି ସମୟ ଅସମୟ କିଛି ବୁଝେନି । ଚଞ୍ଚଳ କାମ ସାରି ଆଉ କିଛି କାମରେ ହାତ ଦେବା କଥା । ଏଯାଏଁ ଫେରିନି । ଆଚ୍ଛା ଲୋକଟାଏ ତ । ହଳଦିଗୁଣ୍ଡା ନ ହେଲେ ନ ଚଳେ । ଚନ୍ଦୁକୁ କହିଚି ସାହୁଘର ଢିଙ୍କିରୁ ଗୁଣ୍ଡ କରି ଆଣିବ । ଏବେ କି ହଳଦି ଆଣୁଛନ୍ତି ବା—କମା ରଙ୍ଗ ଆସୁନି । ସବୁତ ନକଲି ଚିଜ । ଏ ହଳଦି କି ଆଜିକାଲି ପସୁରେ

କିଏ ? କାହୁଁକି ବା ରଙ୍ଗ ଖରାପ କି ହେବ ? ଆଗ କାଳରେ କୁଆଡ଼େ ହଳଦି କଆରରେ ମଣିଷ ମୁଣ୍ଡ ଦିଆ ହେଉଥିଲା । ରକତ ପଡୁଥିଲା । ଏବେ ଆଉ କାହିଁ ? ହଳଦି ରଙ୍ଗ ଧରିବ କିପରି ? ସେ କାଳର ସବୁ କଥା ପିଠା ଲାଗିଲାଣି । ପଚ୍ଛକଥା ସବୁ ପାଶୋରି ପଡ଼ା । ଏବକାର ଲୋକେ କି ପାଠ ପଢୁଛନ୍ତି ଯେ—ଆଗ କାଳର କଥାକୁ ନାକ ଟେକୁଛନ୍ତି । ହଉ ବାବା, ଭ୍ରମର ବଇଜ । ଭ୍ରମର ସମସ୍ତ । ମୁଗ ଭଜା ହୋଇନି । "ଆରେ ପ୍ରଶାନ୍ତ, ଯା'ବାପା ବାହାରକୁ ଦେଖିବୁ । ଭଣ୍ଡାରି ଧୁଅଁଟା ଆସୁଛି, ନା ନାହିଁ । କୁଆଡ଼େ ଗଲା ପିଲାଟା ?" କେତେ ପୁଅଝିଏ ଘର କଥା କରୁଛନ୍ତି । କାଗଜ କଲମ ନେଇ ନିରେଳରେ କଣ ଯେ କେଁ କରୁଥାଏ, ବୁଝି ହୁଏନି । କଣ ମିଳିବ ସେଥିରୁ ଆମକୁ । ଛି, ଏତେ ବୋକା ପିଲାଟାଏ । ଜାତ ଭାତ ଅଳାଭୁତ ଫଟେ। ଆଖି କାନରେ ଝୁଲୁଛି । କହୁଛି ସେ କଳା ସାଧୁର କି କଳା ବା ହାଣ୍ଡିକଳା ନା ଭୋଭଲା କଳା । ଆରେ ପାର୍ବତୀ ଏପାଖେ—ଆ । କେଉଁଠି ନାହିଁ ଲୋ । ବେଳ ଆସି ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ହେଲାଣି । ରାତି ନ ହେଉଣୁ ବରଘର ଆସି ପହଞ୍ଚିବେ । ଆଉଲୋ କୁଆଡ଼େ ଗଲୁକି ? ଭଣ୍ଡାରିକୁ କୁହ ଦୂବ, ବରକୋଳି ଜାମୁ, ହୋମପାଇଁ କାଠ—ଫୁଲମାଳ ଏ ସବୁ ଆଣୁ । ଆଲୋ ହେମ ମାଉସୀ—"କହଲୋ କି କି ଦରବ ଲାଗିବ ?"

"ମଲା ମୋର—ତୁ ବାପା! ହୋଇନନୁ କିଲୋ ? ଏବେ ଆଉ କଣ ନୂଆ ନୂଆ ଦରବ ଲାଗିବ ?"

"ମୋର ବାହାଘର କଥା ଶୁଣ ମାଉସୀ । ଗଙ୍ଗବ ବାପା । ଏଣୁ ତେଣୁ ଧାର ଉଧାର କରି ଝିଅ ବିଦା କରି ଥିଲା । ପଚାଶ ବରଷ ହେଲାଣି । ସେ କଥା କି ଆଉ ମୋର ମନେ ଅଛି । ବାହା ହୋଇଛି ସିନା । ଏବେ ନୂଆ ବାହାଘର କରୁଛି । ଭଲହେଉ

ମନ୍ଦହେଉ, ଯେତେ ପ୍ରଶ୍ନ କରୁଚ । ଆଗ ପଛ କିଏ ଅଛି ଯେ କହିବ କି ବତେଇବ ।”

“ଏମିତିକା ଅଲକ୍ଷଣା କଥା ତାହାଙ୍କୁ କହୁଚଲେ ଝିଅ ? କିଏ ତୋର ନାହିଁ ? ଧୀର ବାବୁ ପରି ସ୍ୱାମୀ । ସବୁ ଅଛନ୍ତି ତାଙ୍କର ନାଁ ଅଛି । ଦୁନିଆଁ ତାଙ୍କର ଗୁଣ ଗାଉଚି । ପ୍ରତିମା—ପ୍ରତିଭା ଭଲ ମନଲେଖା ଝିଅ । ସତେ ଯିମିତି ଗୋଟିଏ ଗୁଣ୍ଡୁଳରେ ଗଢ଼ା । ଆଉ ପୁଅ ପ୍ରଶାନ୍ତ । ଦେଖିଲେ ପେଟ ପୁରିଯିବ । ଏଟା ପୂର୍ବ ତପସ୍ୟାର ଫଳ ଲୋ ଝିଅ । ଏମିତିକା କୁଟୁମ୍ବ ପାଇ ତୁ ଏକଥା କହୁଚୁ ? ଛି-ଛି, ଆଉ ଏପରି କହିବୁନି । କୋଟିଏ ବରଷ ଆୟୁଷ ପାଆନ୍ତୁ । ତୋର ଏ ସୁଖର ସମୟ ଲୋ ଝିଅ । ହଁ ମନରେ ଦୁଃଖ ଆସିପାରେ । ପ୍ରତିମା ଟା ନାହିଁ ବୋଲି । ଦେହ ଅସୁସ୍ଥ ଅଛି । ଭଲହୋଇ ଯିବ । ଚିନ୍ତା କଣ ? ହଁ ଲୋକେ କହି ପାରନ୍ତି । ବଡ଼ ଝିଅଟା ଥାଉଁ ଥାଉଁ ସାନକୁ ବାହା କରଉଛ କିଆଁ ? ଏମିତି ଦୁନିଆଁରେ ହଉନିକି ? ତେବେବି ବାପା ମନରେ ଦୁଃଖ ରହିଚି । ଯାହେଲେ ବାପ । ମରଦପୁଅ । ଦୁନିଆଁ ତାଙ୍କୁ ହିଁ ଆଗ କହିବ । ସେ କଣ କହିବେ ? ଏଇଥି ପାଇଁ ସେ ଏ ବିବାହରେ ଏତେ ନୀରବ । ଏତେ ଉଦାସୀନ ।”

ସେଇଥି ପାଇଁ ମୋ ମନରେ ବି ବାର ଗୁଣ୍ଡୁଳିଆ ଭାବନା ଆସେ । ମନ ମାରି ବସେଁ । ହେଲେ କଣ ହେବ । ଗୋଟିଏ ଝିଅକୁ ହ'ଧାତ କରି ପାରିଲେ କାମଟି ସରିବ । ପୁଣି ତା'ପଛକୁ ତି ବରଷକୁ ବରଷ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ କାମ ପଡ଼ିବ । ପୁଅ ବାହା—ଝିଅ ପଟିଆଣି । ପୁଣି ଏ ଯଉଁ ଯୁଗ ହେଲାଣି । କଡ଼ିଲି ଝିଅ ବାହା ଦବା ବଡ଼ କଷ୍ଟ । ନିଜେ ଯାଇ କହି ହଉନାହିଁ । ତୁ ଆମ ଝିଅକୁ ବାହା

କରିବୁ । ଝିଅ ତ ଘରେ ରଖିବାର ଚଳ ନୁହେଁ । ପର ଘରର ଦରବ ସେ । କାହା ଗଳାରେ ନେଇ ବାନ୍ଧିବୁ । ସେଥିରେ ଯୌତୁକ । ସାଇକେଲ୍ ଦବ । ରେଡ଼ିଓ ଦବ । ଅମୁକ ଦବ । ପେଟକୁ ଦାନା ନ ଜୁଟିଲେ ବି ଦବାକୁ ହବ । କନ୍ୟାବର ଆମେ ନ ଦବୁ, ଦବ କିଏ ? ଆମେ କଣ ବାହା ହୋଇ ନାହୁଁ କି ? ସେ କାଳରେ ଏମିତକା ରୀତି ନ ଥିଲା । ବାପା ତା ମନକୁ ଜୁଆଇଁ ବାଛୁଥିଲା । ଝିଅ ଭଲ୍ ମନ୍ଦ ଯାହା ପାଇଲା, ତାଙ୍କୁହିଁ କରମ ଆଦରି ରହୁ ଥିଲା । ଆମର ସେପରି ଧନ ତ ସରିଗଲା । ବୟସ ଗଡ଼ିଗଲା । ଆମର ବା କଣ ଊଣା ହୋଇଛି ? ପୁଅ ଝିଅ କରି ଗୁଡ଼ାଏ ପାଇଛୁ । ଧନ ନଥିଲେ ନାଇଁ । ରାଇଜରେ ହାତ ପାତି ଖାଇବେ । କିଏ କା'କରମ ପାଇଁ ଦାୟୀ ହବକି ? ଜନମ ସିନା ଦେଇ ପାରିବ, କରମ ସେ ଚକାଡୋଳାଙ୍କ ହାତରେ । ଆଉ ଏବେ ? ଝିଅ ଜୁଆଇଁକୁ ଦେଖିବ । ଜୁଆଇଁ ଝିଅର ଫଟୋ ଚାହିଁବ । କେତେ ପଢ଼ିଛି ? ଗୀତ ଗାଉଛି ନା ନାହିଁ ? ନାଚ ଜାଣେ କି ନା ? ଏପରି ଏପରି ନାନା ଅଲଙ୍କୁଣ କଥା । ଶେଷରେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଆଖି ଫିଟିଲେ ଜମା କରି ପାଇବ । ଏ କି କାଳ ମା । କଣ ମିଳୁଛି ଏମାନଙ୍କୁ ଏଥିରୁ । ବିବାହର ତନଦ୍ଧନ ନ ଯାଉଣୁ କଚେରୀ ତା'ରେ ହାଜର । ଝିଅର ମନ ଫାଟିଗଲା । ସ୍ୱାମୀ ଦୁଃଖ ଦଉଛି । ନାନା କଥା କହୁଛି । ଗୁଣ୍ଡପଣ ଦେବ । ଛି.ଛି, ଆଉ ଧରମ ନାଇଁ । ସାବିତ୍ରୀ, ସୀତା, ଏମାନଙ୍କ କାହାଣୀ କଣ ଶୁଣି ନା ? ସେଇମାନେ ତ ପୁଣି ଏଇ ଦେଶର ଝିଅଥିଲେ । ସବୁ ପଢ଼ୁଛନ୍ତି, ସବୁ ଶୁଣୁଛନ୍ତି ତଥାପି ସେଇ ଅଲକ୍ଷଣା କଥା । ଏବକାର ପୁଅଝିଅ କଣ ହେଲେଣି, ଭାବି ହେଉନି । ଯାହା ହଉନୁ । ସମସ୍ତ ଆସିଲେ ବୁଝିବେ । କାଳ ପାଚିଲେ—ଦାନ୍ତ ପଡ଼ିଲେ, ବୁଝିବେ । ରକତ ଚଞ୍ଚଳଥିବା ଯାଏଁ ଏମିତି ସବୁ ହୁଏ ।

ଏଇପରି ନାନା ରକମର କଥା ବାର୍ତ୍ତା କରିକରି ସୁମିତା ଝିଅର ବିବାହର ଯୋଗାଡ଼ରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ତାଙ୍କୁ ସମୟ ମିଳୁନି । କେତେବେଳେ ଖାଉଚନ୍ତି ଆଉ କେତେବେଳେ ଶୋଉଚନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ବି ଜଣା ନାହିଁ । ଅହରହ ତାଙ୍କର ହାତ କିଛିନା କିଛି କାମ କରୁଚି । ପାଟି କଥା କହୁଚି । ବନ୍ଦ ହେଉନି ।

ଧୀରେନ । ବୃଦ୍ଧ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଧୀରେନ ବାବୁ । ଅର୍ଦ୍ଧଶତାବ୍ଦୀର ଅଭିଜ୍ଞତା, ଗୃହ-ସଂସାରର ଯାବତୀୟ ବୋଝ ତାଙ୍କୁ ଆହୁରି ଆଗକୁ ଠେଲି ପକେଇଛି । ବାଳ ନ ପାଚିବା ବୟସରେ ବାଳ ପାଚିଚି । ଗୋଲଗିଆ ଚଷମା ଆଢ଼ୁଆଳରେ ଥିବା କୋଟର-ଗତ ଚକ୍ଷୁ ଦୁଇଟି ଯେପରି ତାଙ୍କ ଜୀବନ-ଇତିହାସର ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ପାଣ୍ଡୁଲିପି । ସେ ବସିଚନ୍ତି । ମଉନରେ ବସିଚନ୍ତି । ଚିନ୍ତା କରୁଚନ୍ତି କଣ । ଝିଅର ବିବାହ । ଅଳପ ସମୟ ପରେ ବରଯାତ୍ରୀ ଆସିବେ । ବହୁଲୋକ ରୁଣ୍ଡ ହେଲେଣି । ଘରେ ମାଇପିଙ୍କ ଭିଡ଼ ଜମିଲାଣି । ପାଖ ପଡ଼ଶା—ଜ୍ଞାତି କୁଟୁମ୍ବ ପହଞ୍ଚିଲେଣି । ତଥାପି ସେ ଉଦାସୀନ । ସତେ ଯେପରି ସେ କିଛି ଜାଣୁ ନାହାନ୍ତି । ମନରେ ଆନନ୍ଦ ନାହିଁ । ଅବସନ୍ନ ଶରୀରଟିକୁ ଚଉକିଟାରେ ଆଉଜାଇ ଥୁଇଛନ୍ତି । ବାଆଁ ହାତ ପାପୁଲିରେ ଗାଲକୁ ଭରାଦେଇଚନ୍ତି । କଣ ଗୋଟିଏ ଜିନିଷକୁ ଚାହିଁଲା ଭଳି ଅନେଇଛନ୍ତି । ମୁହଁରୁ କଥା ବାହାରୁ ନାହିଁ । ଏ କି ରୂପ ! ଏକି ମୌନତା । ଏତେ ବଡ଼ ଶୁଭ ସମୟ । ଗୁଡ଼ ଫୁଲ ଉଠିବା କଥା । ନିଜ ଜୀବନର ପ୍ରଥମ ବାହା କାମ । ବାପ

ହେବାର ଏକ ଗୌରବ, ଏକ ସାର୍ଥକ ଦିବସ । ତଥାପି ସେ ଉତ୍ସାହହୀନ । କିଏ ପଚାରିବ ତାଙ୍କର କଣ ହୋଇଛି ? କାହାରିକୁ ସାହସ ପାଉନି । ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହାଇ ସ୍କୁଲର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଧୀରେନ୍ଦ୍ର । ମୁହଁ ଖୋଲି ତାଙ୍କ ଆଗରେ କିଏ କହିବ ? ସଭିଏଁ ନିଜ ନିଜ କାମରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ପରିବା କଟା ହଉଚି । ପାନ ଗୁଆ ଗୁଣ୍ଡି ଯୋଗାଡ଼ ଚାଲିଚି । ଜଳଖିଆର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହଉଚି । ଗହଣା ପତ୍ର ସଜଡ଼ା ହଉଚି । ନୂଆ ନୂଆ ଶାଢ଼ୀ ବଛା ହୋଇ ଥୁଆ ହଉଚି । ଝିଅର ମନ ଲାଖି ସବୁ ଦରବ ସୁମିତ୍ରା ଅଣାଇ ଯୋଗାଡ଼ କରିଚନ୍ତି । ଜୀବନର ପହିଲି କାମ । ଲୋକେ କଣ କହିବେ ? ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ମହତ ଯିବ । ପାଖ ପଡ଼ଶାରେ ନାଆଁ ଅଛି । ମୁହଁଟେକି ସିଏ କଥା କହି ପାରୁଚନ୍ତି । ଅନ୍ୟର ବାହାଘର ବେଳେ ସେ ନାନା ଚିଜ ଅପସନ୍ଦ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କର ବେଳକୁ ଲୋକେ କଣ କହିବେ ନି ? ସେଇଥି ପାଇଁ ସୁମିତ୍ରା ଆଗରୁ ସାବଧାନ । ସବୁ ନିଜେ ତନଖି ଦେଖୁଚନ୍ତି । ସବୁଠି ତାଙ୍କର ନଜର ପଡ଼ୁଚି । ବେଳେ ବେଳେ ପ୍ରତିମା କଥା ଭାବୁଚନ୍ତି । ଦିନକ ପାଇଁ ଝିଅଟି ଆସିଥାନ୍ତା । ଏତେ ବଡ଼ ଶୁଭ ଦିନଟାରେ ତା'ର ରହିବା ନିହାତ ଦରକାର । ଜାକ୍ରୁର ତ ଜମା ଛାଡ଼ି ହେଲାନି । ହଉ, ଭଗବାନ ତା'ର ମଙ୍ଗଳ କରନ୍ତୁ । ପୁଣି କାମରେ ମନ ଦଉଚନ୍ତି । ପିଠାପଣା—ଖେଳୀ ଖଚରର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରଉଚନ୍ତି । ବାଇଆ ପୁଅଟା ଫେରିନି । କୋଉ ପୋଖରୀ କୂଳରେ ବସିଥିବ । ତୁଛାଟାରେ ଗୋଟେ ଗୋଟେ ପଥର ଗୋଟାଇ ପୋଖରୀର ନିଥର ପାଣିକୁ ଫିଙ୍ଗୁଥିବ । ଚାହିଁଥିବ ମାଛମାନଙ୍କର ସନ୍ତରଣରେ ଗୋଟେ ଗୋଟେ ଢେଉ ସବୁ ପାଣିରେ ମିଳି ଯାଉଥିବ ।

ପ୍ରତିଭା ବସିଚି । ମନରେ ଆନନ୍ଦ ନାହିଁ । ଛାତିରେ ଦୁଃଖ ମିଶା କୌଣସି ଭୟ । ଛାତି ଧଡ଼କୁଚି । ମନ ଏଣେ ତେଣେ ଧାଉଁଛି । କଥାରେ ମନ ଲାଗୁନି । ଝରକା ଉହାଡ଼ରେ ଅନାଉଚି । ଦେଖିବ

କମିତ ଲୋକେ ବରବେଶ ସାଙ୍ଗ୍ ଆସନ୍ତି । ବାହା ହବ । ଶାଶୁ ଘର ଯିବ । କିମିତି ସେ କଥା କହୁବ । ପ୍ରଥମରେ ସିଏ କହୁବ, ନା ତା'ର ସ୍ୱାମୀ କଥା କହୁବେ ସେ ଭାବି ପାରୁନି । ତାକୁ ଲାଜ ମାଡୁଚି । କାଳେ କିଏ ଦେଖୁଥିବ ବୋଲି କୋଠରୀର କବାଟ ବନ୍ଦ କରିଚି । ବେଦୀରେ ବସିବ । ହାତରେ ହାତ ଦବ । ଅନେକ ଲୋକ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଥିବେ । ଲମ୍ବ ଓଢ଼ଣା ଟାଣି ତଳମୁହାଁ ହୋଇ ସିଏ ବସିବ । ସ୍ୱାମୀ ତାର କପାଳରେ ସିନ୍ଦୁର ଟିପ ଟିଏ ଦେବେ । ସିଏ ଦେଖିବ । କିମିତି ଦେଖିବ ? ଲୋକେ ଥିବେ । ଦେହ ଥରିବ । ହାତରେ କାଚ ପିନ୍ଧେଇବେ । ପଦ୍ମା ଅପା କହୁଥିଲା ତାର ବାହା ବେଳେ ସେମିତି କରିଥିଲେ । ଏ ସବୁ ସପନ କଥା । ଆଗରୁ ଭାବିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଆଜି ସେ ଭାବୁନି ଜଳଜଳ କରି ଚାହୁଁଚି ।

ଯଥେଷ୍ଟ ଆଲୁଅ ଢଷ୍ଟି ହୋଇ ପଡ଼ିଚି । ବାଣ ଫୁଟିଚି । ଚୁଁ କିନା ନିଆଁ ଛୁଟା ସବୁ ଉପରକୁ ଉଠି ଖସି ପଡ଼ୁଚି । ନମଘପର ହିଂସ୍ର ଶବ୍ଦରେ ଗର୍ଜି ଉଠୁଚି । କି ଭୟଙ୍କର ଏ ବାଣ । ଆଲୁଅ ମାଳାର ସଫା ଆଲୁଅରେ ରାତିର ଅନ୍ଧାର ତରଳି ଯାଉଛି । ଗୁଡ଼ାଏ ମଣିଷ । ଭାତ ଭାତ ମାଡ଼ । ବାଜା । ଶବ୍ଦରେ କାନ ଅତଡ଼ା ପଡ଼ୁଚି । ସା'ନାଇର ଲମ୍ବିତ ତାନ ସ୍ୱରର ନିସ୍ତବ୍ଧତାକୁ ବଡ଼ ମୁଖର କରିପକାଉଚି । ଝରକାମ କରୁ ପାଲିଙ୍କି । ଲୋକେ କାନ୍ଧେଇ ଆଣୁଛନ୍ତି । ଆଲୁଅରେ ଚକ୍ ଚକ୍ ହେଉଚି । ଆଖିକୁ ଝାଣିନଉଚି । ସାପ ଗୋଡ଼ାଇଲା ପରି ଟ୍ରେନ ମଟର ଶ୍ରେଣୀ ଗୁରୁଣ୍ଡି ଗୁରୁଣ୍ଡି ଯାଉଚି । ସେଠି ଯିମିତି ଗୁଲୁ ଗୁଲୁ ଅଙ୍କ ପଡ଼ୁଥିବା ଜଣେ ବାଟଚଲା ଲୋକ ବା ମାଲ ବୋହେଇ ହେଇ ଆଣୁଥିବା ମହାଜନିଆ ବଳଦ ଗାଡ଼ି । ତହୁଁ ଭିତରେ ବର । ରଜାବେଶ ପରି, ମୁଣ୍ଡରେ ପଗଡ଼ି । ପଗଡ଼ି ଉପରେ ନାନା କିସମ ଜରୀର କାରୁକାମ । ମୁହଁରେ କଥାନାହିଁ । ବଡ ଗମ୍ଭୀର । ସା'ନାଇର ଦାମିକା

ତାହାର ସହେତ ଯେପରି ଏକ ମିଳନାନ୍ତକ ନାଟକରେ ବିୟୋଗାନ୍ତ ସ୍ୱର ତୋଳୁଛି । ବାଙ୍କା ବାଙ୍କୁଛି । ଗାଉଁଳି ଗ୍ରାମ ସୁଆଙ୍ଗର ସୁଭଦ୍ରା ପ୍ରେମ ଭିକ୍ଷା କରୁଛି । କାମ କୁଣ୍ଠିତ ଅର୍ଜୁନ ତା'ର ପ୍ରେମ ପ୍ରାର୍ଥନା ଅସ୍ୱୀକାର କରୁଛି । ସୁଭଦ୍ରା ମୁହଁର ଶୃଙ୍ଗାରି ଗୀତର ପୁନରାବୃତ୍ତି କରି କରି ଅନ୍ୟମାନେ ସମତାଳରେ ଉଡ଼ି ଗୁଡ଼ୁଚନ୍ତି । ଅଣ୍ଟାର ବାଆଁ ହାତ ରଖି ପିନ୍ଧାଲୁଗା ଦୋହଲାଇ ସୁଭଦ୍ରା ନାଚୁଛି । ଅର୍ଜୁନ ବୀର ଦର୍ପରେ ଏପଟ ସେପଟ ହୋଇ ଚାହୁଁଛି । ବରଯାତ୍ରୀ ଆଗକୁ ଆଗକୁ ବଢି ଚାଲିଚନ୍ତି । ବାଣ ଫୁଟୁଚି । ଫୁଲଝରି ବାଣ ଜଳି ଜଳି ଉପରକୁ—ଆହୁରି ଉପରକୁ ଉଠୁଚି । ରାସ୍ତାର ଉଭୟ ପଟେ ଦେଖଣାହାରି । ନିଦୁଆ ଆଖି ସବୁ ଆଲୁଅର ତୋଫା ଆଲୋକରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେଖାଯାଉଚି । କବାଟ ଆଡ଼ୁଆଳରେ ଭୁଆସୁଣୀ ସବୁ ଅନେଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମୁହଁରେ ସଙ୍କ ହସ ଝଟୁଚି । କାଳେ ଖବୁଥିବେ ବିବାହର ସ୍ମୃତି । ଗୋଟେ ଗୋଟେ ପିଲ ସବୁ ଆଁ—ହୋଇ ଚାହିଁଚନ୍ତି । ଏସବୁ କଣ ହଉଚି । ଧାରଣା କରି ନ ପାରି ବୋଧହୁଏ ବିସ୍ମୟ ପ୍ରକାଶ କରୁଚନ୍ତି ପାଟିକୁ ଦର ମେଲା କରି । ବୃଦ୍ଧୀମାନେ ମାଷ୍ଟର ଝିଅ ମନଲଚ୍ଛି ବର ପାଇଚି କହୁଚନ୍ତି । ଥିଲା ଲୋକ ହୋଇ ଥିବ । ଏତେ ନାଚ ତମାସା ବାଙ୍କା ହେବିକା କୋଉଠୁ ପାଇବ ନୋହିଲେ । ଅବିବାହିତ ଝିଅ ସବୁ ବରର ମୁହଁ ଦେଖିବା ଆଶାରେ ଚାହୁଁଚନ୍ତି । ବର, କଣେଇକର ଏଣେ ତେଣେ ଅକସ୍ମାତ ଚାହିଁ ଦେଲେ ସେମାନେ ଲଜେଇ ଯ ଉଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଅଜଣା ବର କମିତି ପାଲିଙ୍କି ନେଇ ଆସିବ—ଏଇ ପ୍ରଶ୍ନଟି ସେମାନଙ୍କର ଲାଜର ମୁହଁରେ ସତେ ଯେପରି ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣା ପଡ଼ୁଚି । ଆକାଶରେ ତାରା ସବୁ ତଳକୁ ନୀରବରେ ଚାହିଁଛନ୍ତି । ଦପ୍ ଦପ୍ ଜଳୁଚନ୍ତି । ବରଯାତ୍ରୀର ପଟୁଆରି ଆଗେଇ ଚାଲିଚି । ବରପିଲାଟି ଚୂଡାମଣିଷ ପରି ବସିଚି । କଏ ଏ ବେଶ କରିଚି ବା— ମାଇକିନା ସବୁ କୁହା କୁହି ହଉଚନ୍ତି ।

ଆଲୋ ପଦ୍ମା—ଆଲୋ ପାରି; ସୁଟକେସ୍‌ଗୁଡ଼ିକ ଦେ; ଆରେ ଟେସ୍ ଭଣ୍ଡାରୀ ଟୋକାଟା କାହିଁ ? ପଦ୍ମା—ତୁ ଯା—ପ୍ରତିଭାକୁ ସଜାଇକରି ଗହଣା ପିନ୍ଧାଇ ଦେ । ବେଶ ଭୂଷଣ ସଜାଡ଼ି ଦେ । ସେମାନେ ନିକଟକୁ ଆସିଲେଣି । ବାଜା ଶୁଭୁଛି । ସାନାଇ ବାଜୁଛି । ଆଲୁଅ ଆକାଶ ସାରା ଛିଟିକି ପଡ଼ୁଛି । ପ୍ରଶାନ୍ତ କାହିଁ ? ଏଯାଏ ଆସିନି । ଆସୁଥିବ । କୋଉଠି ବସି ଗପ କରୁଥିବ । ଟୋକାଟା ବଡ଼ ଅବାଧ୍ୟ, ଅମାନିଆ । ଏଁ—ତୁମେ ଏଇଠି ବସିଛ ? ଏଇଟା କଣ ବସିବାର ସମୟ ? ଚୁପ ଚାପ । କାନକୁ ଶୁଭୁନି ? ବରଯାତ୍ରୀ ଆସିଲେଣି ପରା । ବଡ଼ ବେପରୁଆ ଲୋକଟା । ଟିକିଏ ବା ଚିନ୍ତା କରନ୍ତୁ । ଆସୁନ ! ବାଟ ବରଣ କରି ଆଣିବନି କି ? ବଡ଼ ପାଟି କରି କହି ଚାଲିଛନ୍ତି ସୁମିତ୍ରା । କେଶ ଫିଟି ପଡ଼ୁଛି । ବେଶ ବଡ଼ ଅସମ୍ଭାଳ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛି । ନିଜ ଦେହ ପ୍ରତି ଯତ୍ନ ନାହିଁ । ସେ ଖାଲି ଏଣେ ଏଣେ ଧାଇଁ ହନ୍ତ ସନ୍ତ ହେଲେଣି ॥ ମୁଣ୍ଡର ଓଢ଼ଣା ଖସି ପଡ଼ୁଛି । ସେ ବାରବାର ଓଢ଼ଣା ଟାଣି ମୁଣ୍ଡରେ ଥୋଉଛନ୍ତି ।

ସୁମିତ୍ରାଙ୍କ ବ୍ୟସ୍ତତାଭରା ଡାକରେ ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ହିଁ କହି ଝରକା ଆଡ଼େ ଅନାଇଲେ । ରାତିର ଖଣ୍ଡେ ଆକାଶ ଝରକା ଦେଇ ଦିଶୁଛି । ଅଗଣିତ ତାରା । ଜୀବନର ସମସ୍ତ କଳଙ୍କ କାଳିମା ଯେପରି ତାରା ଗୁଡ଼ିକର ସତେଜ ଆଲୁଅକୁ ବଡ଼ ନିଷ୍ପ୍ରଭ କରି ପକାଇଛି ।

ସ୍ୱାମୀ ଅଭିଶାପ ଓ ଭର୍ତ୍ସନାରେ ତ ସ୍ୱ ସତେ ଯେପରି ଫିକା ପଡ଼ି ଯାଇଛି । କଦର୍ଯ୍ୟ କଳୁଷର କାଳିମା ଘୋଡ଼ାଇବା ପାଇଁ

ବାହ୍ୟ ପରିବେଶ ମଳିନ ହୋଇ ଯାଇଛି । ବହୁଦିନରୁ ପଡ଼ିଥିବ ଚନ୍ଦ ଓ ତାହାର ପ୍ରଶସ୍ତ କାହାଣୀ ତାହାଁଙ୍କ କେଜାଣି ବୃଦ୍ଧ ଧୀରେ-ଙ୍କ ଅଙ୍ଗରେ ସ୍ଥାଣୁତ୍ୱ ଆଣି ଦେଇଚ । ଏପରି ଏକ ବ୍ୟସ୍ତ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଏ ରକମର ଅବାନ୍ତର ଚିନ୍ତା ଓ ସ୍ମୃତି ତାଙ୍କ ମନରେ ପ୍ରବେଶ କିପରି କରିଲା ସେ ବୁଝି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ଶୀତୁଆ ପବନ ସୁଉ ସୁଉ ଘର ଭିତରକୁ ପଶି ଆସୁଚି । ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ଚଷମା ପିନ୍ଧି ଅନେଇଲେ । ସତ୍ତତ ପ୍ରଚୁର ଆଲୁଅ ଦେଖା ଯାଉଚି । ବାଜା ଓ ଧାନାଇର ମିଳିତ କଳରୋଳ ଅନ୍ଧାରକୁ ଠେଲି ଠେଲି ଆସୁଚି । ବୃଦ୍ଧ ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ଚୌକିକୁ ସାମାନ୍ୟ ପଛକୁ ଠେଲି ଠିଆ ହେଲେ । ପାଦ ଚଳୁନି । ମୁଣ୍ଡଟାର ଭାରି ଲାଗୁଛି । ଏ କି ମାନସିକ କ୍ଳାନ୍ତି ? ସେ ସବୁ ବୁଝୁଛନ୍ତି । ତଥାପି ତାହାଁଙ୍କ ଏ ବ୍ୟସ୍ତତା । ଯା ହେବାର ହେବ । ଜାଣି ଜାଣି ବି ମସ୍ତିଷ୍କ ନ କରିବାର କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ଅନସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟକୁ ସ୍ୱୀକୃତି ପ୍ରଦାନ କରେ । ସେ କଣ ବୁଝୁ ନାହାନ୍ତି ? ବୁଝୁଛନ୍ତି । କରିବେ କଣ ! ଅନ୍ୟ ଚିନ୍ତା କଣ ? ପ୍ରଶ୍ନ ପରେ ପ୍ରଶ୍ନ ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଜମି ଉଠୁଚି । କେଉଁ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବେ ? ଗୋଟିକର ଉତ୍ତର ନ ଦେଉଣୁ ଅଜସ୍ର ପ୍ରଶ୍ନ ଅଜାଡ଼ି ହେଉଚି ମୁଣ୍ଡରେ । ଉଃ କି ମାରାତ୍ମକ । ପଶମ ଗୁଦର ଖଣ୍ଡିକ ଘୋଡ଼େଇ ହୋଇ ଅନେଇଲେ—ଘରେ ସୁମିତା ବଡ଼ ବ୍ୟସ୍ତତାର ସହିତ କାମରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ସବୁ ଠିକ୍ ଯୋଗାଡ଼ କରୁଚନ୍ତି । ଏତେ ବଡ଼ ବାହାଘରଟାରେ ତାଙ୍କୁ ତର ମିଳୁ ନାହିଁ । ମାଇକିନା—ମା—ଘରର ମୁରବୀ । ସେ ନ କଲେ କିଏ କରିବ ? ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ଭାବୁଚନ୍ତି । ଦେଖୁଚନ୍ତି—ପ୍ରତିଭା ବସିଚି ନୀରବରେ । ରାଜକନ୍ୟା ପରି ବେଶ । ସୁଶ୍ରୀ ସୁକୁମାରୀ କନ୍ୟା ତାଙ୍କର । ବାପକୁ ଅନେଇ ସାମାନ୍ୟ ସଙ୍କୋଚ କରୁଚି । କାରଣ ବଡ଼ ହୋଇ ଯାଇଚନା—ହେଲେ ବି ଆଖି ଆଗରେ ନଙ୍ଗଳା ହୋଇ ନାଚକୁଦ କରୁଥିବା

କନ୍ୟା—ଛାଞ୍ଚରେ ବସି ଏଣୁ ତେଣୁ ବାଜେ ପ୍ରଶ୍ନ କରୁଥିବା ଚଞ୍ଚଳା ପ୍ରତିଭା । ଏତେ ସଙ୍କୋଚ କରିବ ? କାହିଁକି ସଙ୍କୋଚ କରିବ ? ଆଜିପରି ଲାଗୁଚି ସେ ପଚୁଦିନ ବୁଢ଼ିକ ।

"ମାଷ୍ଟର ବାବୁ—ମାଷ୍ଟର ଆଜ୍ଞା—ବରଯାତ୍ରୀ ଆଇଲେଣି, ବାଟକଡ଼ଣର ବ୍ୟବସ୍ଥା କର, ସେମାନେ ବିଶ୍ରାମ ନେବେ । ଖିଆପିଆର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଟିକିଏ ହେବା ଦରକାର, ଡେରି ହଉଚି । ଗୋପୀରମଣ ବଡ଼ପାଟିରେ ଡାକ ଦେଇ କହୁଲେ । ଏକ ଅବ୍ୟକ୍ତ ବିରକ୍ତି ଧୀରେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମୁହଁ ସାରା ଖେଳିଗଲା । ଏଠି ଗୋପୀରମଣ ! କିଏ ଡାକଦେଲା ଏ ସଇତାନକୁ ।" ମା—ସୁମିତ୍ରା—ମାଷ୍ଟର ବାବୁ ନାହାନ୍ତିକି ? ବରଯାତ୍ରୀ ଆଇଲେଣି ଯେ ପହୁଲେ ତାଙ୍କୁ ପାଛୋଟି ଆଣିବ । ତୁ ସବୁ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରୁଚ ମା ।

"ହଁ ମଉସା ସିଏ ଆଉ ଘରେ ଅଛନ୍ତି । ଡାକୁଚି । ତମେ ଯେବେ ପଚାରୁଚ, ଭଲମନ୍ଦ ବୁଝୁଚ ମଉସା, ସେ ଘରର ମଣିଷ—ସ୍ୱାଭ ଅବଧ ବୁଝନ୍ତେ କି ? ମୁଁ ମାଇପିଟାଏ କଣ କରିବି ? କେତେ ମଣିଷ—ତାରଆଡ଼କୁ କଣ ଦେଖି ପାରୁଚି ? ଏଆଡେ ଅଇଲେ—ସେ ଆଡ଼ ଡାକର । —ପୁଣି ସେଆଡେ଼ ଗଲେ, ଏଆଡ଼ୁ ପାରୁ ଡାକର—ମୁଁ କେଉଁଠି ରଖିଚ ? ମୁଁ ଯା' ଧଇସଇଁ ହେଲିଣି ।"

"ମା—ତୋ ଭଲ ଝିଅଟିଏ ମାଷ୍ଟର ବାବୁ ପାଇଲେ କେବଳ ଘରଟି ସୁରୁଖୁରୁରେ ଚାଲି ଯାଉଚି । ନହିଲେ—ହଉଯା—ଦେଖ ସବୁ ଟିକେ ସନ୍ତାଡ଼ ରଖ । ଦିବ୍ୟେନ୍ଦୁଙ୍କୁ ଡାକ—ଭଣ୍ଡାରୀକୁ ଡକାଅ ।" ଆରେ ଖେଙ୍ଗୁ—ତୋ ନାଆଁ ଟନୁ ଟନୁ—ଅଇଲୁରେ—ଅନେକଜନ ବସିବୁ ।

ଭୁହାର ଗୋସେଇଁ ।

ଯା—ତୋ କାମ ଦେଖ । ମାଧ ଦାଶଠାରୁ ଟିକେ ତମାଖୁ ଖାଇ—ଅଳ୍ପ ଟିକି ଗୁଡ଼ାଏ ଅକାରଣ ଛିଙ୍କ ଛିଙ୍କିଲେ । ତାଙ୍କର

ମାମଲତ ବେଶ ନାମରେ ଲଗି ପାରୁଛି ବୋଲି ସାମାନ୍ୟ ଗନ୍ଧ ଅନୁଭବ କଲେ । ଉଗ୍ର କଷା ଗାମୁଛା ଖଣ୍ଡିକ ଦେହରେ ଘୋଡାଇ ହୋଇ 'ହେ ଦୀନବାନ୍ଧବ—ହେ ଦୀନବାନ୍ଧବ' କହି ଲମ୍ବ ଲମ୍ବ କଣ୍ଠା ପାନଖିଆ ହାକୁଟି ମାରିଲେ ।

ବରଯାତ୍ରୀଦଳ ଟାମୁଣ୍ଡିକୁ ଆସିଲେଣି । କନ୍ୟା ପକ୍ଷରୁ ପାଞ୍ଚ ଏ ଲୋକ ବାଟବରଣ ପାଇଁ ବାହାରିଲେ । ପୁରୋହିତ 'ମଙ୍ଗଳଂ ମଧୁସୂଦନଂ ମଙ୍ଗଳଂ ଗରୁଡ ଧ୍ୱଜଃ' ମନ୍ତ୍ରୋଚ୍ଚାରଣ କରି ଆଗେଇଲେ । ଧୀରେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପା.ଦ ଆଗକୁ ଚଳୁନି । ହାତରେ ଥିବା ଯଜ୍ଞୋପବୀତ ଓ ନାରିକେଳ ସତେ ଯେପରି ତାଙ୍କର ଦୁର୍ବଳ ହାତରୁ ଖସି ପଡ଼ିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ । ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ରକ୍ତ ମାଂସ ବୁଦ୍ଧି ବିବେକ ଅସ୍ୱୀକାର କରୁଥିବାବେଳେ ଏପରି ବିବାହ ସେ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛନ୍ତି ? ଶିକ୍ଷିତ ଗଣ୍ୟମାନ୍ୟ ଶିକ୍ଷକ ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ଆଜି ନିର୍ବାକ—ସ୍ଥାଣୁ— ଜୀବନମୃତ । ତାଙ୍କ ଆତ୍ମା ବ୍ୟାକୁଳିତ, ଅନ୍ତର ଅସୀମ ଆତ୍ମଗ୍ଲାନିରେ ଆନ୍ଦୋଳିତ ।

ପ୍ରତିଭାକୁ ବଧୂ ବେଶ କରି ତା'ର ସାଙ୍ଗମାନେ ସଜାଉଛନ୍ତି । ସେ ଜଡ଼କା ହୋଇ ଗୁହଁଛନ୍ତି, କାହିଁକି ତାକୁ ଏମାନେ ବ୍ୟସ୍ତ କରୁଚନ୍ତି ? ବିରକ୍ତ କରୁଚନ୍ତି । ସେ ପିନ୍ଧିଥିବା ଦାମିକା ଗହଣା-ପତ୍ରର ସ୍ପର୍ଶ ଅନୁଭବ କରି ପାରୁନି । ଏକ ଗଭୀର ଉଦାସ ତା ଦେହସାରା ଘୂରି ହୋଇଯାଇଛି । ତାକୁ ଅବଶ କରି ପକାଉଚି । ମୁହଁମାରି ମଉନରେ ସେ କେବଳ ଅନଉଚି ପଛକୁ—ଫେରିଗ୍ଲ ପଛରେ ସୁନେଲି ଦିନଗୁଡ଼ିକୁ । ଯେଉଁ ଦିନଗୁଡ଼ିକରେ ପ୍ରତିଭା ନାମ୍ନୀ ଏକ ସୁକୁମାରୀ କୁମାରୀ କନ୍ୟା ବଞ୍ଚିଥିଲି । ଏବେ ସେ ମରି ଯାଇଛି । ବଞ୍ଚିଚି କେବଳ ଏକ ନିର୍ଜୀବନ ହୀନ ସଚେତନ ଶରୀର ଯେ ପ୍ରତିଭା ନୁହେଁ, ଆଗକୁ କଣ୍ଟି ଭାବିବାକୁ ତା'ର ନାହିଁ । ପଛକଥା ଗୁଡ଼ିକ ଲୁହରେ ମାଡ଼ିଗଲାପରି ସେ ଅନୁଭବ କରୁଛି । ଆଗରେ

ତାର ଏକ କଳାପରଦା—ଯାହାର ଅନ୍ତରାଳରେ ଅନ୍ଧାର ଆଲୁଅ ଜାଳିବା ମରିବାର ପାର୍ଥକ୍ୟ ବେଶୀ ନାହିଁ । ପ୍ରତିଭା କେବଳ ଗୁହଁ ଚି ଆଖିରୁ ଅଶ୍ରୁ ବି ପଡ଼ୁନି । ଭିତରର ଅଶ୍ରୁ ଭିକ ବି ଭିତରେ ଭିତରେ ସିଝି ଉଷ୍ମ ଖରନିଶ୍ୱାସ ରୂପେ ବାହାରି ଗଲଣି । ଅତଳ ମରମ ତଳେ ବେଦନା ବି ନାହିଁ, ଯାହା ବଳରେ କି ସେ ଦୁଃଖ କରିବ । କେଣୁ କେବଳ ସେ ଗୁହଁ ଛି । ଆଜିକୁ ନୁହେଁ—ପଛକୁ ବହୁ ପଛକୁ—ଅତୀତକୁ—ପାଶୋର ଅପାଶୋରୁ ହଜିଲା ଅତୀତ ଭିତରକୁ ।

ଦ୍ୱାର ମୁହଁରେ ବରକୁ ବନ୍ଦାଇ ବିବାହ ବେଦୀକୁ ନିଆଗଲା । ପୃଥୁଳ ବପୁ ବିଶିଷ୍ଟ ବର ବନମାଳୀ । ପ୍ରୌଢ଼ । "ଦଦାମି ହୃଦୟଂ ମମ" କହି ଗମ୍ଭୀର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଆଗକୁ ଅନାଇଁ ବସିଚନ୍ତି । ହସ୍ତ ବନ୍ଧନ ପଡୁଚି । ପ୍ରତିଭାର ହାତ ଥରୁଚି । ସେ କମ୍ପନ ବନମାଳୀ ଅନୁଭବ କରୁଚନ୍ତି । ସେ କମ୍ପନର ତଡ଼ିତ୍ ପ୍ରବାହ ଯେପରି ତାଙ୍କର ପ୍ରତି ଶିରପ୍ରଶିରରେ ପ୍ରତିଶୋଧର ଧ୍ୱନି ଉତ୍ତୋଳନ କରୁଚି । ମଙ୍ଗଳ ଶଙ୍ଖ ବାଜୁଚି, ଗୋପୀରମଣ ଜଡ଼ା ପାନଖିଲେ ହାତ ପାପୁଲିରେ ମକଚି ମକଚି ଫାଳୁଆପାଟିକୁ ଚାପୁ ଚାପୁ କରୁଚନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଏ ମୂର୍ଖ-ବିକୃତ ଯେପରି ଧୀରେନ୍ଦ୍ର [ଗ୍ରହ-ସଂସାରକୁ ବିଦ୍ରୂପ କରୁଚି ।

ବେଦନା-ବିଦ୍ଧ ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ବଡ଼ ନୀରବରେ ବସିଚନ୍ତି । ବହୁଦୂରରୁ ଯେପରି ଏକ ମୂର୍ଚ୍ଛନାମୟ ସଙ୍ଗୀତର ଶେଷସ୍ୱର ଏ ସମସ୍ତ କୁତ୍ସିତ କୋଳାହଳ ଭେଦକରି ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସୁଚି । "ଛନ ଛନ ସଖି ମନ—ଅପଘନ"......କିଏ ଯେପରି ବଡ଼ ପ୍ରିୟ କଣ୍ଠରେ ଏ ସ୍ୱର ସଂଯୋଗ କରୁଚି । ସେ ବଡ଼ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ଅଳ୍ପ ଆନନ୍ଦ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଗୁରୁ ଆଡ଼କୁ ଅନେଇଲେ । ଝିଅ ବସିଛି । ଅବଗୁଣ୍ଠନବତୀ ସୁକୁମାରୀ କନ୍ୟା । ବଡ଼ ଯୋଗ୍ୟାରେ ନାଁ

ଦେଇଥିଲେ ପ୍ରଭାତ । ତା'ର ବିଚକ୍ଷଣତା, ତାର କଳା-ପ୍ରିୟତା ଦେଖି ମା' ଦେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଗୁଣ ଅରୁଣର ସହପାଠିନୀ ସ୍କୁଲ ନାଟକରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରି ପ୍ରଭାତ ଅରୁଣର ସାହଚର୍ଯ୍ୟରେ ଆସିବାର ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ । ବଡ଼ ଗୁଣର ପିଲାଟିଏ । ଟିକେ ମନେ ପଡ଼ିଗଲା ତାଙ୍କର । ଏଇତ ଅରୁଣ ସ୍ୱର । ରାଧାଙ୍କୁ ବଡ଼ ଅନୁନୟ ଭରି ବଂଶୀସ୍ୱରରେ ସ୍ମରଣ କରୁଛି କୃଷ୍ଣ ବେଶଧାରୀ ଅରୁଣ । "ଅପହରଣ......ବନ୍ଧନ"...... ।

ଗୋପୀରମଣ ବହୁ ସମୟ ଧରି ବସିଛନ୍ତି । ଲମ୍ବ ଲମ୍ବ ଅଳସୁଆ ହାଇ ମାରୁଛନ୍ତି । ପାନ ଡବାରୁ ପାନଖିଲ କାଢ଼ୁଛନ୍ତି । କଡ଼ା ଗୁଣ୍ଡି ପଡ଼ା ପାନର ମହକ ଚହଲି ଉଠୁଛି । ବନ୍ଧୁ ବାବୁ ଏ ଅଦରକାରୀ ବିବାହ ପାଇଁ ବେଳେ ବେଳେ ନାନା କଥା ଭାବୁଛନ୍ତି । ସୁମିତା ନିଜ କାମରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଅଛନ୍ତି । ବିବାହ ବେଦୀକୁ ଡାକରା ନହେଲେ ସେ ଆସି ତାଙ୍କର କର୍ମଟି ଶେଷ କରି ପୁଣି ସେ ଦବା—ନବା, ରଖା—ଥୁଆରେ ଲାଗିପଡ଼ୁଛନ୍ତି । ବନ୍ଧୁଲୋକ ଜମା ହୋଇଛନ୍ତି । ପ୍ରଭାକର-ସାଙ୍ଗ ସାଥି ସବୁ ମନମରା ହୋଇ ବସିଛନ୍ତି । ବୁଢ଼ା ବରଟାକୁ ବେଦୀରେ ଦେଖି ତାଙ୍କର ହୃଦୟ ଉଚ୍ଚ ଖୁସି ଯାଉଛି । ଝିଅଟାର ଚୋଟି ନ ଚିପି ବା କୂଅରେ ଠେଲି ନ ଦଉଛନ୍ତି କାହିଁକି ? —କହୁ ଟୁ ଟୁ କଥା ହଉଛନ୍ତି । ମାଷ୍ଟର ବାବୁଙ୍କ ମଥା ବିଗିଡ଼ି ଗଲାକି ? ବର ନ ମିଳିଥିଲେ ବଣରେ ବାଘ ଭାଲୁର ଅଭାବ ନ ଥିଲା ? ଏମିତି କେତେ ଶୁଣି ଚାହିଁକି ଚାହିଁ କଲେ, କହୁ ଅନେକେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଶୁଣିଲା ଭଳି କହୁଛନ୍ତି ।

ବିବାହ ସରିଲାଣି । ଝିଅ ବାହାହୋଇ ଚାଲିଯିବ । ସୁମିତାଙ୍କ କଠୋର ନାରୀମନ ତରଳି ଉଠିଲା । ତାଙ୍କର ମରମ 'ଜା' ଭଳି ହୋଇ ବାହୁନିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏତେ ଧନ ଧରି ଯାହାକୁ ଆପଣାର କରି ପାଳିଥିଲେ ପର ହାତରେ ସଁପି ଦେଇ ତାଙ୍କୁ ଦୁଃଖ ନ

ାଗିବ କମିତ ? ତଥାପି ଝିଅ ଧନୀ ଘରେ ପଡ଼ୁଛି, ସୁଖୀ ଭୋଗ କରିବ । ଏଇଥିପାଇଁ ତାଙ୍କ ମନରେ ବେଶୀ ଦୁଃଖ ଜମି ପାରୁନି । ବୁଢା ଲୋକଟାର ହାତରେ ଝିଅକୁ କାହିଁକି ଦେଲୁ କହିଲେ ସେ କହନ୍ତି—ମଲମୋର, ଦି କୋଡ଼ି ଦି ବରଷରେ ମଣିଷ ବୁଢ଼ା ହେଲେ ଗୁରିକୋଡ଼ିର ମଣିଷଟାକୁ କଣ କହିବ ମ ? ଝିଅମୋର ସରଗ ସୁଖ ପାଇବ । ତା ଶିରି ତୁମେ ସହି ପାରୁନାଁ କି ?

ଅକାମାରି ଆଗମ ଚୌକରେ ଢ଼ଳି ପଡ଼ୁଛନ୍ତି ବୃନ୍ଧ ଧାରେନ୍ଦ୍ର । ବାହାଘର ସରି ଯାଇଚି । ଝିଅ ବିଦାହୋଇ ଗୁଲି ଯାଇଚି । ପ୍ରଶାନ୍ତ ଏ ଯାଏଁ ଫେରିନି । ଭଉଣୀର ବାହାଘର ବେଳେ ସେ ରହି ପାରିଲନି । ପ୍ରଭମାର ଖବର କଛି ଆସିନି । ଅନେକ ଦିନ ହେଲା ଚିଠି ଖଣ୍ଡେ ବି ଦେଇନି । ଗାଁଟାରେ ଚହଳ ପଡ଼ିଚି । ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଜ୍ଞାନୀ ଶିକ୍ଷକ, ବୁଢ଼ାଟା ଗଲରେ ଝିଅକୁ ବାନ୍ଧିଦେଲେ, ସତେ ଯିମିତି ବର ମିଳୁ ନଥିଲା । ଝିଅଟି କଣ ପାରିଘର ଢେରପିଣ୍ଡା ହେଉଥିଲା ? ସତକଥା—ବୁଢ଼ାହେଲେ ମଣିଷର ବୁଦ୍ଧି ବିବେକ ବି ଉଣାହୁଏ । ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ଝିଅ । ଗୋଟିଏ ଗୁଉଳରେ ଗଢ଼ା । ଗଲା ଅଇଲା ଯିଏ ଦେଖିବ ଦଣ୍ଡେ କି ଗୁହିଁବ । ଆଜି ସେଇ ହଡ଼ା ବୁଢ଼ା ବିନାସୁକ । ତାକୁ କଣ ଲାଜ ମାଡ଼ୁ ନଥିଲା ? ନିଜର ଝିଅଠୁ ବି ସାନ ହେବ, ତାର ପୁଣି ବୟସରେ ବାହା ହବାପାଇଁ ମନ ? ଆଉ ଏ ସଂସାରରେ

ଧରମ ଆସିବ କୁଆଡ଼ୁ ? ଅଧରମ ଯେତେକ ଏ ସୃଷ୍ଟିସାରା ବ୍ୟାପିଗଲାଣି, ଯୁଗ ବଦଳିଲାଣି । ବଡ଼ ବଡ଼ ଦୁଇଟି ଝିଅ— ଦୁଇଟି ପୁଅ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ବି ବାହାହେଲା । କଅଁଳ ବୟସର ନିଦାଟୋକାଟାକୁ ଛଳବଳ କରି ମାରିବ କାହିଁକି ?

ଯଉଁଠି ଶୁଣିବ ପ୍ରତିଘରର ବଡ଼ଘର କଥା । ଗାଧୁଆ ତୁଠରେ ମାଇକିନା ସବୁ ଏଣୁ ତେଣୁ କହୁଥାନ୍ତି । ଗୋଡ଼ର ଗୋଇଠି ପଥରରେ ଘଷି ଘଷି ଏଇଠି ସେମାନେ ଜାବରୁ ଗିଳି କାଢ଼ନ୍ତି ।

ମହୁରଗୀ ମାଆ ବଖାଣିଲା କଏ ଜାଣେ ଲୋ ବଉଳ— ଏମିତିକା ଆମର ସିଏ ଶୁଣିଥିଲେ ଜଗନ୍ନାଥେ ତାଙ୍କୁ ପଥ ଗୃହ୍ନିଥିଲେ । ସେ ଗୃହ୍ନିବା ଥାଳୁ ନାହିଁ କରିବାରୁ ବଦନାମକୁ ଡରି ଏମିତି ଜରିଚନ୍ତି ପଥ ।

"ଆଲୋ ମା ଆଲୋ—ବୁଢ଼ା ପାଣି ପିଇଲେ ଧରମ କି ନ ଜାଣିବ ।" ସତଆ ବୋଉ କହିଲା—

"ନାଇଲେ ମାଷ୍ଟରେ ପଥ କରଜ ଟଙ୍କା ପରିଶୋଧ ନ କରିବାରୁ ଝିଅକୁ ବିକିଲେ ।"

"ଏ ସବୁ ରାମାୟଣ ପୋଥି ଗାଇ ଆମକୁ କଣ ମିଳିବ କହିଲ ?" ଚନ୍ଦର ମାଉସୀ କହିଲା ।

ଏମିତି ନାନାକଥା ଏକାନରୁ ସେକାନକୁ ହୋଇ କୋଣ କୋଣ ବ୍ୟାପିଲା । କହିବକୁ କା'ମୁହଁରେ ତାଲା ପଡ଼ିଚି । ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ଅନେକ କଥା ଶୁଣନ୍ତି, ମଉନରେ ତଳମୁହାଁ ହୋଇ ଚାଲିଯାନ୍ତି । କାହାକୁ ଉତ୍ତର ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ ବା ପ୍ରତିବାଦ କରନ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସୁମିତା ଲୁଚି ଛପି କାହାରି କଥା ଶୁଣିଲେ ତାମସର ସାଉଁଦିଅନ୍ତି, ଦୋଅ ଦୋଅ ଜବାବ ଦେଇ ଚାଲି ଆସନ୍ତି । ଏଣୁ ଟାଆଣ ମାଇପେ ସୁମିତା ମୁହଁଆଗେ କିଛି କହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ବିନାୟକ ବାବୁ—କି ବିନାୟକ—ଘରେ ନାହାନ୍ତି ?

କିଏ ? ଓ ଗୋପୀରମଣ ! ଆସ ଆସ । ଅନେକ ଦିନରୁ ଦେଖାନାହିଁ । ଘରେ ନଥିଲ କି ?

ନାଁ ବାପ ! ଘରେ ଅଛି ଯେ ନାନା କାମ, ତୁ ତ ଜାଣୁ, ଟିକିଏ ବି ଫୁରୁସତ୍ ମିଳୁନି । ସେ ବୃନ୍ଦାବତୀ ଧାରରୁ ଅରକ୍ଷିତ ଆସିଥିଲା । କହୁଥିଲା—ତା' ବଡ଼ଭାଇ କଣ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ସୃଷ୍ଟି କରୁଚି, ଟିକିଏ ମିଳାମିଶା କରିବାକୁ କହୁଥିଲା । ଗୁଡ଼ାଏ କାମ ଥିବାରୁ ଯାଇ ପାରିନି । କହିଚି—ଆସନ୍ତା ଶନିବାର ବେଳକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଗଣ୍ଡେ ଖାଇବାକୁ ବେଳ ଦେଉନି । ଏଇ ଆଖ ପାଖ ଗାଁ ଗୁଡ଼ିକର ଲୋକେ ସବୁକଥାରେ ମୋ ଉପରେ ଦାୟିତ୍ୱ ଦେଉଛନ୍ତି । କ'ଣ ମୋଠି ପାଉଚନ୍ତି କେଜାଣି ? ଆଉ ବି ତ ଅନେକ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି । କାହାରିକୁ କହୁନାହାନ୍ତି ? ମୁଁ ଏକା ଦୁନିଆଁର କଣ ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦୂର କରିଦେବି ? କଣ କରିବ ? ଯେତେବେଳେ ମଣିଷ ଜନମ ନେଇଛେ, ମଣିଷ ଭାଇଙ୍କର କିଛି ସେବା—ସାହାଯ୍ୟ କରିବାରେ ଦିନ କଟେଇବାକୁ ହେବ । "ହେ ଦୀନ ବାନ୍ଧବ—ହେ ଦୀନ ବାନ୍ଧବ" କହି ଗୋପୀରମଣ ପାଟି କାପୁ କାପୁ କରି ପାନକୁ ଆହୁରି ବେଶୀ ଗୋବେଇଲେ ।

ସେଇଥି ପାଇଁ ତ ଆପଣଙ୍କ ନାଁ ଏ ଆଖ ପାଖରେ ଜଣା ଶୁଣା ହୋଇ ପଡ଼ିଚି । ଏଇ ହରମାଖଣ୍ଡର ଲୋକମାନେ ଆପଣଙ୍କର ଭାରି ପ୍ରଶଂସା କରୁଥିଲେ । ଆପଣ ସେ ଗାଁର ବହୁ ଉପକାର

କରିଚନ୍ତି । ଗ୍ରାମୋନ୍ନତି ସଙ୍ଘ ନିଶାନିବାରଣ କେନ୍ଦ୍ର ସ୍ଥାପନକରି, ଗାଁଆଁର ଗୃହୀମାନଙ୍କର ବହୁ ଉପକାର କରିଚନ୍ତି । ଆପଣ ଗାଁ ଲୋକଙ୍କ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପ୍ରତି ଯତ୍ନ ନେଇଚନ୍ତି । ଏହାଠୁ ବଳି ମହତ କାମ କଣ କରାଯାଇ ପାରେ ?

ଗୋପୀରମଣ ନିଜର ପ୍ରଶଂସା ଓ କୃତକର୍ମର ସଫଳତା ଶୁଣି ଫମ୍ପା:ନେଡା ପରି ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି ।

କେବଳ ସେଇ "ମୁଣ୍ଡିପୁର" ଗାଁଆର କେତେକ ବଦମାସ ଗୁଣ୍ଡା ଆପଣଙ୍କର ନିନ୍ଦା କରନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କର କୁତ୍ସା ରଟନା କରନ୍ତି । କରନ୍ତୁ, ମହତ ଲୋକର କାମରେ ବାଧା ଆସେ । ବିପଦ ଆସେ । ଅନେକ ରାକ୍ଷସ ହୋଇ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି । ଏଇ ପୁରାଣରେ ଦେଖନ୍ତୁ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ,ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ଶତ୍ରୁ ରାବଣ—କୃଷ୍ଣଙ୍କର ଅରିକଂସ । ମାତ୍ର କାହାର ଜୟ ହେଲା ? ସତ୍ୟର ନା ଅସତ୍ୟର ? ଗାନ୍ଧୀଭଳି ମହାତ୍ମାଙ୍କୁ ପୁଣି ଗୁଳିମାଡ଼ ଖାଇବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଧରମ କରୁଥିବା ଲୋକେ ବି ଅଧର୍ମୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅତ୍ୟାଚାରିତ ହୁଅନ୍ତି । ବୋଧହୁଏ ଭଗବାନଙ୍କ ଏହା ପରୀକ୍ଷା ।

ସେମାନଙ୍କୁ ମୋର ଭୟନାହିଁ ବିନାୟକ, ସେମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ରାସ୍ତାରେ ପକେଇବାର ବୁଦ୍ଧି ରଖିଚି । ମୋର ମନ୍ଦ ଚିନ୍ତାକରି ସେମାନେ କରି ପାରିବେ କଣ ? ମୋ ହାତରେ କାଗଜ କଲମ ଥିବାଯାଏ ମୋର କିଛି ଅନିଷ୍ଟ ହବନି । ଗୋଟା ଗୋଟା କରି ସେମାନଙ୍କୁ ପୋଲିସ ହାତରେ ବନ୍ଧାଇ ଦେଇ ପାରେ ।

ତା ସତ । ଆପଣଙ୍କ କଲମ କେତେ ସାହେବ—ହାକିମଙ୍କୁ ଥରାଇ ଦେଇଚି । ଗୋପୀରମଣ କୋଇଲେ ମନ୍ତ୍ରୀଠୁ କିରାଣୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କର ଖାତିର୍ ।

ତେବେ ବିନାୟକ, ବାହାଘର ତ ସରିଗଲା । ହସ ଖୁସିରେ ରୁହ । ଘର ସଂସାର କରି ସୁଖରେ କାଳ କାଟ ।

ଏ ସବୁ ତମର ଧରମ ଗୋପୀ ବାବୁ । ଆପଣ ଏବୁଦ୍ଧି ଦେଇ ନ ଥିଲେ······ମୁରୁକି ମୁରୁକି ହସି ଉଠିଲେ ବନାୟକ ।

ସେ ସବୁ ଧାନ ବାନ୍ଧବଙ୍କ କରୁଣା । ହଜ ତେବେ ମୁଁ କହୁଥିଲି, କାମତ ଶେଷ ହେଲ । ମୁହଁ ମିଠା ତ କରିବା । ଏପରି ତମରି ସେବା କରନ୍ତ ପେଟକୁ ମୁଠିଏ ଦବାକୁ ହେବ । ପେଟଟି ନ ଥିଲେ ଦବା ନବାର କଥା କିଏ କାହିଁକି ପଚାରନ୍ତା ।

ମୁଁ ଦେଇ ଦେବ ଯେ । ଆପଣ ତ ଦେଖୁଚନ୍ତି । ବଡ ଘରଟାରେ ଗୁଡ଼ାଏ ଖରଚ ହୋଇଚି । ଆମ ଶ୍ୱଶୁର ନେଇଥିବା କରଜ ତକ ବ ଗୁଡ଼ି ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ପୁଣି ବବାହର ସବୁ ଖରଚ ମୋ ପଟରୁ ହେଲା । ତେବେ ଏବେ ଅର୍ଦ୍ଧେକ ନେଇଥାନ୍ତୁ । ବାକି ତକ ପରେ ମିଳିଯିବ ।

କିଛି କଥା ନାହିଁ—ବନାୟକ ବାବୁ ! ଆପଣଙ୍କ କଥା—ସେଥିରେ ପୁଣି ନାହିଁ କରିବାର କିଛି ଅଚ୍ଛି ? ହଜ ତେବେ ମୁଁ ଯାଏଁ, ଗୁଡ଼ାଏ ବେଳ ହେଲାଣି । ଆମଇ ସିଏ ଚାହିଁ ଥିବେ ।

ହଜ ଯାଆନ୍ତୁ ! ନମସ୍କାର ।

ନମସ୍କାର ।

ଗୋପୀରମଣ ଚାଲିଲେ ।

ପ୍ରବୀର ବାବୁ ଯାଉଛନ୍ତି । ଗୋପୀରମଣ ଅନେଇଲେ ।

ଶାନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରବୀର, ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଉପାଧିଧାରୀ ଯୁବକ । ନିକଟରେ ବି: ଏ: ପାସ କରିଚନ୍ତି । ଚାକିରିରେ ଯୋଗ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । କିଛିକାଳ ଗାଆଁରେ ରହି ଗ୍ରାମର ସାମୁହିକ ବିକାଶରେ

ଯତ୍ନ ନେବେ । ଆପଣାର ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ରହି କାମ କରିବାକୁ ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା । ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ପାଇଁ କେବଳ ଗୋଲାମି କରିବା ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ହୁଏତ ନୁହେଁ । ବାପା ଚାକିରିଟିଏ କରିବାକୁ ବାଧ କରୁଚନ୍ତି । ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ସମ୍ପର୍କୀୟ କେତେକ ଦରକାରୀ କାଗଜ ହାତରେ ଧରି ସ୍ଥାନୀୟ ଉନ୍ନୟନ କେନ୍ଦ୍ର ଆଡ଼କୁ ଯାଉଚନ୍ତି । ସହର ଆଡକୁ ଲମ୍ବି ଯାଇଥିବା ରାସ୍ତାର କଡ଼େ କଡ଼େ ବଡ଼ ଗମ୍ଭୀର ଭାବେ ଆଗେଇଚନ୍ତି । ଗ୍ରାମର ପ୍ରଗତିକାମୀ ଯୁବକ-ମାନଙ୍କ ଏକ ସମ୍ମିଳନୀ ସେ ଆହ୍ୱାନ କରିଚନ୍ତି । ସମ୍ମିଳନୀରେ ଗ୍ରାମର ଯାବତୀୟ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଓ ଅଭାବ ଅସୁବିଧାର ଆଲୋଚନା କରି ପ୍ରତିକାରର ଆଶୁପନ୍ଥା ନିରୂପଣ କରିବେ ।

କିଏ ? ପ୍ରଭାତ କି ? ଏବେ ଆଉ ଆଖିକୁ ଭଲ ଦିଶୁନାରେ ପୁଅ ! ଆଜି ଏଆଡ଼େ କୁଆଁ ଯାଉଚ ?

ଉନ୍ନୟନ ଅଫିସକୁ ଯାଉଚି । ଆଜି ଆମର ଏକ ବିଶେଷ ଅଧିବେଶନ ବସିବ । ଏତିକି କହି ପ୍ରଭାତ ବାବୁ ଆଗକୁ ଚାଲିଲେ ।

ଗୋପୀରମଣ ପଛ ଓଗାଳି କହିଲେ—ନିଶ୍ଚୟ, ନିଶ୍ଚୟ ପୁଅ । ତମେମାନେ ଗାଆଁର କାମ ନ କଲେ ଆଉ କିଏ କରିବ ? ଆମେ ତ ଆସି ବୁଢ଼ା ହେଲୁ । ପାଚିଲା ପତର, କେତେବେଳେ ଝଡ଼ିପଡ଼ିବୁ, କିଏ ଜାଣେ ? ଗାଁର ଭଲ ପାଇଁ ଲଢ଼ୁଚ । ଖୁସିର କଥା । ହେଲେ ତମେମାନେ ପିଲାଲୋକ, ରକ୍ତ ଚଞ୍ଚଳ ଅଛି । ଦେହର ମାଉଁସ ସତେଜ ରହିଚ, ବୁଝି ବିଚାରି କାମ କରିବ, ଯେପରି ପ୍ରମାଦ ନ ଆସେ ।

ଏଥିରେ ପ୍ରମାଦର କଥା କଣ ? ଲୋକେ ମିଳିମିଶି ରହିବେ, ଆପଣା ଗାଆଁକୁ ସର୍ବାଙ୍ଗ ସୁନ୍ଦର କରିବା ପାଇଁ ଲଢ଼ିବେ । ଅଯଥା ମାଲିମକଦ୍ଦମାରେ ନ ଲାଗି, ଆପଣା ଆପଣା ଭିତରେ

ଚୂଡ଼ାମଣି ହେବେ । ଅର୍ଥଲୋଭୀ ଟାଉଟରମାନଙ୍କର ମିଛକଥାରେ ନପଡ଼ି ନିଜକୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବେ । ଏଥିରେ ପ୍ରମାଦର ପ୍ରଶ୍ନ କୁଆଡ଼ୁ ଆସିବ ?

ଏଇନେ ପରା କହୁଛି—ତୁମେମାନେ ପିଲଲୋକ—ବୁଦ୍ଧି ଅପରିପକ୍ୱ । ଶୁଣିବାର ଓ କରିବାର ତଫାତ୍ ଜାଣିନ । ତୋର ବାପା ଜାଣନ୍ତି ଆଜି ମୁଁ ପିଲାବେଳେ ଏମିତି ଅନେକ ପରୋପକାର କରିଛୁଁ । ଗାଁ ଗଣ୍ଡାର ଉନ୍ନତିକଳ୍ପେ ମନ ପ୍ରାଣ ଲଗାଇ କାମ କରିଚୁ । କଣ ଲୋକେ କିଛି ବୁଝିଲେ ? ବରଂ ଆମକୁ ଓଲଟା ନାନା କଥା କହିଲେ । କୁତ୍ସା ରଟନା କଲେ । ତମେ ଏ ସବୁରେ କାହିଁକି ଡେଇଁ ପଡ଼ୁଚ ? ସଭିଏଁ ଗାନ୍ଧି ମାହାତ୍ମା ହେଲେ; ନଥୁରାମ କିଏ ରହିବ ? ଏପରି ବାଜେ କଥାରେ ମୁଣ୍ଡ ନ ଖେଳେଇ ଚାକିରି କର, ରୋଜଗାର କର—ଖାଅ । ହସ ଖୁସିରେ ଘର ସଂସାର କର । ତୋ ବାପା ଜାଣନ୍ତି ବ କାଲି ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ସେ କଥା କହୁଥିଲେ । ମୁଁ କହିଲି ପିଲା ଲୋକ । ବାଇଆ ବୁଦ୍ଧି ଛାଡ଼ିନି । ବାହାଘରଟା କରି ଦିଅ—ସବୁ ସୁଧୁରି ଯିବ । ବୋହୂ ଆସିଲେ ସେ ଆପେ ଆପେ ବୁଝିବ ।

"ଆଉ କିଛି କହିବାର ଅଛି ?" ବିରକ୍ତ ହୋଇ ପ୍ରବୀର ପ୍ରଶ୍ନକଲେ । ଏ ସବୁ ଭାଷଣ ଶୁଣିବାର ସମୟ ମୋର ନାହିଁ । ଏ ସବୁ ଆପଣ ନିଜ ଘରେ ରହି ନିଜେ ଶୁଣନ୍ତୁ ।

ତୁ ରାଗୁଛୁ କାହିଁକି ? ମୁଁ ବା କଣ କହିଲି ? ତୋ ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ କହୁଚି । ହଁ ସତକଥା । ଦୁନିଆରେ ଭଲକଥା ସବୁ ଅପ୍ରିୟ ଲାଗେ । ରୋଗ ଛାଡ଼ିବା ଔଷଧ ଯିମିତି ଖାଇବାକୁ ବିରକ୍ତକର । ଏବେ ବୁଝୁନ । ଆମ କଥା ନିଆଁ ପରି ଲାଗୁଚି । ତେବେ ବେଳବାଳ ଆଇଲେ ଜାଣିବ—ଗୋପୀ ରମଣ ସତ କହୁଥିଲା ନା ମିଛ ।

ଏସବୁ କଥା ମ ସରୁଣୁ ପ୍ରବୀର ବାବୁ ଆଗକୁ ମାଡ଼ି ଚାଲିଲେ । ବାର ବାର ପଛକୁ ଅନେଇ ଅନେଇ ଗୋପୀରମଣ ଘରକୁ ଫେରିଲେ ।

ଗ୍ରାମର ଇଉନିୟନ ଅଫିସ । ଗ୍ରାମର ସମସ୍ତ ଯୁବକ ସମବେତ । ସଭାକାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ସଭାପତି ପ୍ରବୀର ବାବୁ ବସିଛନ୍ତି । ବହୁ ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ ଗ୍ରାମର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ଗ୍ରହଣଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତାବ ଓ ପନ୍ଥା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରୁଛନ୍ତି । ଶେଷରେ ସଭାପତି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପ୍ରବୀର ବାବୁ ସମବେତ ଯୁବକ ମଣ୍ଡଳୀକୁ ଏକ ସାରଗର୍ଭକ ଭାଷଣ ଦେଲେ । ସେ ଆରମ୍ଭ କଲେ—

ଉତ୍ସାହୀ ବନ୍ଧୁଗଣ,

ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ପରେ ଆମର ଦାୟିତ୍ୱ ବଢି ଯାଇଛି । ଆମର ପୂଜ୍ୟ ଚିର ନମସ୍ୟ ଦେଶ ପ୍ରେମୀ ଗଣ ଯେଉଁ ମହତ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରି ଯାଇଛନ୍ତି, ସେ କାର୍ଯ୍ୟ ଆମେହିଁ କରିବା । ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇ ସାରିଛୁ ବୋଲି ଆମେ ଉଦାସୀନ ହୋଇ ବସି ରହିଲେ ଆମର ପ୍ରକୃତ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆସି ପାରିବ ନାହିଁ । ସ୍ୱାଧୀନତାର ସେମିତି କିଛି ରୂପ ରେଖ ନାହିଁ । ଦେଶର ନାଗରିକ ସବେ ଭଲଭାବେ ମୁଠିଏ ଖାଇ ଖଣ୍ଡିଏ ପିନ୍ଧି ପାରି ଆମେ ଆତ୍ମ ନିର୍ଭରଶୀଳ ହେବା ତେବେ ଯାଇ ଆମର ସ୍ୱାଧୀନତାର ସ୍ୱାଦ ମିଳିବ । ଓଳିଏ ଉପାସ ରହି ଆମେ ସ୍ୱାଧୀନ ବୋଲି ଢେଙ୍ଗୁରା ପିଟିବା ନିହାତି ପଙ୍ଗୁ ଓ ଦୁର୍ବଳ କାତର ଲକ୍ଷଣ । ତେବେ ସେ ଖାଇବା ମୁଠାକ ମିଳିବ କେଉଁଠୁ ? ଅନ୍ୟ କେହି ଆମକୁ ଧାନ ଅମଳ କରି ଆମ

ପାଖରେ ଥୋଇଦେବ ନାହିଁ । ଆମେ କାମ କରିବା, ଖଟିବା, ପ୍ରଚୁର ଫସଲ ଉପୁଜେଇବା । ତେବେ ଆମ ସ୍ୱାଧୀନତାର ମୂଲ୍ୟ ରହିବ । ଯଦି ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜେ ନିଜେ ପରିଶ୍ରମ କରି ଆତ୍ମ ନିର୍ଭରଶୀଳ ହେବେ, ଏ ଭାରତୀୟ ମହାଜାତି ଆତ୍ମନିର୍ଭରଶୀଳ ହେବ । ମୁଠିଏ ଖାଇ ଦୁନିଆରେ ସୁସ୍ଥ ମଣିଷ ରୂପେ ବଞ୍ଚିରହିବା ଠାରୁ ବୋଧହୁଏ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରିୟବସ୍ତୁ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମର ସେ ଅବସ୍ଥା ନାହିଁ । ଏବେ ଆମକୁ ଆମର ଏପରି କଳ୍ପିତ ଅବସ୍ଥା ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏଇଥି ପାଇଁ ଯୁବ ସମାଜକୁ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ ଓ ନିସ୍ୱାର୍ଥପର ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ହେବ । ଆମେ ଦେଖୁଛୁ ଆମର ରୋଗୀ ଭାଇ ଭଉଣୀ ଔଷଧ ନ ପାଇ ଅକାଳରେ ମରୁଚନ୍ତି । ଆମର ଲୋକେ ବିଶେଷତଃ ଆମରି ଛୁଆମାନେ ଉପବାସରେ ମରୁଚନ୍ତି ନିରୀହ କୃଷକ ସୁବିଧାବାଦୀ ମାମଲଖୋରଙ୍କ ପ୍ରତାରଣରେ ସର୍ବସ୍ୱାନ୍ତ ହେଉଚନ୍ତି । ଅର୍ଥଲୋଭୀ ଧନୀ ମହାଜନର କରଜ ଦାଉରେ ଶତ ଶତ ପରିବାର ଉଚ୍ଛନ୍ନ ଓ ବିକଳାଙ୍ଗ ହୋଇ ପଡୁଚନ୍ତି । ଗାଆଁ ରେ ଯଦି ଏଇମାନଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାର ପୂର୍ବପରି ଚାଲିଥିବ, ଆମେ ଜାଣି ଶୁଣି ନୀରବ ରହିବା, ଏଇ ସୁବିଧାବାଦୀ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ ସମାଜକୁ ଶୋଷଣ କରୁଥିବେ, ତେବେ ଆମର ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇବାର ମୂଲ୍ୟ କେଉଁଠି ? ଗୋରା ସରକାର ଆମ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରୁଥିବାରୁ ଆମେ ତାଙ୍କୁ ଶୋଷକ ଲୁଟିଖିଆ କହୁଥିଲେ । ତେବେ ଏମାନେ କଣ ଶୋଷକ ଲୁଟିଖିଆ ନୁହନ୍ତି ? ଏମାନଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାରର ଅଧୀନରେ ପଡ଼ି ଆମେ ଦଳିତ ନୋହୁଁ କି ? ଆପଣମାନେ ଜାଣନ୍ତି, ଏଇ ନିକଟର ଘଟଣା । ବୃଦ୍ଧ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁଙ୍କ ଝିଅ ପ୍ରତିଭାର ବିବାହ ଘଟଣା । ଗୋପୀରମଣ ନାନା ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରି ଯୁବତୀ ଝିଅଟାକୁ ବୁଢ଼ା ମଣିଷର ଗଳାରେ ବାନ୍ଧିଦେଲା । ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ଆମର ଗୁରୁ । ଆମ ଗାଆଁର ଗୁରୁ ।

ତାଙ୍କ ପରି ଜଣାଶୁଣା ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକ ବି କରଜ କରି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାଗ୍ରସ୍ତ ହେଲେ । ବିନାୟକ ଆଗରୁ ହଜାରେ ଟଙ୍କା ଋଣ ଦେଇଥିଲା । ଗୋପୀରମଣ ଏ ସୁଯୋଗ ନେଇ ବୁଢ଼ା ବୟସରେ ବିନାୟକଙ୍କୁ ବାହା କରେଇଲେ । ଅବସ୍ଥା ଚକ୍ରରେ ପଡ଼ି ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ଝିଅକୁ ବାଧ ହୋଇ ବାହାଦେଲେ । ତେବେ ଆମର ଝିଅ ଭଉଣୀ ଏପରି ଆଖିରୁ ଲୁହ ଗଡ଼ାଇ ଜୀବନକୁ ଜାଳି ପୋଡ଼ି ଦେଉଚନ୍ତି । ତେବେ ଏ ସବୁ ଦୁର୍ନୀତି ଆମେ ଦେଖୁଥିବା ନା ଯାର କିଛି ପ୍ରତିକାର କରିବା ?

ଅସଂଖ୍ୟ କରତାଳି ବାଜି ଉଠିଲା । ଏହାର ତୁରନ୍ତ ପ୍ରତିକାର କରିଯିବା ନିତାନ୍ତ ଦରକାର ବୋଲି ସମବେତ ଯୁବକଗଣ ସମ ସ୍ୱରରେ କଣ୍ଠ ଉତ୍ତୋଳନ କଲେ ।

"ତେବେ ଶୁଣନ୍ତୁ । 'ଆମେ ସମବାୟ ସହଯୋଗ ସମିତି' ଗଢ଼ି କିଛି କିଛି ଚାନ୍ଦା କରିବା । ସେହି ସଂଗୃହୀତ ଧନରୁ ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ ଲୋକଙ୍କୁ ଅତି ଅଳ୍ପ ସୁଧରେ କରଜ ଦେବା, ସେମାନେ ମହାଜନଙ୍କ ଦାଉରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବେ । କୃଷି ଉନ୍ନୟନ ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ବିହନ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ଓ କୃଷକଙ୍କୁ କରଜ ଦେଇ କୃଷିର ଉନ୍ନତି କରିବା । ଯା ଫଳରେ ଚାଷୀ ମହାଜନଠୁ ଧାନ କରଜ କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ପ୍ରଥମରେ ଲୋକେ ହୁଏତ ଆମକୁ ବିଦ୍ରୂପ କରିବେ । ଆମର ଚେଷ୍ଟାକୁ ବିଫଳ କରିବାକୁ ଚକ୍ରାନ୍ତ କରିବେ । ତଥାପି ଆମେ ସେ ସବୁକୁ ନ ଡରି, ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନ କରି କାମ କରିବା । ଶିକ୍ଷା, କୃଷି, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଆଦି ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟରେ ଆମର ସ୍ୱାଧୀନ ସରକାର ଲୋକଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଉଚନ୍ତି । ଆମେ ସରକାରଙ୍କୁ ଆବେଦନ କରିବା । ସରକାର ଅବଶ୍ୟ ଆମର ଏ ସଂଗଠନ ମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସହଯୋଗ କରିବେ ଓ ଆମକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରିବେ । ତେବେ ଆଜ

ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏ ସମସ୍ତ ଉଲ୍ଲେଖ କରି ସରକାରଙ୍କୁ ଆବେଦନ ପତ୍ର ଆମେ ଲେଖିବା ।

ପ୍ରବୀର ବାବୁଙ୍କ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ କଥାକୁ ସମସ୍ତେ ପସନ୍ଦ କଲେ । ପ୍ରବୀର ବାବୁଙ୍କୁ ଉନ୍ନୟନ କାର୍ଯ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକର ପରାମର୍ଶ ଦାତା ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ସଭା ଅନୁରୋଧ କଲା । ପ୍ରବୀର ବାବୁ ପରାମର୍ଶ ଦାତା ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସ୍ୱୀକୃତ ହେଲେ । ଗୃହ୍ମ ଗୃହ୍ମ ଯଥା ସମୟରେ ଗାଆଁରେ "ନାରୀମଙ୍ଗଳ କେନ୍ଦ୍ର" "ଗୋଲାଘର," "ପଞ୍ଚାୟତ ଘର" "ଶିଶୁ କଲ୍ୟାଣ କେନ୍ଦ୍ର", "ଆଦର୍ଶ ପାଠାଗାର", "ଚିତ୍ତ ବିନୋଦନ କେନ୍ଦ୍ର" ଆଦି ନାନା ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗଢ଼ି ଉଠିଲା । ଲୋକେ ତତ୍ପରତା ସହ କାର୍ଯ୍ୟକଲେ । ଗ୍ରାମର ଅବସ୍ଥା ସୁଧୁରିଯିବା ପାଇଁ ଗ୍ରାମବାସୀ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ ଆରମ୍ଭ କଲେ ।

ଏ ସବୁ ନୂତନ ଜାଗରଣ କେତେକ ସୁବିଧା ବାଦୀ ଅର୍ଥଲୋଭୀ ମାମଲାଖୋରଙ୍କୁ ବିରକ୍ତିକର ବୋଧହେଲା । କାଳକ୍ରମେ ଗ୍ରାମରେ ଦୁଇଟି ଦଳ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ପ୍ରଗତିକାମୀ ଯୁବକ ଦଳ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଗୋପୀରମଣ, ଜନାୟକ, ଓ ଜ୍ଞାନାନନ୍ଦଙ୍କ ଦଳ ଅସ୍ତ୍ର ଧାରଣ କଲେ । ଏମାନଙ୍କ ଠକାମି ଓ ଗୁଲବାଜି ଲୋକେ ବୁଝି ପାରିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରଭାବ କମିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏଣୁ ଏମାନେ ପ୍ରଗତିକାମୀ ଯୁବକ ଦଳର ଶତ୍ରୁ ହୋଇ ଉଠିଲେ ।

ଦେଖ ପ୍ରବୀର—ତୋପାଇଁ ଗୃହକରି ଖଣ୍ଡେ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇଛି । ଆଜି ମୋର ଜଣେ ପୁରାତନ ବନ୍ଧୁ ଭୁବନେଶ୍ୱରରୁ ଲେଖିଛନ୍ତି ତୁ ସେକ୍ରେଟେରିଏଟରେ କାମ କରିବୁ । ଭବିଷ୍ୟତରେ

ଉନ୍ନତ ଅଛି, ବର୍ତ୍ତମାନ ଦରମା କମଥିଲେ ବି ପରେ ବୃଦ୍ଧି ହେବାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି ।

ପ୍ରବୀର ବାପାଙ୍କ କଥା ନଶୁଣି ସାର ନିଜ ପଢ଼ା କୋଠରୀକୁ ଚାଲି ଯାଉଥିଲେ ।

କୁଆଡ଼େ ଯାଉଚୁ, କଥା ସରିନି । ଶୁଣି ତୋ ବାହାଘରଟା ଶୀଘ୍ର ଶେଷ କରିଦେବାକୁ ମୁଁ ଚାହେଁ, ଝିଅ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିଚି । ଗୋପୀରମଣ ସଙ୍ଗେ ମୁଁ ଏ ବିଷୟରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ସାରିଚି ।

କିଛି କହିବେ ବୋଲି ପ୍ରବୀର ମୁହଁ ଖୋଲୁଥିଲେ । ମାତ୍ର ଗୋପୀରମଣର ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ ମାତ୍ରେ ନୀରବ ରହିଲେ । ସେ ପାଜି ସବୁଠି ହାତ ଧୋଇବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁଚି, ଭାବି ସେ ପଢ଼ା ଘରକୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ନିଜ ଟେବୁଲ ପାଖରେ ଯାଇ ବସିଲେ । ପ୍ରତିମା ଚିଠି ଲେଖିଚି । ସେ ଆରାମ ହୋଇ ଆସିଲଣି, ଆଉ କିଛିଦିନ ରହିବାକୁ ଡାକ୍ତର ପରାମର୍ଶ ଦେଇଚନ୍ତି, ସେ ଶୀଘ୍ର ଫେରି ଆସିବ । ପ୍ରବୀର ବସି ଭାବୁଚନ୍ତି, କଣ କରିବ ? ପରିସ୍ଥିତି ବଡ଼ ଜଟିଳ ଜଣା ପଡୁଚି । ମାଆ ଦେହାନ୍ତ ହେବା ଦିନରୁ ବାପା ତାକୁ ବେଶୀକିଛି କହୁ ନାହାନ୍ତି । ସେ ମଧ୍ୟ ବାପାଙ୍କୁ କିଛି କହୁନି । ଯାହା ଭଲ ମନ୍ଦ ହୁଅନ୍ତୁ ପଛେ ସେ ତ ତାଙ୍କର ବାପ । ଗୁଡ଼ାଏ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଶିକ୍ଷା ଦେଇଛନ୍ତି । ବାପାଙ୍କ ମୁହଁ ଆଗରେ କଥା କହିବାକୁ ପ୍ରବୀର ସାହସ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ମାତ୍ର ସେ ଦୁଷ୍ଟ ଗୋପୀରମଣ ବାପାଙ୍କୁ କୁବୁଦ୍ଧି ଦେଉଚି । ଯା'ର ପ୍ରତିକାର କିପରି କରିବେ ? ନାନା ରକମର ଭାବନା ମନକୁ ଆସୁଚି । ଝରକା ଫାଙ୍କରେ ଦିଶୁଥିବା ଆକାଶଟାକୁ ଅନେଇଲେ । ପଶ୍ଚିମର ପାତଳ ଖରା ତେଜରେ ଆକାଶର ଶ୍ୟାମଳ ବେଶ ଚଟକା ଜଣା ପଡ଼ୁଚି । ଟେବୁଲ୍ ଉପରେ ଗୁଡ଼ାଏ ବହିଥିଆ

ହୋଇଚ, ପଢ଼ିବାକୁ ମନ ହଉନି । ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କ "ଗୀତାଞ୍ଜଳି" —ମହାଭାରତୀୟ ଚିନ୍ତାଧାରାର ପ୍ରତୀକ—ପଢ଼ି ବୁଝିବାକୁ ବେଳ ନାହିଁ । ଅଧ୍ୟାପକ ରାଜକିଶୋରଙ୍କ "ମନର ମୃଣାଳ"—କବି ମାନସିଂଙ୍କ 'ଧୂପ'—ପ୍ରଣୟୀ ପ୍ରାଣର ବ୍ୟାକୁଳ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି । ଅଧ୍ୟାପକ ଚିନ୍ତାମଣି ବେହେରାଙ୍କ "ନୂତନ ସ୍ୱାକ୍ଷର"—କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ଚିନ୍ତାଧାରାର ନୂତନ ପ୍ରକାଶ 'ନୂତନ ସ୍ୱାକ୍ଷର'ର 'ଏଇ ମୋର ଦେଶ' କବିତାର—

"ମୋ ଲେଖନୀ ତେଣୁ ଅଗ୍ନି ଜାଳଇ ଆଜି
ପୋଡ଼ିବାକୁ ଯେତେ ଅନ୍ୟାୟ ଅନାଚାର"

ପଂକ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ତାଙ୍କ ଆଖି ପଡ଼ିଲା । ପ୍ରବୀର ବାବୁ ଭାବିବାକୁ ଲଗିଲେ ଏଇ ଚକ୍ରାନ୍ତକାରୀ ରାକ୍ଷସଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆଗ୍ନେୟ ଆକ୍ରମଣ ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । କବିଙ୍କ ଏ ବିଦ୍ରୋହୀ କଣ୍ଠ ବେଶ ପ୍ରେରଣା ଦେଉଚି ।

ମନରେ ବିରକ୍ତି ଆସିଚି । କଣ କରିବେ ଭାବି ପାରୁନାହାନ୍ତି । ଗୃହକର୍ମ କରିବାପାଇଁ ବାପାଙ୍କ କଠିନ ଆଦେଶ, ପୁଣି ବିବାହ । ବିବାହ ସେ କିମିତି କରିବ ? ତା ବିବାହରେ ଏମାନେ ସବୁ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବେ କାହିଁକି ? ପୁଣି ଯଥେଷ୍ଟ ସମୟ ରହିଚି । କଣ ବୁଢ଼ା ହୋଇ ଯାଇଚନ୍ତିକି ? ପରିଣୟ ଯଦି ପ୍ରଣୟର ନୁହେଁ, ପରିଣତି କଣ ହେବେ ? ଝିଅକୁ ନ ଦେଖି ବା ସେ କିମିତି ବିବାହରେ ରାଜି ହେବ ? ଏପରି ନାନା ଭାବନାରେ ପ୍ରବୀର ଚିନ୍ତିତ, ମୁହଁରେ ଡେଙ୍ଗ ନାହିଁ । ଜାମା ଖଣ୍ଡେ ଦେହରେ ଗଳାଇ ବାହାରକୁ ବୁଲି ବାହାରିଲେ । ବାପା ବୈଠକ ଘରେ ବସିଚନ୍ତି । କଣ ଭାବୁଚନ୍ତି ବୋଧେ । ପ୍ରବୀରଙ୍କୁ ଯାଉଥିବାର ଦେଖି କହିଲେ,—କଣ ସ୍ଥିର କରୁଚୁ ? ଶୀଘ୍ର ତୁ ମତ ପ୍ରକାଶ କଲେ ମୁଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବି । ବାହା ହେବା ପରେ ତୁ ତୋର ଗୃହକର୍ମରେ ଯାଇ ଯୋଗ ଦେବୁ ।

ଭାବୁ ବା କଣ ? ମୁଁ କଣ ତୋର ଅମଙ୍ଗଳ ଚିନ୍ତା କରୁଛି ? ଗୋପୀରମଣ ଆସିଥିଲେ ତାଙ୍କ ଝିଅ ମେନକା କଥା କହୁଥିଲେ । ମୁଁ ଭାବୁଛି ଭଲ ହେବ, ମନ୍ଦ ନୁହେଁ, ଥିଲା ଘରର ଝିଅ, ପୁଣି କିଛି ପଢ଼ାଶୁଣା କରିଛି । ଆମେ ତ ବେଶୀ ବଡ଼ଲୋକ ନୋହୁଁ । ଆମ ଘରଲକ୍ଷ୍ମୀ ବୋହୂ ସେ ହୋଇ ପାରିବ ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା ।

ଏକଥା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ପ୍ରବୀରଙ୍କ ଦେହରେ ନିଆଁ ଛିଟା ଲାଗିଗଲା ପରି ବୋଧ ହେଲା । ସେ କିଛି ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ କ୍ଷିପ୍ର ପଦକ୍ଷେପରେ ବାହାରକୁ ଚାଲିଗଲେ । ତାଙ୍କର ପଦକ୍ଷେପର ଧ୍ୱନି ଯେପରି ଜ୍ଞାନୀନ୍ଦ୍ର ବାବୁଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଅନୁମୋଦନ କରୁ ନଥିଲା । ଜ୍ଞାନୀନ୍ଦ୍ର ପ୍ରବୀରଙ୍କୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ ।

ଗ୍ରାମ ସୀମାନ୍ତର ବନାନୀ ଅଭିମୁଖରେ ପ୍ରବୀର ଆଗେଇଲେ । କୃଷକ ସବୁ ଧାନ କାଟୁଛନ୍ତି, ହଳଦୀ ରଙ୍ଗର ଧାନ କ୍ଷେତସବୁ ହସୁଛି । ଶୀତୁଆ ପବନ ବହୁଛି, ସାମାନ୍ୟ ଶୀତ ଜଣା ପଡ଼ୁଛି । ଖରା ଟାଣ ନାହିଁ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ପଶ୍ଚିମ ଆଡ଼କୁ ଢଳିଲେଣି ପ୍ରବୀର ବଡ଼ ବିଷାଦ ମିଶା ମୁହଁରେ ଚାଲୁଛନ୍ତି ଲକ୍ଷ୍ୟହୀନ ଭାବରେ ।

ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁଙ୍କ ଏକମାତ୍ର ପୁଅ ପ୍ରଶାନ୍ତ । ଗାଁର ପୋଖରୀ କୂଳରେ ବସିଛି । ହାତରେ ଖଣ୍ଡିଏ ପେନସିଲ୍ । ଖଣ୍ଡେ କାଗଜରେ କଣ ଆଙ୍କୁଛି ବଡ଼ ଏକାଗ୍ର ଚିତ୍ତରେ—ଅଭିନିବିଷ୍ଟ ଭାବରେ । କଳା ସାଧନା କରୁଛି । ପ୍ରେରଣା ସଂଗ୍ରହ କରୁଛି । ଭଲ ଦୃଶ୍ୟର ସନ୍ଧାନ କରୁଛି । ବିଚିତ୍ରବର୍ଣ୍ଣା ପ୍ରକୃତିର ଜୀବନ୍ତ ରୂପକୁ କାଗଜ ଓ କାଳିରେ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବାକୁ ଚାହେଁ । ଧୀରେ ଧୀରେ କାଗଜ ଉପରେ

ପେନସିଲ୍ ଗାର ଟାଣୁଚି । ଏକ ସୁନ୍ଦର ଛବିର ପରିକଳ୍ପନା କରିଥିଲା । ସେ ଦୃଶ୍ୟ ପୁରୁଣା ପୋଖରୀ ହୁଡ଼ାରେ ବସି ଆଙ୍କୁଚି । ତାଲେ ଏଇ ଶାନ୍ତ ବାତାବରଣ ଭିତରେ ତା'କଳ୍ପନାର ବାସ୍ତବ ରୂପ ସେ ଦେଖି ପାରିବ । ଗାଆଁର ଭୁଆସୁଣୀ ସବୁ ପାଣି ନେବାକୁ ମାଠିଆ ଧରି ଆସୁଚନ୍ତି । କାଖରେ ଜଳଭରା କଳସୀ ଧରି ଫେରି ଯାଉଚନ୍ତି । ଡାହାଣ ହାତ ହଲାଇ ହଲାଇ ବାମ ହାତରେ କଳସିକୁ ବେଷ୍ଟନ କରିଚନ୍ତି । ଦେହ ଦୋହଲି ଉଠୁଚି । ଜୁଡ଼ା ଫିଟିପଡ଼ୁଚି । ପୁଣି କିଏ ଭୁଠ ପଥରରେ ଗୋଡ଼ର ଗୋଇଠି ଘସୁଚି । କଅଁଳ ଗଳାରେ କଥା ବାର୍ତ୍ତା ହେଉଚନ୍ତି । ପ୍ରଶାନ୍ତ ଅନେଇଁଚି । ପୁଣି କଣ ଆଙ୍କୁଚି । ସେ ଚାହୁଁଚି । ତା ମନର ରୂପସୀ ଆସିବ । ଯାହାର ଚପଳ ଚାହାଣୀ, ସୁନ୍ଦର ସୁଠାମ ରୂପ ବୈଭବକୁ ରୂପଦେଇ ପାରିବ । ଲୋକେ କେତେ କଥା କହୁଚନ୍ତି । ପିଲାଟା ପାଗଳ ନା କଣ ? ଅନବରତ ପୁରୁଣା ପୋଖରୀ ହୁଡ଼ାରେ ବସିଚି, ଖାଲି କାଗଜରେ ଏଣୁ ତେଣୁ ଗାରଉଚି । ପୁଣି କିଏ କହୁଚି । କଡ଼ ଖେଚଡ଼ ଟୋକାଟାଏ । ଗାଁର ଝିଅ ବୋହୂଙ୍କୁ ଗାଧୁଆବେଳେ ଛପି ଛପି ଚାହୁଁବ କାହିଁକି ? କେତେଲୋକ ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁଙ୍କୁ ଏକଥା କହିଲେଣି । ସୁମିତ୍ରା ପ୍ରଶାନ୍ତକୁ ବହୁବାର ଧମକ ଦେଇ ସାରିଚନ୍ତି । ନାନା ଲୋକ ନାନାକଥା କହୁଚନ୍ତି । ପ୍ରଶାନ୍ତ ସେ କଥାକୁ ଶୁଣିବାର ଚେଷ୍ଟା ବି କରେନା । ସେ ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ ବସିଥାଏ । ସେ ଚାହୁଁଚି ତା'ର ମନର ରୂପସୀ, ସିଏ କଳସୀ ନେଇ ଆସିବ ପାଣି ନେବାପାଇଁ । ନଈଁ ପଡ଼ିବ । କଳସୀରେ ପାଣି ଭରିବ । ପିନ୍ଧାଲୁଗା ଅଧାଭିଜା ଯିବ । ଓଦାବସନ ଡେଇଁ ରୂପ ଝଟକିବ । ପୋଖରୀ ଆର ପଟକୁ ଚାହୁଁ ଲଜ୍ଜ ମୁହଁରେ ଚଞ୍ଚଳ ବାହୁଡ଼ିବ । ଚହଲ ମନ କହୁଚି କିଛି ଭାବୁଥିବ । ପ୍ରଶାନ୍ତ ମନେ କରୁଚି ଶିଳ୍ପୀ ଗୁରୁ ବି. ବର୍ମାଙ୍କର "ପଲ୍ଲୀବଧୂ" । ସେ ମଧ୍ୟ

ଆଙ୍କୁଚ । "ମୁଗ୍‌ଧା ରାଧା"ର ଏକଚନ । "ସାଧୁ ବେହେରା ଝିଅ ରାଧା—ହୁଏତ ଦ୍ୱାପରର ରୂପଶ୍ରେଷ୍ଠ ମୋହନର ପ୍ରେମିକା ରାଧା ସେ ନୁହେ । ସେ ଏକ ମାମୁଲି କୃଷକର କନ୍ୟା । ସବୁଦିନ ଘର ପାଣିନେଇ ଆସେ । ସେ ଜାଣେ ନା ଯେ ତାଙ୍କ ରୂପର ମଧ୍ୟ ଜଣେ ଉପାସକ ଅଛି । ତା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ମୂଲ୍ୟ ଦେବାଭଳି ଜଣେ ଗ୍ରାହକ ଅଛି । ସେ ନୀରବରେ ଚାଲିଯାଏ । ପ୍ରଶାନ୍ତ କେବଳ ଅନାଏ । ତା'ରୂପର ପୂଜାକରେ, ପ୍ରଶଂସା କରେ । ତା ମନ ମନ୍ଦିରରେ ସେ ରୂପ—ପ୍ରତିମା ପାଇଁ ଆରାଧନା କରେ । ତା ମନର ରୂପସୀକୁ ତେଣୁ ସେ "ମୁଗ୍‌ଧା ରାଧା"ର ଛବିରେ ସ୍ମାରକ କରି ରଖିବାକୁ ଚାହେଁ । ଲୋକେ ତାକୁ ପାଗଳ କହନ୍ତୁ । ତା କଳାର ମୂଲ୍ୟ ନ ବୁଝନ୍ତୁ । କ୍ଷତି କଣ ? ସେ ତ ବୁଝିଛି । ସେଇଥିରେ ତା'ର ଆନନ୍ଦ । ତା'ର ଆନନ୍ଦ ହୁଏତ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ବିରକ୍ତିକର ହୋଇ ପାରେ ।

ପ୍ରବୀର ବାବୁ ଫେରିବା ବେଳେ ପ୍ରଶାନ୍ତକୁ ଦେଖି ଅଟକି ଲେ । ପ୍ରଶାନ୍ତ ଏଠି କଣ କରୁଚ ? ଅନେକ ସମୟରୁ ବସିଚ ବୋଧହୁଏ !

ପ୍ରଶାନ୍ତ ପ୍ରବୀର ବାବୁଙ୍କ ଡାକକୁ ଶୁଣି ପାରିଲା ନା । ସେ ନିଜର ଚିନ୍ତାରେ ଲାଗି ରହିଚି । ଶୁଣିବ କିମିତି ? ଅଲକ୍ଷ୍ୟରେ ପ୍ରବୀର ଯାଇ ଦେଖିଲେ—ପ୍ରଶାନ୍ତ କାଗଜରେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଛବି ଆଙ୍କିଛି । ବାଃ ପ୍ରଶାନ୍ତ ତୁମେ ବେଶ ଛବି ଆଙ୍କିଜାଣ ? ମୋତେ ଆଗରୁ ଜଣାନଥିଲା । ତୁମେ କଳାକାର, ତୁମର ହାତରେ ଯେପରି ଏ ଶୁଷ୍କ ଛବିଟି ଜୀବନ୍ତ ଜଣା ପଡୁଚି ।

ନା ପ୍ରବୀର ବାବୁ ଏଣୁ ତେଣୁ ଗୁଡ଼ାଏ ରେଖା ଟାଣିଥିଲି ।

ହଉ ଚାଲିଯିବା । ବେଶ, ତୁମର ଏ ଗୁଣ କେହି ବୁଝିପାରିନି ପ୍ରଶାନ୍ତ । ତୁମେ ଆମ ଏ ଗାଆଁର ନାଁ ରଖିବ ନିଶ୍ଚୟ !

"ପ୍ରଶାନ୍ତ କୁଆଡ଼େ ଯାଇଚି ?"

ସ୍କୁଲରୁ ଫେରି ସୁମିତ୍ରାଙ୍କୁ ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ପଚାରିଲେ ।

କୁଆଡ଼େ ଯାଇଥିବ । ଘରେ ବସି ବସି କଣ କରନ୍ତା ? ବସି ବସି କଣ ଆଙ୍କୁଥିଲା, ଏଇନେ କୁଆଡ଼େ ଯାଇଚି । କାହିଁକି କେଜାଣି ପିଲାଟାର ମନ ଠିକ ନାହିଁ, ବେଶୀ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁନି, ମଉନରେ ବସୁଚି । ଏଣୁ ତେଣୁ ଗୁଡ଼ାଏ କଣ ସବୁ ଆଙ୍କୁଚି ।

ଜଳଖିଆ ଖାଇସାରି ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ସାଧାରଣ ଗଳାରେ କହିଲେ "ଶୁଣିଲଣି ! ଗୋପୀରମଣ କଣ କହୁଥିଲା ?"

କଣ କହୁଥିଲେ ?

କଣ କହିଲକି, ପ୍ରଶାନ୍ତ ପରା କୁଆଡ଼େ ପୁରୁଣା ପୋଖରୀ ହୁଡ଼ାରେ ବସି ଗାଆଁର ବଢ଼ିଲା ବଢ଼ିଲା ଝିଅ ବୋହୂଙ୍କୁ ଛପି ଛପି ନଜର କରୁଚି । ଲୋକେ ଆପତ୍ତି କରୁଛନ୍ତି । ଯୁବା ପିଲାଟାଏ ପୋଖରୀ କୂଳରେ ବସିବାକୁ କଣ କେବଳ ସ୍ଥାନ ଅଛି ? ଅନ୍ୟାଠି କଣ ବସିବାକୁ ସ୍ଥାନ ମିଳୁନି ? ଟୋକାଟା କଣ ହେଲାଣି, ବୁଝି ହଉନି । ଲୋକେ ଏମିତି କଥା ଗୁଡ଼ାଏ କହିବା ଯାଏ ଏ କାହିଁକି ସେ କାମ କରୁଥିଲା ? ଆଜି ଆସୁ ! ତାକୁ ଦି'ପଦ ଅଚ୍ଛାକରି ଶୁଣେଇ ନଦେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ପାଠ ପଢ଼ାଇ ଶିକ୍ଷିତ କରାଇଥିଲୁ ମଣିଷର ମାନ ଇଜ୍ଜତ ବଢ଼େଇବା ଲାଗି ସିନା କିନ୍ତୁ ଦେଖୁଚୁ ସବୁ ମାନ ଇଜ୍ଜତ ଖାଇ ବସିବ ସେ ଦୋଷରେ ।

ସୁମିତ୍ରା ଟିକିଏ ଭୀତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ କଥାରେ । ମାତ୍ର ନିଜର ଭାବକୁ ଲୁଚାଇରଖି କହିଲେ—ଇସ୍କୁଲରୁ ଫେରିଛ, ଲୁଗାପଟା ବଦଳାଇ ଟିକିଏ ଜଳଖିଆ ଖାଅ । ଏଇଟା ଏଡ଼େ ବୋଲି ବଡ଼ କଥାଟାଏ ଯେ ଯା ପାଇଁ ଏତେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇପଡ଼ୁଛ ?

ବ୍ୟସ୍ତ ହେବିନି ? ଏଇଟା କଣ ବଡ଼ କଥା ନୁହେଁ ? ଦୁନିଆର ଲୋକେ ଆମର ନିନ୍ଦା କରିବେ ଆଉ ତା ନାଆଁରେ କଳଙ୍କ ବୋଲିବେ—ସେଥିରେ ମୋତେ ଅପମାନ ଲାଗିବ ନାହିଁ ?

ଅପମାନ ଲାଗିବ ଯେ—କଥାଟାର ତ କିଛି ସତ୍ୟତା ଥିଲେ ?

ସତ୍ୟତା ନାହିଁ ? ଗୋପୀରମଣ ଯେ ନିଜେ ଆସି ସବୁକଥା ଫିଟିଫାଟି କରି କହିଯାଇଛି ।

ତୁମେ ସେ ଗୋପୀରମଣର କଥା ମୋ ଆଗରେ କୁହ-ନାହିଁ । ମୁଁ ଆଉ କ'ଣ ତାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିନାହିଁ । ଦୁନିଆ ଯାକର ଯେତେ ସବୁ ପର ନିନ୍ଦା, ପର ଚର୍ଚ୍ଚା ସବୁଯାକ ଯେମିତି ତାଙ୍କର ପାଖରେ ଜମା ହୋଇଛି । କେତେ କଥା ଯେ ମନରୁ ଗଢ଼ି କହିଯାଆନ୍ତି ତାର କଣ ଠିକଣା ଅଛି ? ମୁଁ ପରା ସେଇ ପ୍ରଥମର ବାହାଘର ଠାରୁ ତାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିଛି । ତାଙ୍କର କଥାରେ ପଡ଼ି ଝିଅଟାକୁ ମୋର ବୁଡ଼ାଇ ଦେଲ ତୁମେ । ତୁମେ ଭାବୁଛ ସେ ତୁମର ଉପକାରୀ, ସବୁବେଳେ ତୁମର ହିତକଥା କହନ୍ତି କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଜାଣିପାରୁଛି ସେ ଗୋଟିଏ ଘରବୁଡ଼ା ଲୋକ । ତୁମର ଅମଙ୍ଗଳ କରିବା ଯିମିତି ତାଙ୍କର କାମ ।

ଦାଣ୍ଡଦୁଆର କଞ୍ଜିର ଖଡ଼ଖଡ଼ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ସୁମିତ୍ରା ଚାଲିଗଲେ କବାଟ ଖୋଲିଦେବାକୁ, ଦେଖିଲେ ପ୍ରଶାନ୍ତ ଓ ବୀର ଦୁଇଜଣ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି କବାଟ ଖୋଲିବାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ।

ପ୍ରବୀରବାବୁ କହିଲେ ମାଉସୀ, ନମସ୍କାର, ସାର୍ ଘରେ ଅଛନ୍ତି ?

ହଁ ଅଛନ୍ତି, ଆସ ! ସୁମିତା ଟିକଏ ବିରକ୍ତି ମିଶା କଣ୍ଠରେ କହିଲେ—ପ୍ରଶାନ୍ତ ! ଏତେବେଳଯାଏ କୁଆଡ଼େ ଯାଇଥିଲୁ କହିରେ ?

ପ୍ରଶାନ୍ତ କିଛି କହିବା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରବୀରବାବୁ ଆଗ ବଢ଼ି ପଡ଼ି କହିଲେ—ମାଉସୀ ! ତୁମେ ଜାଣିନ, ପ୍ରଶାନ୍ତ ଆମର ଜଣେ ଫାଷ୍ଟକ୍ଲାସ ଆର୍ଟିଷ୍ଟ । ତାଙ୍କର ଛବି ଏତେ ଜୀବନ୍ତ ବୋଲି ମୋର ଆଗରୁ ଧାରଣା ନଥିଲା । ସୁବିଧା ଓ ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ସେ ଯେ ଜଣେ ଓଡ଼ିଶାର ବିଶିଷ୍ଟ ଶିଳ୍ପୀ ହୋଇପାରିବେ ଏଥିରେ ଆଦୌ ଦ୍ୱିଧା ନାହିଁ ।

ଏତେବେଳକୁ ସମସ୍ତେ ଆସି ଧୀରେନବାବୁଙ୍କ ପାଖେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ ଓ ପ୍ରବୀର୍‌ବାବୁ ଧିରେନ ବାବୁଙ୍କୁ ଭୂମିଷ୍ଟ ପ୍ରଣାମ କରି ଠିଆ ହେଲେ ଓ ଧୀରେନବାବୁଙ୍କୁ ବ୍ୟଥିତ ଥିବାର ଦେଖି ପଚାରିଲେ—କଣ ସାର୍, ଆପଣ ସୁସ୍ଥ ନାହାନ୍ତି କି ?

ହଁ ଶାରୀରିକ ସୁସ୍ଥ ଅଛି କିନ୍ତୁ ମାନସିକ—

କ'ଣ ହୋଇଛି ସାର୍ ?

ନାଁ ଆମରି ଏଇ ପ୍ରଶାନ୍ତ । ବାର ଲୋକଙ୍କ ଠାରୁ ବାର କଥା ଶୁଣୁଛି ତା ବିରୁଦ୍ଧରେ । ବିଶେଷତଃ ମୋ ଭଳି ଲୋକର ପୁଅ ହୋଇ ଚରିତ୍ରଗତ ଦୋଷ ରହିବା ତ ଆଦୌ ବାଞ୍ଛନୀୟ ନୁହଁ ।

ହଁ ସାର୍, ତା ଠିକ୍ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରଶାନ୍ତ ଭଳି ପିଲାଙ୍କ ଯେ ଚରିତ୍ରଗତ କୌଣସି ଦୋଷ ଥାଇପାରେ, ଏ କଥାତ ମୁଁ ଆଦୌ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରିବି ନାହିଁ । ବରଂ କହିବି ଆପଣ ଯାହାଠାରୁ ଯାହା ଶୁଣି ଥାଆନ୍ତୁ ନା କାହିଁକି, ସେ ସବୁ ମିଛ ।

ତାହାହିଁ ଯଦି ପ୍ରକୃତ ହୋଇଥାଏ ମୁଁ ଅତି ଖୁସି । ହଁ ତେବେ କୁଆଡ଼େ କମିତ ଆସିଲୁ ପୁଅରେ ?

ଆସିଛୁ ଆପଣଙ୍କର ପରାମର୍ଶ ନେବାକୁ । ସ୍ଥିର କରିଛୁ ଗୋଟାଏ କ୍ଲବ କରିବୁ । ସେଥିରେ ଖେଳକୁଦ ସାହିତ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ, କଳା ଇତ୍ୟାଦିରେ ବିଶେଷ ଚର୍ଚ୍ଚା ହେବ । ପ୍ରଶାନ୍ତକୁ ଏଥିରେ ବିଶେଷ ଭାଗ ନେବାକୁ ହେବ ।

ମୋର ସେଥିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମର୍ଥନ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଗାଁରେ ଅନେକ ମନ୍ଦ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଯେପରି ତହିଁରେ ସ୍ଥାନ ନ ପାଆନ୍ତି—ତହିଁପ୍ରତି ବିଶେଷ ଯତ୍ନବାନ ହେବୁ । ଯାହାହେଉ, ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ତ ମନ୍ଦ ନୁହେଁ । ତେବେ ବୁଝି ବିଚାରି କାମ କର । ଯା' ହେଲେ ବି ତୁମେମାନେ ପିଲାଲୋକ । ସଂସାରର ଅସାର ପରିବେଶକୁ ବୁଝିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇନ । ଆଗକୁ ଦେଖି ମାପି ଚାଲ । ପ୍ରଶାନ୍ତ ତ ଏବେ ପରୀକ୍ଷା ଦେବ । ତାର ବି.ଏ. ପରୀକ୍ଷାଟା ପରେ କଣ କରାହେବ, ଦେଖିବା । ଦୁଇବର୍ଷ ଫେଲ ହେଲାଣି । ଏଥର କଣ ହେଉଛି ଦେଖାଯାଉ । ତୁ ତାର ବନ୍ଧୁ । ଭଲ ଭାବରେ ତାକୁ ପଢ଼ିବାକୁ କହ ଯେପରି ପାସ ହୋଇଯିବ । ତୁ ତ ଜାଣୁ ତା' ଉପରେ ମୋର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନ ନିର୍ଭର କରେ । ପୁଣି ଏଣେ ସୁଷମା ରୋଗରେ ପଡ଼ିଛି । ଭଗବାନ କେବେ ତାକୁ ଚଙ୍ଗ ଆତ୍ମଆଳ କରିବେ, କେଜାଣି । ତାପରେ ପ୍ରତିଭା । ତା କଥା ଚିନ୍ତାକଲେ ବେଳକୁ ଗୁଡ଼ ଥରି ଉଠୁଛି । ମୋରି ଦୁର୍ବଳତା ଯୋଗୁଁ ତାର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ । ସେ ଝିଅ ହୋଇ ଜନ୍ମ ହେଇ ମାତ୍ର ମୋ ପରି ବାପ ଯେପରି ତାକୁ ନ ମିଳୁ । ଏହାହିଁ ମୋର ଅନ୍ତିମ ଇଚ୍ଛା ।

ଏପରି କଣ କହୁଛନ୍ତି ସାର୍ । ଆପଣ ଭୁଲ କରିନାହାନ୍ତି । ଯାହା ଘଟିବାର ଥାଏ, ଘଟେ । ସେଥିରେ ଆମର ଆପତ୍ତି କଣ ସାର୍ ?

ନାଁ ହୁଏତ ତୁ ମୋତେ ପ୍ରବୋଧନା ଦେବା ପାଇଁ ଏହା କହୁଚୁ । ମାତ୍ର ମୋର ଅନ୍ତର ସ୍ୱୀକାର କରୁନି । ମୁଁ ପ୍ରତିଭାକୁ

ହତ୍ୟା କରଉଚ, ତାକୁ ଖାଉଁଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ମାରି ପକେଇଚ । ସେ ସବୁ ସହୁଚ । ପ୍ରତିବାଦ କରନି, ଲୁହ ବି ଗଡ଼ାଇନ । ସୁନାଝିଅ ଭଳି ସବୁ ମୁଣ୍ଡପାତି ସହିଯାଇଚ । ହୁଏତ ତୁ ଜାଣୁନୁ, ମୁଁ ବିନାୟକ ଠାରୁ ହଜାରେ ଟଙ୍କା ଋଣ ଆଣିଥିଲି । ପ୍ରତିମାର ଆଖି ଅପରେସନ୍ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ନହେଲେ ଝିଅଟି ଅନ୍ଧୁଣୀ ହୋଇଥାନ୍ତା । ସାରାଜୀବନ ପାଇଁ ମୋ ପାଖରେ ପଙ୍ଗୁ ହୋଇ ପଡ଼ିଥାନ୍ତା । ତାର ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ମୋତେ ଅତି କମ୍‌ରେ ହଜାରେ ଟଙ୍କା ଲୋଡ଼ା ଥିଲା । କରଜ ଆଣିଲି, ଯଥା ସମୟରେ ଦବାକୁ ରାଜି ହେଲି । କାଗଜ ଲେଖିଦେଇଥିଲି । ଶତକଡ଼ା ବାର୍ଷିକ ଟ ୧୦୯ ସୁଧରେ ଆଣିଥିଲି । ମାତ୍ର ଶତକଡ଼ା ବାର୍ଷିକ ଟ ୨୫୯ ଦାବୀକରି ଦୁଇ ବର୍ଷ ପରେ ପନ୍ଦର ଶହ ଟଙ୍କା ଦାବୀ କଲେ । ପାଖରେ କାଣି କଉଡ଼ିଟିଏ ବି ନଥିଲା ।

ଗୋପୀରମଣର ବୁଦ୍ଧିରେ ବିନାୟକ ମକଦ୍ଦମା ରୁଜୁକରି ଟଙ୍କା ଅସୁଲ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା । ଏହା ଭିତରେ ପ୍ରତିଭାସହ ବିନାୟକର ବିବାହ କରିବାକୁ ଗୋପୀରମଣ ଚହାନ୍ତ କଲା । ନହେଲେ ତିନି ଟୁର ସନ୍ତାନର ପିତା ବିନାୟକ ପ୍ରତିଭାପରି କଅଁଳା ଝିଅକୁ ବିଭା କରନ୍ତା ? ମୋର ଟୁରା ନଥିଲା । ପ୍ରତିମା ପାଇଁ ମାସକୁ ଷାଠିଏ ଟଙ୍କା ଦରକାର । ଘରଖର୍ଚ୍ଚ, ପ୍ରଶାନ୍ତର ବାରବାର ଫେଲ ହେବାରେ ଖର୍ଚ୍ଚାନ୍ତ ହେଲି । ଏପରି ବିପଦବେଳେ ଝିଅ ବାହା କରିବାକୁ ବାଧହୋଇ ରାଜିହେଲି । ମୁଁ କିଛି ନିଜର ମତ ପ୍ରକାଶ କରିପାରିଲି ନାହିଁ । ହଁ କହୁ ହେଲନି ବା ପ୍ରତିବୋଧ କରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଲନାହିଁ । ସ୍ତ୍ରୀ ସୁମିତା ମଧ୍ୟ ଘର ସଂସାର ଚଳିଯିବ ବୋଲି ବିବାହକୁ ଅନୁମୋଦନ କଲା । ଅବସ୍ଥା ସବୁ କରଚ । "ଦୁନିଆରେ ଆଜି ଝିଅ ସବୁ ତ

ଏପରି ବାହା କରିଛନ୍ତି" କହି ଝିଅ ସରଗଶିଗ୍ଧ ଲଭକ ବୋଲି ଆଶ୍ୱସ୍ତି ଲାଭ କରିଚ ।

କହୁଲବେଳେ ବୃଦ୍ଧଶିକ୍ଷକ ଧୀରେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଆଖିର ଲୁହ ଛଳଛଳ ହେଉଚ । ସେ କାନ୍ଦି ପାରୁନାହାନ୍ତି । ସମସ୍ତ ମମତା ଯେପରି ତରଳି ଆଖିବାଟେ ଗଡ଼ିଯିବାକୁ ଚାହେଁ ।

ପୂଜ୍ୟ ଶିକ୍ଷକ ଧୀରେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅଶ୍ରୁପଖଳା ଆଖିକୁ ପ୍ରବୀର ଲକ୍ଷ୍ୟକଲେ । ତାଙ୍କ ମନ ବଡ଼ ବିରକ୍ତ ହୋଇଉଠିଲା । ଗୋପୀ-ରମଣ ପରି ଦୁଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ଜନସମାଜର ପରମଶତ୍ରୁ—ସମାଜର ଜୀବନ୍ତ କଳଙ୍କ ।

ସେ'ତ ଯାହାହେବାର ହେଲାଣି । ତେବେ ଆପଣ ବୋଧେ ଦେଖିନାହାନ୍ତି, ଆମ ପ୍ରଶାନ୍ତବାବୁ ଜଣେ ନୀରବ ସାଧକ—ଶିଳ୍ପୀ । ତାଙ୍କ ଶିଳ୍ପ, ତାଙ୍କ ଶିଳ୍ପକଳା—ବେଶ୍ ଅତ୍ୟାଧୁନିକ । ରସଗ୍ରାହୀ ଦର୍ଶକ କେବଳ ତାଙ୍କର ମୌଳିକତାର ମୂଲ୍ୟ ଦେଇପାରିବ ନମାଉ ବିଶ୍ୱାସ ତାଙ୍କ ଭବିଷ୍ୟତ ଯଥେଷ୍ଟ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ।

"ଆଗେ ପରୀକ୍ଷାଟାରେ ପାସ୍‌କରୁ, ତା'ପରେ କଳାକାର ନା' କୁଲ ହେବ, ଦେଖାଯିବ" କହି ଧୀରେନ୍ଦ୍ରବାବୁ ହସିଲେ । ଗୁ' ଖାଉ ଖାଉ ନାନାକଥାର ଅବତାରଣା କଲେ ପ୍ରବୀରବାବୁ ।

ମୁଁ ତୁମକୁ ବିବାହକର ବଡ଼ ଅନ୍ୟାୟ କରିଚ ନ ପ୍ରତିଭା ?

କେମିତି କଥା କହୁଛନ୍ତି ? ବିବାହ କରି ଆପଣ ଅନ୍ୟାୟ କାହାଁକୁ କରିବେ ? ବିବାହ କରିବାଟା ଅନ୍ୟାୟ ହେଲେ ଲୋକେ ବିବାହ କରନ୍ତେ କାହିଁକି ?

ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ବିବାହ କରିବା ଆଉ ମୋର ବିବାହ କରିବାରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଛି । ସେଇଥିପାଇଁ ସିନା କହୁଛି । ତୁମେ ବୋଧହୁଏ ଆଦୌ ସୁଖି ନୁହଁ । ପ୍ରତିଭା, ମୋ ଭଳି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବାହା ହୋଇ କିଏ ଆନନ୍ଦ ପାଇପାରିବ ?

ଏହାଠୁ ବଳି ସୁଖ ଆଉ କାହିଁ ? ଆପଣ ମୋର ସ୍ୱାମୀ । ଧନଦଉଲତ ଅଛି—ଘରର ଗୃହିଣୀ ରହିଛନ୍ତି । ଦାମିକା ଗହଣାପତ୍ର ପୁରିଛି, ଯାହା ଚାହିଁଲେ ମିଳି ପାରୁଛି । ଆପଣଙ୍କ ଭଳି ସ୍ୱାମୀ ପାଇ ମୁଁ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ମନେକରୁଛି । ଏହା ମୋର ପରମ ସୌଭାଗ୍ୟ ।

ଏହା ତୁମେ କହୁଛ ପ୍ରତିଭା ! ହୁଏତ ତୁମର ମୁହଁ ଏକଥା ଗୁଡ଼ିକ କହି ପକାଇଛି । ତୁମର ଅନ୍ତର ଏହାର ପ୍ରତିରୋଧ କରୁଛି । ତୁମର ଲୁହ ଢଳଢଳ ଆଖି ଏକଥା ଶୁଣି ବୋଧହୁଏ ସହ୍ୟ କରିପାରୁନି । ତଥାପି ତୁମେ କହୁଛ ଯେ ଖୁସି ଅଛ—ଏହାହିଁ ମୋର ଆନନ୍ଦ—ଏକ ଆଶ୍ୱସ୍ତି ।

ମୁଁ କାହିଁକି ଖୁସି ହେବିନି ? ଆପଣ ତ ମନ୍ଦ କରିନାହାନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ଦୟା ମୁଁ ଭୁଲିପାରିବି ନାହିଁ । ମୋର ପିତାଙ୍କୁ ଋଣରୁ ମୁକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ମୋ ଭଳି ଜଣେ ଅଯୋଗ୍ୟା ଝିଅକୁ ବାହାକରି ଏକ ବିପନ୍ନ ପରିବାରର ମଙ୍ଗଳ ସାଧନ କରିଛନ୍ତି । ବିପଦବେଳେ କରଜଦେଇ ମୋ ଭଉଣୀର ଜୀବନ ରକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି । ଦୁନିଆଁରେ ଆଉ ବି ଧନୀଲୋକ ଥିଲେ । ଅନ୍ୟମାନେ କାହିଁକି ସାହାଯ୍ୟ କଲେନି ?

ତା ଅବଶ୍ୟ ସତ; ତଥାପି ମୁଁ କରଜ ଦେଇଥିଲି; ସୁଧ ପାଇବାକୁ । ମାତ୍ର ସୁଧ ବଦଳରେ ଏକ କୁମାରୀ କନ୍ୟାକୁ କିଣିକରି ଆଣିବା ଅନ୍ୟାୟ ନୁହେଁକି ?

ପୁଣି ସେହି କଥା ? ଅନ୍ୟାୟ ଏଥିରେ କଣ ? ଏଥିରେ କଳାଙ୍କାର କରିବାର ପ୍ରଶ୍ନ କୁଆଡୁ ଆସିଲା ?

ମୁଁ ମୋ ଇଚ୍ଛାରେ ଓ ବାପା ମା'ଙ୍କ ସମ୍ମତିରେ ଆପଣଙ୍କୁ ବାହା ହୋଇଛି । ହୁଏତ ଆପଣଙ୍କର ଉପକାର କଣେ ଖାତକର ଝିଅ ହିସାବରେ ସୁଝି ନପାରି କଣେ ପତ୍ନୀ ହିସାବରେ ସୁଝିବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି ।

ତଥାପି ପ୍ରତିଭା । ମୋ ଭଳି ଲୋକର ହାତଧରି ତୁମେ କଣ ପାଇପାରିବ ? ତୁମେତ ଦେଖୁଛ, ମୁଁ ଜୀବନର ତୃତୀୟ ଅବସ୍ଥାରେ ପହଞ୍ଚିଲଣି ।

ମୁଁ ସବୁ ପାଇଛି । ଜଣେ ଆଦର୍ଶ ପତି । ଯେଉଁ ପତ୍ନୀର ମନର କଥା ବୁଝିପାରନ୍ତି । ତା' ଅନ୍ତରର ଧ୍ୱନିକୁ ଶୁଣିପାରନ୍ତି । ମୋର ପୁଅ ଝିଅ ନାହିଁ । ତଥାପି ବି ମୁଁ ପୁଅ ଝିଅର ମା ହୋଇପାରିଛି । ସେମାନେ ମୋତେ ଭକ୍ତିରେ ବାନ୍ଧି ରଖିଛନ୍ତି । ମ ପ୍ରେତାତ୍ମା ଛୁଆମାନେ ମା ପାଇଛନ୍ତି । ମୋତ ମରମର ଅଚେତନ ମମତା ଜନ୍ମଲାଭ କରିଛି । ଏହାଠୁ ବଳି ଅଧିକ କଣ ଆଶା କରାଯାଇପାରେ ? ପ୍ରତ୍ୟେକ ପତ୍ନୀର ଏହାହିଁ ତ ଇଚ୍ଛା ।

ତୁମେ ଯାହା କହିଲେବି ପ୍ରତିଭା ମୁଁ ତୁମର ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ । ମୁଁ ନିହାତି ଅପଦାର୍ଥ । ତୁମ ପରି କଅଁଳା ଝିଅଟିର ସତେଜ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ଜାଳି ପୋଡି ଦେଇ ମୁଁ ଯେଉଁ ଅନ୍ୟାୟ କରିଛି— ତାହା କ୍ଷମଣୀୟ ନୁହେଁ, ପ୍ରତିଭା ।

ଏମିତି କାହିଁକି କହୁଛନ୍ତି ? ଆପଣ ମୋର ସ୍ୱାମୀ— ମୋର ସ୍ୱର୍ଗ—ମୋତ ଆତ୍ମାର ପରମ ତୀର୍ଥ । ମୋର ଜୀବନ-ଯାତ୍ରାର ପବିତ୍ର ମାର୍ଗ । ଆପଣ ମୋର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ଜାଳିପୋଡ଼ି ନାହାନ୍ତି । ବରଂ କଳଙ୍କ କାଳିମାଛଳରେ ଏ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଆତ୍ମୋସ୍ୱ ପରୀକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି । ପୁଟିଆ ସୁନା କଷଟି ପଥରରେ ପରଖିଛନ୍ତି ।

ବାହ୍ୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଆକର୍ଷଣ ହୁଏତ ସାମୟିକ ଭାବେ ମନକୁ ମୁଗ୍ଧ କରେ, ଚକ୍ଷୁକୁ ଲୋଭାସକ୍ତ ରଖେ । କିନ୍ତୁ ପରେପରେ ଆସକ୍ତି କମିଯାଏ । ମନରେ ବିରାଗ ଜାତ ହୁଏ । ବିକଶିତ ଅନ୍ତରର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଚିରନ୍ତନ । ସେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ କେବେ ମଳିନ ହୁଏନା । ଆପଣଙ୍କ ଅନ୍ତର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ମୋତେ ମୁଗ୍ଧ କରିଚି । ମୋ ମନରେ ଅପାର ଆନନ୍ଦ ଆଣିପାରିଚି ।

ପ୍ରଭାଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୁକ୍ତି ଶୁଣି ବିନାୟକବାବୁ ଲମ୍ବ ହାଇମାରି ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କର ମନରେ ଅନବରତ ଏକ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଚାଲିଛି । ସେ ଭାବି ଚାଲିଛନ୍ତି—ଜୀବନର ଶେଷ ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ବଡ଼ ଭୁଲ କରିଛନ୍ତି । ଗୋପୀରମଣଙ୍କ କୁପ୍ରରୋଚନାରେ ପଡ଼ି ଗୋଟିଏ ସରଳା ବାଳିକାର ବିକାଶମୁଖୀ ଜୀବନକୁ ନଷ୍ଟ କରିଛନ୍ତି । ତା'ର ବିକାଶରେ ବ୍ୟାଘାତ ଦେଇଛନ୍ତି । ସେ ଅନୁତାପ କରୁଛନ୍ତି । ପୁଣି ବେଳେବେଳେ ଆଶ୍ୱସ୍ତି ଆସୁଚି । ଭୁଶୁଡ଼ି ଯାଉଥିବା ଗୃହସଂସାରକୁ ଏକ ସୁଗୃହିଣୀ ଆଣି ସଜାଡ଼ି ପାରିଚନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ଉପହାସ କରି ବିଦ୍ରୂପ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେଇପାରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ମନେପଡୁଛି ଧୀରେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବକ୍ର କଠୋର ଉକ୍ତି । ପ୍ରବୀରର ଉନ୍ମତ୍ତ ଭାଷଣ ଆଉ ଅରୁଣର ତୀକ୍ଷ୍ଣ କଟୂକ୍ତି । ତଥାପି ଏସବୁ କଥା ତାଙ୍କୁ ବିଚଳିତ କରୁନି । ତାଙ୍କ ମନରେ ଦୁଃଖ ବା ଘୃଣାଜାତ କରିନି । ପ୍ରଭାକୁ ବିବାହକରି ଏକ ଅମାର୍ଜନୀୟ ତ୍ରୁଟି କରି ପକାଇଥିବା ଭଳି ସେ ଅନୁଭବ କରୁନନ୍ତି । ସେ ଭାବୁଚନ୍ତି—ସେ ଖୁସି ଅଛି—ମାବି ସେ ଖୁସିଥାଇ ପାରେକି ? ନା, କଦାପି ନୁହେଁ । ହସିଖେଳି ବଡ଼ ରଙ୍ଗରସରେ ଜୀଇଁବାର ଜୀବନ ତା'ର । ରକ୍ତର ସୁଅରେ ଉତ୍ତାପ ଅଛି । ମାଂସରେ ଆଦିମ ଯୁଗର କ୍ଷୁଧା ଅଛି । ଗୃହିଣୀଟିର ଖୋଜି ପାଇବାର କାମନା ଅଛି । କେବଳ ଖାଇପିଇ ବଞ୍ଚିବାପାଇଁ

ସେ ଆସିଛି । ଧନଦରିଦ୍ରର କଦର୍ଯ୍ୟ ପରିବେଶ ଭିତରେ ସେ କଣ ପାଇବ ? ସେ ଯେଉଁଠି ରହିଲେ ବି ଖାଇପାରିବ । ଭଲ କରି ପିନ୍ଧି ପାରିବ । ସେ କି କେବଳ ସେତିକି ଶୃହେଁ । ସେ ହୁଏତ କହୁଛି—"ମୁଁ ସବୁ ପାଇଛି" । ହିଁ ସେ କହୁ—କହିବାଟା ତା'ର ଧର୍ମ । ମନତ କହୁନଥିବ । ଦେହ ତା'ର ଧର୍ମପଥରୁ ଓହ୍ଲେଇ ପଳେଇବାକୁ କହୁଥିବ । ଯଦି ସେ ଖୁସି ଅଛି, ତେବେ ତା' ମୁହଁରେ ଏତେ ଉଦାସ କାହିଁକି ? ଆଖିରେ ହତାଶ କାହିଁକି ? ଦେହର ରଙ୍ଗ ସତେଜ ନାହିଁ । ଦେହ ପ୍ରତି ଯନ୍ନ ନାହିଁ । ମାମୁଲି ବେତଣଟିଏ ଶରୀରକୁ ଢାଙ୍କୁଛି । ସଭିଏଁ ତା କରନ୍ତି ବୋଲି ? ଏପରି ଧାଡିବେ ବନାଯୁକବାକୁ ଅନେକ କଥା କହୁଛନ୍ତି । ଏ ବୁଢ଼ି ବୟସରେ ସେ ବା କଣ ଦେଇପାରିବେ ପ୍ରତିଭାକୁ ? ହସଖୁସିରେ ରହିବାର ଚେଷ୍ଟାକରୁ । ତାଙ୍କର ତ ସମସ୍ତ ଗଢ଼ିଗଲାଣି । ଭକ୍ତିର ଶୃଙ୍ଖଳା ନାହିଁ । ମାଉଁସରେ ସ୍ୱାଦ ନାହିଁ, ଶରୀର ଶିଥିଳ ହେବାକୁ ବସିଲଣି ।

ହିଁ ପ୍ରତିଭା କଣ କହୁଥିଲଟି—ଓ ଏଲିଗେ ମତେନଥିଲା । କଥାଟି ଏଇ ଜଭ ଅଗରେ ଥିଲପରି ଲାଗୁଛି । ଆଚ୍ଛା ମୋର ଗୃହଦଣ୍ଡି ଆଣତ । ଆଜି ମୁଁ ଓହ୍ଲିରରେ ଫେରିବ । ହିଁ—ହିଁ ଠିକ୍ ମନେ ପଡିଗଲା । ମୁଁ କଟ୍ଟିଦିନ ତଳେ ଅରୁଣକୁ ଭେଟିଥିଲି । ପ୍ରତିଭା ନଶୁଣିଲା ପରି ମୁହଁ ମୋଡ଼ି ଫେରି ଯାଉଥିଲେ —ସେ କହୁଥିଲେ ।

କଣ କହୁଥିଲେ ?

ଏ ପ୍ରଶ୍ନଟି ମୁହଁରୁ ବାହାରିବାକୁ ଯେପରି ଉଦ୍ୟତ ହେଉଥିଲା ତାଙ୍କ କଣ୍ଠରେ ଗୁପିରଖିଥିବା ଭଲ ଉତ୍ତରଣ୍ଠା ହ୍ରିଥିଲା ।

ହିଁ ସେ କହୁଥିଲେ—ପାଖର ସେଇ କାଗଜ କାରଖାନାରେ ସେ କାମ କରୁଛନ୍ତି ।

ସାଧାରଣ ଭାବେ କଥାଟି ପ୍ରକାଶ କରି ବନାୟକବାବୁ ପଦାକୁ ବାହାରିଲେ । ସେ ଫେରି ଦେଖିଲେ ନି ବୋଧହୁଏ । ପ୍ରଭାତର ମନରେ ଏ ସାମାନ୍ୟ କଥାଟି କି ବଡ଼ ଆଲୋଡ଼ନ ସୃଷ୍ଟି କଲା ।

ପ୍ରଭାତ—ସୁଶ୍ରୀ—ଯୁବତୀ—ପ୍ରଭାତ । ଥକାମାରି ବସି ପଡ଼ିଲେ । କଣ ହେଲା କେଜାଣି ? ଦେହସାରା ଯେପରି ଏକ ଲଘୁ କମ୍ପନ ଖେଳିଗଲା । ସମସ୍ତ ପଛକଥା ଆଗକୁ ଫେରିଆସିଲା । ସିନେମା ଛବି ଭଳି ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ଆଖି ଆଗରେ ନାଚି ଉଠିଲା ।

ଅରୁଣ—ପ୍ରଭାତର ସ୍କୁଲ ଜୀବନର ସାଥି । ଏକାଶ୍ରେଣୀରେ ପଢୁଥିଲେ । ବାପାଙ୍କ ପ୍ରିୟବନ୍ଧୁଙ୍କ ସେ । ପିଲାକାଳରୁ ଚନ୍ଦ୍ରା-ପଞ୍ଚୟ । ଦୁହେଁ ଅବସ୍ଥାକୁ ମିଳିମିଶି ଚଳି ଆସିଛନ୍ତି । କେତେ କାଳଘର କରି ମିଛମିଛ ବର ସାଜିଛି ଅରୁଣ ଆଉ ସେ ହୋଇଛି ତା'ର ଘରଣୀ । କାଠପଟାକୁ ପୁଅ କରି କେତେ ଯତ୍ନ କରିଛନ୍ତି । ସ୍ନେହ ସୁଆଗ କରିଛନ୍ତି । ମାମୁଲି କଥାରେ ଅଭିମାନ କରି ମୁହଁ ଫୁଲେଇ ବସିଛି ସେ । ଅରୁଣ ତାକୁ ମନେଇଛି । "ଏପରି ହେଲେ ଚଳିବ କି ପିଲା ମୋର ଭଲ ଯା । ମୁଁ ବୋଲି କଲି" କହି ପାଖରେ ବସାଇ ଗପ କହୁଛି । ଶିଶୁପାଠ ବହିରେ ପଢିଥିବା କାଠୁରିଆ ଗପ, ପାଣ୍ଡମାଙ୍କର ଗପ ସୁନ୍ଦର ଖଣ୍ଡିଆ ଭାଷାରେ ସେ କହୁଛି । ଆଜି ତା'ର ସବୁ ମନେପଡ଼ୁଛି । ପଛକଥା ଫରଗୁ ଜଣା ପଡ଼ୁଛି । ସାଙ୍ଗହୋଇ ବୁଲୁଛନ୍ତି । ଗହଳ ଆମ୍ବତୋଟା ଭିତରେ ଡ଼ାଆଣୀ, ଭୂତ ଉପରେ ଦଉଡ଼ି ପକେଇଛନ୍ତି । ଅରୁଣ ତାକୁ ଆମ୍ବ ପାରି ଦେଇଛି । ଥରେ ଫୋପଡ଼ ଫିଙ୍ଗୁ ଫିଙ୍ଗୁ କମିଛି ତା'ମୁଣ୍ଡରେ ବାଜିଥିଲା । ରକ୍ତ ବାହାରିଲା । ଏବେ ବି ସେ ଚିହ୍ନ ରହିଛି । ତା'ର ବାପା ତାକୁ କେତେ ବିରକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ପର ଶକ୍ତ ଧମକେଇ ଥିଲେ ।

ଆଜି ତାର ମନେ ଅଛି । ଅରୁଣର ବି ମନେ ଥିବ ନିଶ୍ଚୟ । କେଜାଣି ? ଦିନେ ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳକୁ ସେମାନେ ସାଙ୍ଗହୋଇ ଗପ ଶୁଣିଚନ୍ତି । ଡିଅଣାର ଗଞ୍ଜାଧୂଆଁ ଖାଇଲେ ସ୍କୁଲ୍‌ପିଅନ ଅନାଦି ଗପ କହେ । ଖୁବ୍ ବଡ଼ ବଡ଼ ଗପ ! ଅନେକ ରାତି ହେଲେ ବି ସରିବନି । ସେତେବେଳେ ର ତାଙ୍କ ଧାରଣା ଥିଲା ଅନାଦି ଯେତେ ଗପ ଜାଣେ ଆଉ କେହି ବୋଧହୁଏ ଜାଣେନି । ଅନାଦି ଗପ ଆରମ୍ଭ କରେ । ଲମ୍ବଲମ୍ବ ହାଇ ମାରେ । ନିଦେଇ ପଡେ । ସେମାନେ ତାକୁ ଦୋହଲାଇ ଚେତାଇ ଦିଅନ୍ତି । ସେ ପୁଣି କହେ— ନିଦ ବାଉଳାରେ ବେଳେ ବେଳେ ଗାଇଁ ଗାଇଁ କରେ । ପାଟି ପାକୁ ପାକୁ କରେ । ସେମାନେ ହସନ୍ତି । ଅନାଦି ଭାରି ମଜାଳିଆ ଲୋକଟାଏ । ତାର ମୁହଁରେ ଗପ ଶୁଣିବାକୁ ଭଲ ଲାଗେ । ବୁଢ଼ୀ ଅସୁରୁଣୀ କଥା—ସାଧବବୋହୂ କଥା—ତଅପୋଇ କଥା । ଆହା ବିଚାରି ତଅପୋଇ ଚେଳି ଚରଉଥିଲା । ଖାଇବାକୁ ଭାଉଜମାନେ ଦିଅନ୍ତିନି । ବଣରେ ସେ ବସି କାନ୍ଦେ । ଖାଲି କାନ୍ଦେ । ଆଖିରୁ ଲୁହ ଝରେ । ତାର ଦୁଃଖ କେହି ବୁଝେନା । ବୁଢ଼ୀ ଅସୁରୁଣୀ— ବାପାରେ—ତାଳ ଗଛକୁ କାଠିକରେ । ପୋଖରୀ ପାଣିକୁ ଚକ୍ରୁ କରେ । ମଣିଷ ମାଉଁସ ଖାଏ—ମୁଁ କହେ ରାଜପୁଅ କଥା କହିବାକୁ । ଅରୁଣ "ସୁନାନାକୀ ଝିଅ" କଥା କହିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରେ । ମୁଁ କହେଁ ଆଗ କହିବାକୁ । ସେ କହେ ଆଗ କହିବାକୁ । ଅନାଦି ଦୁଇକଥା କହିବାକୁ ରାଜି ହୁଏ । ଅନାଦି ଆରମ୍ଭ କରେ ସେଇ ଅସୁରଗଡ଼ର ରାଜା—ତାର ଗୋଟିଏ ବୋଲି ପୁଅ । ପକ୍ଷୀରାଜ ଘୋଡ଼ାରେ ଚଢ଼ି ଯାଏ । ମନ ପବନ ବେଗରେ ପିଣ୍ଡ ଉଡ଼େ । ଉଞ୍ଚା ଉଞ୍ଚା ପାହାଡ଼ ପାଖରେ ରାତି ହୁଏ । ସେଇଠି ମାଲୁଣୀ ଘରେ ଆଶ୍ରୟ ନିଏ । ରାଜ ଜେମାକୁ ବାହା କରିବାକୁ ଚାହେଁ । ମାଳିଆଣି ତାକୁ ମେଣ୍ଟାକରେ । ଅନାଦି କହୁଥିଲେ—ସେ ଦୁହେଁ ଶୁଣନ୍ତି ।

ସେମାନେ ବଡ଼ ହୋଇଚନ୍ତି । ପିଲାକାଳର ଧୂଳି ଖେଳର ମିଛ ବାହାଘର ସତ ବାହାଘର ଆଡ଼କୁ ଆକର୍ଷଣ କରିଚି । ଅରୁଣ ତାକୁ ଭଲ ପାଇଚି । ଉଭୟେ ପରସ୍ପରଙ୍କୁ ପାଇବାର ଲୋଭ କରିଚନ୍ତି । ନୀରବରେ ବସିଚନ୍ତି । ପ୍ରତିଦିନ ଦେଖା କରିଚନ୍ତି । ସେଇ ପୁରୁଣା କଥା ଦିନକୁ ଦିନ ନୂଆ ବୋଧ ହୋଇଚି ଉଭୟେ ଉଭୟଙ୍କୁ ଯେତେ ଦେଖିଚନ୍ତି,ଯେତେ ଚିହ୍ନିଚନ୍ତି,ସେତେ ଦେଖିବାକୁ ବାସନା ଜାଗିଚି । ଚିହ୍ନିବାକୁ ଲୋଭ ବଢ଼ିଚି । ଦେହସାରା ପୁଲକ ଖେଳିଚି । ରୋମାଞ୍ଚ ଆସିଚି । ଅପୂର୍ବ ଶିହରଣରେ ଦେହ ଶିହରି ଉଠିଚି । ନିରୋଳା ଲଗନରେ ବସି କଥାକଥା ହୋଇଚନ୍ତି । ସେଇ ପୁରୁଣା ଆକାଶ, ପିଲାକାଳ ସେହି ଜହ୍ନମାମୁଁ, ଟିକି ଟିକି ତାରା, ସେଇ ଗଛ, ସେଇ ଗୋଧୂଳି ଲଗନ, ନୂଆ ନୂଆ ପରି ଲାଗୁଚି । ଅପୂର୍ବ ରୂପ-ଲାବଣ୍ୟରେ ପ୍ରକୃତି ପୂରିଥିଲା ଭଳି ବୋଧ କରିଚନ୍ତି । ସ୍ନେହର ନିବିଡ଼ ବନ୍ଧନରେ ବାନ୍ଧି ହୋଇଚନ୍ତି । ସେ ବନ୍ଧନକୁ ଦୃଢ଼ କରିବାକୁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଚନ୍ତି । ପ୍ରତିଜ୍ଞା ସେ ସବୁ କେବଳ ସ୍ୱପ୍ନଚି । ତାକୁ ଅଥୟ ଲାଗୁଚି । ଦେହରେ ଯେପରି ଚାଲିବାକୁ ବଳନାହିଁ । ସେ ଥକି ପଡ଼ିଚି । ବହୁ ଦୂରରୁ ଚାଲିଚାଲି ଆସୁଥିବା ପଥିକ ପରି । ସେ ଭାବୁଚି, କିପରି ସେ ପଥ ପାରି ହେବ ? ସାଥି ହରାଇଚି । ପୁଣି ଭାବୁଚି, ସେ ସବୁ ମନେ ପକାଇ ଲାଭ କଣ ? ସେ ଜଣେ ପୁରୁଷର ପତ୍ନୀ, ପର ପୁରୁଷ କଥା ଚିନ୍ତାକରିବା ତା ପକ୍ଷରେ ପାପ । ପୂର୍ବର ମାୟାପୂର୍ଣ୍ଣ ବନ୍ଧନ ସେ ଛିନ୍ନ କରିଚି । ଅଶ୍ରୁରେ ସେ କଳଙ୍କ ଧୋଇ ଦେଇଚି । ସେଇ ପୁରୁଣା ଆକାଶ— ସେଇ ମାଟି—ସେଇ ତାର ଗାଁ ସବୁ ନୂଆ ଲାଗୁଥିଲା । ପୁଣି ଆଜି ପୁରୁଣା ବୋଧହେଉଚି । ତା ଭିତରଟା ଯେପରି ଶୁଖିଯାଉଚି । ସେ ଯେପରି ଭିତରେ ଭିତରେ ମରିଯାଉଚି । ବେଶ୍ ଆରାମରେ ଅଛି । ଅପୂର୍ବ ଦରବ ଖାଉଚି । ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧୁଚି ।

ଗୁଡ଼ାଏ ଗହଣା ଅଛି । ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦରୀ ଅଛନ୍ତି । ଟ୍ରଙ୍କସରେ ଟଙ୍କା ପୂରି ରହିଛି । ଆଉ କଣ ଅଭାବ ? ପିଲାଛୁଆ ଅଛନ୍ତି ନିଜର ନହେଲେ, ନିଜ ସ୍ୱାମୀର ତ । ସେଥିରେ କ୍ଷତି କଣ ? ସେମାନଙ୍କୁ ଆପଣାର କଲେ, ସେମାନେ ନିଜକୁ ଆପଣାର କରିବେନି କି ? ତେବେ ସେ ଆଉ କଣ ଖୋଜେ ? ଏଥିରୁ ବ ଆଉ କିଛି ଅଛି ? ଥିବ, ନିଶ୍ଚୟ ଥିବ । ନହେଲେ ମନ ଏପରି କାଉଳି ଉଠନ୍ତା କାହିଁକି ? ସ୍ୱାମୀ ତା'ର ଆଦର କରୁଚନ୍ତି । ମନଲାଖି ଜିନିଷ ଆଣି ଦେଉଚନ୍ତି । ହାତରେ ସବୁ ଦେଇ ଘରର ସବୁ ବୁଝିବାକୁ କହି ନିଜେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଅଛନ୍ତି । ତଥାପି ତାର ଅଭାବ ରହୁଚି ? ସେ ଆଉ କଣ ଖୋଜେ ? ସମ୍ଭବ ଅବଶ୍ୟ ଏକଥ ଖୋଜୁଥିବେ ? ପ୍ରତିଭାର ମୁଣ୍ଡ ଠାଇଁଠାଇଁ ହୁଏ । ସେ ଭାଳି ପଡ଼େ । ଅନେକ କଥା ଭାବେ । କାହାକୁ ଦୋଷ ଦେବ ? ବାପକୁ ?—ନା ସେ କଣ କରିବେ ? ସ୍ୱଳ୍ପ ବେତନଭୋଗୀ ଶିକ୍ଷକ—ଗରିବ କଣ ! ଘର ସଂସାର କରିଚନ୍ତି । ଦୁଃଖ ଆସିଚି । ଯେ କେହି ତ ସନ୍ତାନ । ସେ ଦେବତା ତୁଲ୍ୟ ପିତା । ତାଙ୍କ ଦୋଷ କଣ ଦେଇ ହେବ ?

ନା—ନା । ଏକଥା ଭାବିବାହିଁ ଦୋଷ । ତେବେ ମାଆକୁ —ସେ ଦରିଦ୍ର କଣ କରିବ ? ତେବେ କାହାକୁ ? ତାର ସ୍ୱାମୀକୁ —ଜନାର୍ଦ୍ଦନବାବୁଙ୍କୁ ? ନା—କାହାକୁ ଦୋଷୀ କରିବ ନାହିଁ ସେହି ଦୋଷୀ । ନିଜେ ଦୋଷୀ । ନିଜେ ଦୋଷ କରିଚି । ନିଜେ ଦଣ୍ଡ ଭୋଗିବ ।

ବହୁ ରାତି ଯାଏ ପ୍ରତିଭାକୁ ନିଦ ଆସେ ନାହିଁ । ସେ ଛଟପଟ ହୁଏ, ଶୋଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । ପୁରାଣ-ଭାଗବତର ଅନେକ କଥା ଚିନ୍ତା କରେ, କାଳେ ଧର୍ମ କଥା ଶୁଣି ନିଦ ମାଡ଼ିବ । ତଥାପି ଆଖି ସେମିତି ଟିମାଟିମା କରି ଚାହିଁଥାଏ । ଜଗି ଲେଉଟାଏ । ପିନ୍ଧା ଲୁଗା କାକୁଡ଼ି କରିଦେଇ ଶୁଏ, କମ୍ବଳ ଘୋଡ଼ାଇ

ଶୁଏ । ଶୀତ ହଉନି, ତଥାପି ଘୋଡ଼ାଉ ହଉଚି । କାଳେ ନିଦ ହବ, ହଉନି । ଝରକା ଖୋଲି ଶୁଅନ୍ତି । ସବୁ ଶୂନଶାନ୍ । ବନାପୁବ ପାଖ ବାରଣ୍ଡାରେ ଆରାମରେ ଶୋଇଚନ୍ତି ! ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଇଁଲେ ଉଠିବେ । ଭାଙ୍ଗ ଆରାମର ନିଦ, ଉଠାଇଲେ ବି ଉଠିବେନି ।

ପ୍ରଭାତୀ ଶୁଅନ୍ତି । ଝରକା ବାଟେ ଆକାଶର ଫାଳେ ଦିଶୁଚି । ଅନ୍ଧାର ରାତିର ଶୀତୁଆ ପବନରେ କତୁର ଯାଉଚି । ପବନ ଭିତରକୁ ପଶିଆସୁଚି, ସେପଟର ଡ଼ରନାଇଁ । କୁକୁରଟିଏ ଭୋକାଉଚି । ନିସ୍ତବ୍ଧ ଘଣ୍ଟ ଅରୁଚି । ପଡ଼ଶା ଘରର ବୁଢ଼ାଟି କାଶୁଚି । ସ୍ୱାମୀ ତା'ର ଶୋଇପଡ଼ିଚନ୍ତି । ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାରୁଚନ୍ତି । ପ୍ରଭାତୀ ଶୋଇ ପାରୁନି । ଏପଟ ସେପଟ ହଉଚି । ଉଠୁଚି ଝରକା ପାଖକୁ ଆସୁଚି । ପୁଣି ଶୋଉଚି । ନିଦ ହଉନି । ସେ ଶୁଅନ୍ତି । ବହୁ ପଚ୍ଛକୁ—ଯେଉଁ ପଚ୍ଛରେ ସେ ବନାପୁବର ପତ୍ନୀ ପ୍ରଭାତୀ ନୁହେଁ ।

ଡାକ୍ତରଖାନାର ପ୍ରଶସ୍ତ କୋଠରୀ । ଅପ୍ଟିକ୍ ଓ୍ୱାର୍ଡ଼ରେ ବେଶୀ ଶଯ୍ୟା ନାହିଁ । ଯେତେ ଜଣ ଅଛନ୍ତି ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଖିରେ ପଟି ବନ୍ଧା ହୋଇଛି । କାହାରକୁ ଦେଖି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ପରସ୍ପରକୁ ମଧ୍ୟ ଦେଖିବାର ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ଉପରେ ପଙ୍ଖାଟି ଘୂରୁଚି । ବିଶ୍ରାମ ନାହିଁ । କେହି ଚିନ୍ତା କରୁନି ଯେ ପଙ୍ଖାଟି ଟିକିଏ ବିଶ୍ରାମ ନେଉ । ଆନ୍ଦୋଳିତ ପବନରେ ଡ଼େଟଲ୍ ଓ ଫିନାଇଲର ଉତ୍କଟ ଗନ୍ଧ ମହକୁ

ଯାଉଛି । କିଏ ବସିଛି । କିଏ ସାମାନ୍ୟ ତଳ ପଡ଼ିଛି ବରୁଣାରେ । କାନ୍ଥରେ ଫଟୋ ସବୁ ଝୁଲୁଛି । ବାପୁଜୀ, ନେହେରୁଜୀ, ନେତାଜୀ ଆଦି ମହାପୁରୁଷଗଣ ରୋଗୀ ମଣିଷ ଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ସତେ ଯେପରି ଚାହିଁଛନ୍ତି । କାଳେ କଣ କହି ପକେଇବେ ବା ତାଙ୍କର ମହାଭାରତର ଲୋକେ ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ଜାଣି ଦୁଃଖ କରିବେ ବୋଲି କାଚ ଭିତରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଢ଼ାଙ୍କି ରଖାଯାଇଛି । ଧଳା ପରିଆ ନର୍ସସବୁ ଏପଟ ସେପଟ ଚାଲି ଯାଉଛନ୍ତି । ରୋଗୀକୁ ଔଷଧ ଦେଉଛନ୍ତି, ପଚାରୁଛନ୍ତି, ଯତ୍ନ ନେଉଛନ୍ତି, ଯୁବକ ରୋଗୀଙ୍କୁ ଗଅଁକେଇ କହୁଛନ୍ତି । ଦୁଃଖ ସୁଖ ବୁଝୁଛନ୍ତି, ସତେ ଯେମିତି ସେମାନେ ଆପଣାର । ମେଟ୍ରନିଟି ୱାର୍ଡରୁ ପାଟି ଶୁଭୁଛି । ବଡ଼ କରୁଣ ପାଟି । କିଏ କବାଟେ କାନ୍ଦୁଛି । ନର୍ସ ସବୁ [illegible] ବସିଛନ୍ତି । ବଡ଼ ଡାକ୍ତର ଆସି ନାହାନ୍ତି । ଭଲ୍ ହୋଇଚି, ଆସିଯିବେ । ଗପୁ ସାହେବ ସୁବୋଧ ବାବୁଙ୍କ ସାନ ବୋହୂ ପ୍ରସୂତ ହୋଇ ପାରୁନି । ବୁଢ଼ା ଝପୁକାଶ ରୋଗୀଟି କାଶୁଛି । ଗୁଡ଼ାଏ ଲୋକ ସନ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ଅଫିସରେ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଛନ୍ତି । ଫଙ୍ଗା ଦୁରୁଛି ନାନା ପିଚକାଟିଆ ଗନ୍ଧ ଆସୁଛି । ମଫସଲର ଲୋକେ ଗଛ ମୂଳରେ ରୋଷେଇ କରୁଛନ୍ତି । ରୋଗୀ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଶଯ୍ୟାଶାୟୀ । ଡାକ୍ତରଖାନାର ବାର ଜାତି ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରନ୍ଧା ଭାତ ଖାଇବନି ବୋଲି ସେମାନେ ନିଜେ ରୋଷେଇକରି ଖାଇବାକୁ ଦେବେ । ଅପେକ୍ଷା କରିଥିବା ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ବିରକ୍ତି । ଡାକ୍ତର ଆସିନାହାନ୍ତି । ବସ୍ତି ଭିତରକୁ ରୋଗୀ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଯାଇଥିବେ । ଲୋକେ ନାନା କଥା କହନ୍ତି ।

ଏମିତି ଜାଗା ଘରଭୁଲି ଲୋକଙ୍କୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା କହିବି କାହିଁକି ହେ ? ମଣିଷ ଆଉ କେତେକାଳ ବସିପାରିବ ?

ପୁଣି ପଲ୍ଭ ଔଷଧ ଦଉଛନ୍ତି—ବୋଗଡ ଗୁଡ଼ୁନା ବଇଁବଢ଼ୁଛି । କମ୍ପାଉଣ୍ଡର ଜାତି ଜାତି ଔଷଧ ବୋତଲ ଆଗରେ ଆଖିରେ ଶକ୍ତିହୀନ ଚଷମା ଦେଇ ଅନେଇଛନ୍ତି । ଗଲଦିନରେ ଚିଠା ଦେଖି ବରକ୍ତ ହଉଛନ୍ତି । ଡ଼ାକ୍ତରବାବୁ ପୁଣି ନ ଦେଖିଲେ ସେ ଔଷଧ ଦେବେନି । ଲୋକେ ପୁଛୁଁଛନ୍ତି—ଡ଼ାକ୍ତର ଆସି ନାହାନ୍ତି । ବନ୍ଦିଲା ଉଆଡ଼ରେ ରୋଗୀମାନେ ପୁଛୁଁଛନ୍ତି । ଡାକ୍ତର ଆସିବେ ।

ପ୍ରତିମା ସେମିତି ଖଟିଆରେ ପଡ଼ିରହିଛି । ଅବଶ୍ୟ ଆଖିରେ ଜନାପଟି ବାନ୍ଧ ହୋଇଛି । ଡାକ୍ତର କହୁଚନ୍ତି ତା'ର ଆଖି ଭଲ ହେଲାଣି । ତାକୁ ଅଜି ଛୁଟି ମିଳବ । ସେ ଘରକୁ ଯାଇପାରିବ । ଆଜକୁ ପାଞ୍ଚ ମାସ ହେଲାଣି ସେ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ପଡ଼ିଛି । କଡ଼ ବରିକ୍ତ ଲାଗିଲାଣି । ବାବାରେ କି ବରକ୍ତ ! ଏ ପାଞ୍ଚ ମାସ "ପାଞ୍ଚ କୋଟି ବରଷ" ପରି ଲାଗିଚି । ଯେମିତି କେବେ ସରୁନି । କେତେ ଗଣିଚି ସେ । ତାରିଖ, ତିଥି, ବାର, ଯେଉଁ ଭାବରେ ହିସାବ କଲେ ଗୁଡ଼ାଏ ଦିନ ରହୁଚି । ତା'ର ମନ ଛଟପଟ ହେଲଣି । ମନ ବାଉଳା ହେଉଚି ଆପଣାର ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ । ତା' ଆଖି ଭଲ ହୋଇଚକି ? ଡାକ୍ତର କହୁଥିଲେ ଭୟ ନାହିଁ । ଭଲ ହୋଇଯାଇଚି । କେଜାଣି, ଦେଖାଯାଉ । ଆଜି ଭାଗ୍ୟ କଣ ଲେଖୁଚି ।

କେଇଦିନ ହେଲା ପ୍ରତିମାକୁ ଆଦୌ ଭଲ ଲାଗୁନି । ସେ ସବୁବେଳେ ଘର କଥା ଭାବୁଚି । ପ୍ରବୀରବାବୁ ଆସିଥିଲେ । ସେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିଚ କିନ୍ତୁ ଦେଖିନାହିଁ । ବାପା ଅନେକ ଥର ଆସିଥିଲେ । ବୋଉ ବାପାଙ୍କ ସହିତ ଆସିଥିଲେ । ପାଗଳା ପ୍ରଶାନ୍ତ ଆସିନି । କଣ ତାର ସ୍ନେହ ନାହିଁକି ? ନଥିବ ବାହୁଁକି ? କାଇଁଆଡ଼େ କଣ ବସି ଭାବୁଥିବ । ପେନସିଲ୍ କାଗଜ ନେଇ ଗୁଡ଼ାଏ ଏଣୁ ତେଣୁ ଆଙ୍କୁଥିବ—କଳାକାର ହେବ ନା ? ହଉ ନ

ଆସୁ । ମୁଁ ଯାଏଁ, ଦେଖିବ କେବେ ତୁର କଳାସାଧନ କରୁଚ । ପ୍ରବୀରବାବୁ ପ୍ରାୟ ଅନେକ ଥର ଆସନ୍ତି । ସବୁ କଥା ଖୋଲି କହନ୍ତି । ଏ କେଇଦିନ ହେଲା ଆସିନାହାନ୍ତି । କଣ ହେଲାନା କେଜାଣି । ଗୁରୁତର କଥାଟ କହୁଥିଲେ । କୁଆଡ଼େ ବାହାରି ଗଲେଣି ନା କଣ ? ଯିବେ କେମିତି ? ତାଙ୍କୁ ନ କହି—ସାକ୍ଷାତ ନକରି ଚାଲିଯିବେ ? ନା ସେ ସେପରି ନକହିବା ଲୋକ ନୁହନ୍ତି । ବାପା ବେଶୀ କିଛି କହନ୍ତି ନାହିଁ । ପୁରାତନ ଢଙ୍ଗର ଲୋକ ସେ । ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ କହନ୍ତି "ମା ଭଲ ଅଛୁ"—ଶୀଘ୍ର ଭଲ ହୋଇଯିବୁ ସେ ।

ଡାକ୍ତର କହନ୍ତି—ତୁ ଶୀଘ୍ର ଯାଇପାରିବୁ । ଡାକ୍ତର ନା-ସେ ମୋର ବହୁ ପୁରାତନ ଗୁଦ । ଆଗେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଆଦୌ ଚିହ୍ନି ପାରି ନଥିଲି । ସେ ମତେ ଚିହ୍ନି ପାରିଚି । ବଡ଼ ଗୁଣର ପିଲାଟାଏ । ଭଲ ଡାକ୍ତରୀ କରୁଚି । ଅଚ୍ଛା ମା' ମୁଁ ଯାଏ, ପୁଣି ଆସିବି । ଥା—ଖୁସିରେ ଥା—ପ୍ରବୀରବାବୁ ପ୍ରତିଥର ବାହାକଥା କହୁଲେ । ବାପା ତାଂ ଆଗରୁ ଆସିଥିଲେବି କହୁ ନଥିଲେ । କହନ୍ତେ କପର ? ମନ ବଡ଼ ଖରାପ ଲାଗିଲା । ସୁନାପରି ଭଉଣୀଟି । ବଡ଼ ମନ୍ଦ କପାଳ ତା'ର । ଆମ ପାଇଁ କଣ ନ ସହିଲା । ଜେଲ୍ ନାଆଁ ରେ ନିଜ ମାଉଁସକୁ ଶୁଖାଇ ଦେଲା । ସେଇ ଗୋପୀରମଣ—ତା' ନାଆଁ ଶୁଣିଲବେଳକୁ ରକତ ତାତୁଚି । କଣ ପାଇଲା ସେ ? ବନାସୁଆ—ଏ ବୟସରେ ବାହା ହେବାକୁ ଲାଜ ମାଡୁ ନଥିଲା ?

ରୋଗୀମାନେ ଭାବୁଚନ୍ତି—ଡାକ୍ତର କେତେବେଳେ ଆସିବେ । ପ୍ରତିମା ହୁଏତ ସେ କଥା ଭାବୁନି । ସେ ଭାବୁଚି—କି ପଛର କଥା । କେମିତି ସେ ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ଆସିଲା । ଆଖି ହରାଇଲା । ଦୁର୍ଘଟଣା-ଓଃ କହୁ ହେଉନି । ଆଖି ଭଲ ପଦାର୍ଥ ନଥିଲେ ବୋଧହୁଏ ବଞ୍ଚି ହୁଅନ୍ତାନି । ସେମିତି ପଦାର୍ଥକୁ ସେ

ହସ୍ତାଇ ବସିଥିଲା । ଏବେ ଆଶା କରୁଚି, ଫେରି ପାଇବ । ଡାକ୍ତର କି କହୁଚନ୍ତି । କେତେ ନିର୍ଭରଯୋଗ୍ୟ ଜବାବ ଦେଇଚନ୍ତି । ସେ ଦେଖି ସିନା ପାରୁନି । ମନ ଭିତରେ ଦେଖିପାରୁଚି । କେମିତି ସେଦିନର ଘଟଣା—ମଣିଷ କଣ ଭାବେ—କଣ ଘଟିଯାଏ । ପ୍ରତିମା ଭାବୁଚି ସେଇଦିନଟିର କଥା ଯେଉଁଦିନ ସେ ଆଖି ହରାଇଲା ।

କଲେଜ ଛୁଟି ଥାଏ । ପ୍ରବୀରବାବୁ ଟିକେ ଆସିଥାନ୍ତି । ପ୍ରତିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳକୁ ଆମ ଘରକୁ ଯାଆନ୍ତି । ବାପାଙ୍କ ସାଥିରେ ଅନେକ ବେଳଯାଏ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରନ୍ତି । ରାଜନୀତି, ଧର୍ମନୀତି,— ପାଠପଢ଼ା, ଘରକରଣା—ବିବାହ ମହୋତ୍ସବ ସବୁକଥା ପଡ଼େ । ପ୍ରବୀରବାବୁ ନାନାକଥାର ଅବତାରଣା କରନ୍ତି । ବାପା ଉତ୍ତର ଦିଅନ୍ତି, ବୁଝାଇ ଦିଅନ୍ତି । ବାପା କହନ୍ତି—"ପାଠ ସବୁ ତୁମେ ପିଇଯାଇଚ ସିନା ପ୍ରବୀର, ତାକୁ ହଜମ କରି ପାରିନ । ତା'ର ଭିତରୁ ରସ ସଂଗ୍ରହ କରି ଦେହକୁ ଜୀବନୀକା ଯୋଗାଇ ପାରିନ । ପାଠପଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ଜୀବନର ଅନୁଭୂତି ଓ ସଂସାରର ପରିବେଶକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେବ ।

ଏ ସବୁର ସମନ୍ୱୟ ନହେଲେ ଜ୍ଞାନ ମାର୍ଜିତ ହୋଇ ପାରିବନି । ବିବାହ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ପ୍ରବୀରବାବୁ ଯୁକ୍ତି ବାଢ଼ନ୍ତି—"ଆଗକାର ଅନ୍ଧବିବାହ ପ୍ରଥାକୁ ମୁଁ ଆଦୌ ପସନ୍ଦ କରେନା ସାର୍ । ପୁଅ ବାହା ହେବ । ବାପା ମାଆ ବାହା କରେଇବେ । ସେଥିରେ ମଧ୍ୟସ୍ଥ କରିବ ଶିରମା ଦାସୀ । ଏ ଯେଉଁ ରୀତି, ଏଇ ଅନ୍ଧ ପ୍ରଥାକୁ ଧରି ଆଉ ଚଳି ହେବନି । ବର କନ୍ୟା ପରସ୍ପରକୁ ବୁଝନ୍ତୁ । ସେମାନେ ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତୁ, ତାହାହେଁ ବିବାହ ବନ୍ଧନରେ ପରିଣତ ହେବ ।"—

"ତୁମେ ହୁଏତ କଥାଟିକୁ ମଙ୍ଗଳା କରି କହି ପକେଇଲ ପ୍ରବୀର । ତୁମେ ଶିକ୍ଷିତ । ଗୁଡ଼ାଏ ପାଠ ପଢ଼ିଛ । ସମାଜର ଦୁହୁଣା

ସ୍ୱଜାତିକୁ ନାକ ଟେକୁଚ, ମାତ୍ର ସମାଜର ନୀତି ଅନ୍ଧ ନୁହେଁ । ପ୍ରଥା ମନ୍ଦ ନୁହେଁ । ସେଇ ନୀତିର ଭୁଲ ଅନୁସରଣ ଆମେ କରୁଛେ ବୋଲି ଓ ସେଇ ପ୍ରଥାର ଅପବ୍ୟବହାର କରୁଛେ ବୋଲି ହୁଏତ ତୁମେ ଏହାକୁ କୁସଂସ୍କାର କହୁଚ । ମାତ୍ର ଏହା ଠିକ୍ ନୁହେଁ, ଯାହା ପୁରୁଣା ଅଛି ସେ ହେଉଚି ନୂତନର ପୂର୍ବ ରୂପ । ସେ ପ୍ରଥାକୁ ସେ ନୀତିକୁ ଆମେ ଧୋଇ ପୋଛି ଆପଣାର ସମୟ, ସ୍ଥାନ ଓ ପରିସ୍ଥିତି ସହିତ ଖାପ୍ ଖୁଆଇ ପ୍ରୟୋଗ କରିପାରିବା । ତୁମେ ଯେ ଲଭ୍‌ମେରେଜ୍, ରେଜିଷ୍ଟ୍ରି ବିବାହ ଆଦିର ନାମ କହୁଚ; ସେ ସବୁ ଆମ ଦୁର୍ବଳ ଓ ଭକ୍ତ ବିଶ୍ୱାସହୀନ ମନର ଏକ ବିକାର ମାତ୍ର । ଘରସଂସାର କରି ହସଖୁସିରେ ଜୀବନ କାଟିବ । ଏ ଲକ୍ଷ୍ୟକୁ ନେଇ ବିବାହର ଆୟୋଜନ । ହୁଏତ ଆମ ରୁଖା ଲୋକେ ତାକୁ ଏକ ପୁରୁଣା ରୁଞ୍ଚରେ ପକାଇ ଚଳି ଆସିଚନ୍ତି । ତୁମେ ତାକୁ ନୂଆଁ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଚ । ମାତ୍ର ନୂଆ ନକରି ପୁରୁଣାକୁ ଉପାଡ଼ି ଦେବାକୁ ବସିଚ । ଆମେ ଘର ଚୁଲିରେ ଲୁଚି ଖାଉଚୁ । ତୁମେ ତାକୁ ଦୋକାନରେ ଦୋସି' ବୋଲି ଖାଉଚ । ପାର୍ଥକ୍ୟ ଏତିକି ତୁମେ ଘରେ ଖାଉଥିଲ । ଏବେ ବଜାର ସାଗ ବୁଲି ଖାଇପାରୁଚ ।"—

ଏହିପରି ପ୍ରବୀରବାବୁ ଓ ବାପା ଅନେକ ବେଳଯାଏ ଗପୁଥାନ୍ତି । ବାପା ହଟିବାର ଲୋକ ନୁହନ୍ତି । ପ୍ରବୀରବାବୁ ବି ନାନା ଯୁକ୍ତି ଆଣି ବାଢ଼ୁଥାନ୍ତି । ମୁଁ ଚା' ଆଣି ଦେଇଗଲି । ଚା' ଖାଇବାକୁ ପ୍ରବୀରବାବୁ ନାହିଁ କରୁଥିଲେ । ବାପା ବାଧ କଲେ—ସେ ଚା' ଖାଇଲେ । ସେଇଦିନ ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରବୀରବାବୁଙ୍କୁ ଦେଖିଲି । ଆଗରୁ ତାଙ୍କ ନା ଶୁଣିଥିଲି ଯେ ସେ ବାପାଙ୍କର ଜଣେ କୁଟୁମ୍ବ ମାତ୍ର ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ନଥିଲି । ତେଣୁ ଚା' ଦେବାବେଳେ ମୁଁ ଲାଜଲାଜ ହେଉଥିଲି 'ଲଜ କଣ ମା—ଚା' ଆଣୁନୁ, ଭିତରକୁ ଆ ।

ଏ ପ୍ରକାଶ ପସ୍ତ, ମୋର ପ୍ରସବନ ଗ୍ରନ୍ଥ—ତୁ ଜାଣି ନୁ ? ଆରେ ଜାଣିବୁ କିମିତ ? ତାଙ୍କ କୁନିଅର ଥିଲି ବୋଧେ । ସେ ଗୁ' ଖାଉଁଖାଉଁ କଣେଇ ମୋତେ ଚାହିଁଦେଲେ, ମୁଁ ମୁହଁପୋତି ଚାଲିଗଲି । ସେ ମୁହଁ ମୋଡ଼ି ଚାହିଁବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ, ଦେଖି ପାରିଲେନି ବୋଧହୁଏ । ଏମିତି ସେ ଅନେକ ଦିନ ଆମ ଘରକୁ ଆସିଚନ୍ତି । ବାପାଙ୍କ ସାଥିରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିଚନ୍ତି । ମୁଁ ଗୁ' ଦେଇଚି । ସେ ଗୁ' ଖାଇଚନ୍ତି । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଲୁଚି ଲୁଚି ଚାହିଁବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଚି । ସେ ବି ବଡ଼ ସତର୍କ ଭାବରେ ଅନେଇଚନ୍ତି । ମୁଁ କଥା କହିନି । ସେ ବି ମୋତେ କଥା କହି ନାହାନ୍ତି ।

ଦିନଟି ଠିକ ମନେ ପଡ଼ୁନି । ଶନିବାର ନା' ରବିବାର ଥାଏ । ସଞ୍ଜ ମାଡ଼ି ଆସୁଚି । ଗୋରୁ ପଲ ଫେରୁଚନ୍ତି । ଗରାଟିଏ ନେଇ ମୁଁ ପୁରୁଣା ପୋଖରୀକୁ ଯାଇଥାଏ ପାଣି ଆଣିବାକୁ । ଗରାଏ ପାଣି ନେଇ ଫେରୁଥାଏ । କେବେ ମୁଁ ପାଣି ଆଣେନା, ତେଣୁ ମୋତେ ବଡ଼ ଅଡ଼ୁଆ ଅଡ଼ୁଆ ଲାଗୁଥାଏ । ପିନ୍ଧା ଲୁଗା ଛନ୍ଦ ହୋଇଯାଉଥାଏ । ଗରାରୁ ପାଣି ଚହଲି ପଡ଼ୁଥାଏ । ପ୍ରାୟ ଲୁଗା ମୋର ଦରଭିଜା ହୋଇଯାଇଥାଏ । ମାଇ ସଞ୍ଜର ପାଣିଚିଆ ଅନ୍ଧାର ମାଡ଼ି ଆସୁଥିବାରୁ ଜାଣି ଚଞ୍ଚଳ ଫେରୁଥାଏ । ଆଖି ତଳକୁ ଥାଏ, ପ୍ରକାଶ ବାବୁ କୁଆଡ଼ୁ କେଜାଣି ପଛ ପଟରୁ ଡାକ ପକାଇଲେ । ମୁଁ ଆଗକୁ ଚାଲିଥାଏ । ଅନ୍ୟ କାହାରିକୁ କିଏ ବା ଡାକୁଥିବ । ସେ ମୋ' ନାଁ ଜାଣି ନଥିଲେ । ଏ—ଏଁ—ହଁ—ହଁ ଏମିତି ଗୁଡ଼ାଏ ସଙ୍କେତ ଦେଇ ଚଞ୍ଚଳ ମାଡ଼ି ଆସୁଥାନ୍ତି । ଆଗକୁ ଆସି ସେ ମୋତେ ଚାହିଁଦେଲେ, ପାଦକୁ ଥମାଇ ସାମାନ୍ୟ ହସି ଦେଲେ । ମୁଁ ଲାଜରେ ମୁହଁ ପୋତି ଦେଲି । ମୁରୁକି ମୁରୁକି ହସିଲି । ସେ ପଚାରିଲେ—ପାଣି ପାଇଁ ଆସିଥିଲ ?" ମୁଁ ହସିଲି, ସାଧାରଣ

ଗଳାରେ "ହୁଁ" କହି ହୋଇଗଲି । ଏକ କଥା—ସେ ଜାଣୁ ନ ଥିଲେକି, ମୁଁ ପାଣି ନଉଚି । ଭାବିଲି—ଜାଣିଥିବେ—ପଚାରି-ଦେଲେ । ପୁଣି ସେ ଆରମ୍ଭକଲେ—"ଏତେ ସଞ୍ଜ ଅନ୍ଧାରରେ ଏକାକୀ କାହିଁକି ଆସିଲ ପୁଣି ଏକାକୀ ଫେରୁଛ, ଡ଼ର ମାଡ଼ୁନି ? ତାଙ୍କର ଏତେ ଗୁଡ଼ାଏ ପ୍ରଶ୍ନରେ ସାମାନ୍ୟ ସଙ୍କୋଚ ମନେକଲି । ଆକସ୍ମିକ ଭାବରେ ତାଙ୍କର ଏ ଆନ୍ତରିକତା ମୋତେ ବଡ଼ ଅଡ଼ୁଆ ବୋଧହେଲା । ତଥାପି କହିଲି—"ଡରକଣ ?" ସେ ମୋ ସାଥିରେ ଚାଲିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ମୁଁ ଆଗକୁ ପଛକୁ ଚାହିଁଲି । କାଳେ କିଏ ଆସୁଥିବ, କଣ କହିବ । ଯୁବା ମରଦ ପୁରୁଷସହ ସଞ୍ଜବେଳେ ଯିବାଟା ଭଲ ନୁହେଁ । ମୁଁ ସାମାନ୍ୟ ପଛରେ ରହିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା-କଲି । ମ.ନ ପ୍ରକାର ବାବୁ ପାଦ ଥାପି ଥାପି ଧିରେ ଧିରେ ଚାଲିଲେ । ମୁଁ ଚଞ୍ଚଳ ପାଦ ପକାଇବାରୁ ସେ ବି ଅନୁଗମନ କରି ସମାନ୍ତରାଳ ଗତିରେ ଚାଲିଲେ । ମୁଁ ମନେ ମନେ ହସୁଥାଏ । ସେ ବି ବୋଧହୁଏ ସାମାନ୍ୟ ସଙ୍କୋଚ ବୋଧ କରୁଥାଆନ୍ତି, ବାହାରକୁ ଡରୁଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କ କଥା ବଡ଼ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଓ ସରୁ ଜଣା ପଡୁଥାଏ । ମୁଁ ତାଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ପାରି ନ ଥିଲି । ସାହାସ ବି ନଥିଲା ଚାହିଁବାକୁ । କାଳେ କଣ ନା କଣ ଭାବିବେ । ସେ ହୁଏତ ମୋତେ ଅନେକ ଚାହିଁଥିବେ । ବାଙ୍କ ଛାଡ଼ି ମୁଁ ଘରମୁହାଁ ହେଲି । ସେ ବି ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଗଲେ । କହିବାର ମୁହଁମୋଡ଼ି ଚାହିଁଥା । ଦାଣ୍ଡେ ଠିଆ ହୁଅନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଆଖି ଯେପରି କଣ ଖୋଜୁଥିଲା । ମୁଁ ତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ନ ଚାହିଁବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାଏ, ମାତ୍ର ଆଖି ମାନୁ ନ ଥାଏ । ମୁହଁ ପଛକୁ ଫେରାଇ ଅଳ୍ପ ଚାହିଁବାକୁ ଆଖି ବାରମ୍ବାର ଟାଣି ନେଉଥାଏ । ମୁହଁ ମୋଡି ଥରେ ଚାହିଁ ଦେଲି । ସେ ମୋତେ ଚାହିଁବାରେ ହୁଏତ କହୁତ କଛି ବୁଝି ପାରିଥିବେ । ସେ କଣ ଭାବିଲେ, ମୁଁ ଚିନ୍ତା ନକରି ଫେରି ଆସିଲି । ପ୍ରକାର

ବାବୁଙ୍କ ପ୍ରତି ତାହାଙ୍କ ଦେଖାଣି ମନ ମୋର ଧିରେ ଧିରେ ଚାଲିଗଲା ।

ତାପରେ ଦୁଇ ଏପରି ଏକାଧିକ ଥର ତାଙ୍କ ସାଥିରେ କଥା ବାର୍ତ୍ତା କଲି । ସେ ମନକଥା ଖୋଲି କହନ୍ତି । ଦୁଃଖ ସୁଖ—ହାନିଲାଭ ସବୁ ମୋ ଆଗରେ ବଖାଣନ୍ତି । ମୁଁ ବେଶୀ କିଛି କହିପାରେନା । ମୋ ନୀରବତା ବୋଧହୁଏ ତାଙ୍କୁ ସବୁ କହି ପକାଉଥିଲା । ଦୁହେଁ ନିରୋଳାରେ ଅନେକ ସମୟ ଧରି ବସିଛୁ । କେବେ ନଈକୂଳରେ—ଆଉ କେବେ ପୁରୁଣା ପୋଖରୀ ପାଖ ବଣରେ । କେବେ କେବେ ରେଲ୍‌ଲାଇନ ଆରପଟରେ । ଆମ ଭିତରେ ଘନିଷ୍ଠତା ବଢ଼ିଛି । ଦୁହେଁ ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇଛୁ । ରାତିରେ ନିଦ ହୋଇନି । ମୁଁ ଅନେକ ଦିନ ରାତିରେ ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଲାରେ ଉଠି ପଡ଼ିଛି, ଝରକା ପାଖକୁ ଯାଇଛି, କିଏ ଡାକିଲା ପରି ସ୍ୱର ଶୁଣିଛି, ମାତ୍ର ସବୁ ମିଛ ସପନପରି ଲାଗିଛି, ପୁଣି ଶୋଇଛି । ନିଦ ଆସିନି, ଶୋଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି । ତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଏପରି ଲାଗିଛି । ଅନେକ ଦିନ ସେ ନିର୍ଜନ ଅନ୍ଧାର ରାତିରେ ଦୌଡ଼ି ଆସିଛନ୍ତି । ମୋ ଶୋଇବା ଘର ଦରଜାରେ ହାତ ଚିପାରେ ଠକ୍ ଠକ୍ କରନ୍ତି । ମୁଁ ଦରଜା ଖୋଲିଛି । ଆମେ ବସି ଅନେକ ରାତିଯାଏ ଗପିଛୁ । ପରସ୍ପରର ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ଲାଭକରି ଆନନ୍ଦ ପାଇଛୁ । କିଛି ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ଡ଼ରିଯାଇଛୁଁ । ସେ ଲୁଚିବାର ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ମୋର ଛାତି ଥରିଛି । ପୁଣି ପରେ ପରେ କିଛି ନୁହେଁ କହି ଆସନ୍ନ ଭୟରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇଛୁ । ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହୋଇଛୁଁ । ସେ ମନ ଖୋଲି ସବୁ କହନ୍ତି । ମୁଁ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଆଉଜିହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ସେ ମୋର ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ବୁଲାଇ ଅନେକ କଥା କହନ୍ତି । ବଡ଼ ବଡ଼ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଛୁ । ଆଶାର ସୌଧ ଉପରେ ବସି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଭାବୀର ଅଭିସାର କଳ୍ପନା କରିଛୁଁ । ଅନେକ-

ଅତି ଶ୍ରାନ୍ତ ଅବଶ । ଓଠ କମ୍ପୁଛି, କଥା କହି ପାରୁନି । ସ୍ମୃତି ଧଡ଼ ଧଡ଼ ହେଉଛି । ସେ ହୁଗୁଳା କଣ୍ଠରେ ନାନା କଥା ଗପିଚନ୍ତି । ଆନନ୍ଦ ପାଉଚ୍ଛ । ଛୋଟ ଛୋଟ କଥା ନେଇ ଅଭିମାନ କରୁଛୁଁ । ମୁଁ ମୁହଁ ଫୁଲେଇଚି । ସେ ପୁଣି ମୋତେ ଅନୁରାଗରେ ବଡ଼ ସ୍ନେହ କରୁଚନ୍ତି । ସବୁକଥା ଭୁଲିବାକୁ କହୁଚନ୍ତି । ମୋର ମୁହଁ ମୋଡ଼ି ଚାହିଁବାଟା ପ୍ରକୃତରେ ଚେଷ୍ଟିତ ହୋଇଚି । ସେ ମୋତେ ଯାଉଚନ୍ତି, ମୁଁ ଯାଉଚି ତାଙ୍କୁ । ଏମିତି ସବୁ ପୁରୁଣାକଥା ବଡ଼ ସଫା ସଫା ମନେ ପଡ଼ୁଚି । ସ୍ମୃତିମଧୁ ଘଟଣା । ସ୍ମୃତି ବହନ ଇତିହାସରେ ମନକଳର ପୃଷ୍ଠା ସବୁ ପୁରି ଯାଉଚି । ସେ ସ୍ମୃତିକୁ ଖୋଲି ଚାହିଁଲେ ସବୁକଥା ଆଖି ଆଗରେ ନାଚି ଉଠୁଚି ବଡ଼ ଜୀବନ୍ତ ଓ ସଚେତନ ଭାବରେ.........

ଦିନେ ଆମେ ରେଲପଥ ଆରପଟେ ବସିଥାଉଁ । ମାଲବାହୀ ଗାଡ଼ି ଚାଲିଯାଉ ଥାଏ । ପ୍ରାୟ ଶୂନଶାନ ଜଣା ପଡ଼ୁଥାଏ । ପାଖ ବଣର ଏକ ବୁଦା ଉହାଡ଼ରେ ମୁଁ ବସିଥାଏ । ମୋ ପାଖକୁ ଲାଗି ପ୍ରବୀର ବାବୁ ବସିଥାନ୍ତି । ଦୁହେଁ ନୀରବ ଆକାଶ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଥାଉଁ । ପକ୍ଷୀ କେତୋଟି ଉଡ଼ି ଯାଉଥାଆନ୍ତି । ଜୋଡ଼ିଣା ମେଳାଇ ବଡ଼ ମନ ଖୁସିରେ ସେମାନେ ଧାଇଁଥାନ୍ତି । ଧବଳ ମେଘମାଳ ଗୁଡ଼ିକୁ ଛୁଇଁ ଛୁଇଁ ଗଲାପରି ଜଣା ପଡ଼ୁଥାନ୍ତି । ଆକାଶର ନୀଳିମା ବଡ଼ ଚଟକା ଜଣା ପଡ଼ୁଥାଏ । ପାଖରେ ପାହାଡ଼ ବଡ଼ ଶାନ୍ତ ଭାବରେ ଠିଆ ହୋଇଛି । ସତେ ଯେମିତି ତାଙ୍କର ଏ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ସେ ସହ୍ୟ କରି ପାରୁନି । ମୁଁ ଘାସ ଖଣ୍ଡେ ଛିଣ୍ଡାଇ ଦାନ୍ତରେ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଛିଣ୍ଡାଉଥାଏ । ପ୍ରବୀର ବାବୁ ଗୋଡ଼ ଯୋଡ଼ାକୁ ହଲାଉଥାନ୍ତି । ମୋ ବାଆଁ ହାତଟିକୁ ସେ ହାତ ମୁଠାରେ ଚାପି ଧରିଥାନ୍ତି । ଏକାଠି ହୋଇ ଦୁହେଁ ବସିଥାଉଁ । ପଛ ପଟୁ କଏ ଯେମିତି କାଶିଲା, ଆମେ ସାମାନ୍ୟ ଡରିଗଲୁଁ । ପଛକୁ ଫେରି ଚାହିଁଲୁ—

ଗୋପୀରମଣ । ବଡ଼ ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ମନେକଲୁ । ଗାଡ଼ିଭିତରେ ବାହୁଡ଼ି ଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲୁ । "ଥାଅ ବାପ—ଥାଅ—ଖୁସି କର, ମଜା ମଜଲିସ କର, ମୁଁ ଯାଉଚି । ଏ ଆଡ଼େ ଯାଉଥିଲି, ଦୃଷ୍ଟି ହୋଇଗଲା—ହଉ ତମେ ଥାଅ । ଗୋପୀରମଣ କହି କହି ଚୁଲିଗଲେ...

ଗୋପୀରମଣଙ୍କର ଏ କଅଁଳିଆ କଥା ବଡ଼ ଆଘାତ କଲା । ତାଙ୍କର ସ୍ୱରରେ ଈର୍ଷା, ପରଶ୍ରୀ କାତରତା ଓ ତାଙ୍କ ଦୁଷ୍ଟ ପ୍ରକୃତିର ବଙ୍କତା ଯେପରି ଲୁଚି ରହିଥିଲା । ହୁଏତ ସେ ଚୁଲିଗଲେ, ମାତ୍ର ଆମେ ଅପ୍ରତିଭ ହୋଇ ପଡ଼ିଲୁ । ମନରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଧରଣର ଭୟ ପହଞ୍ଚିଗଲା । କଣ ବିପଦ ଘଟିବ କେଜାଣି ମନଟି ବଡ଼ ଅସୁସ୍ଥ ବୋଧହେଲା । ନାନା କୁ-କଥା ରଚନା କରିବ । ନିନ୍ଦା—ଅପବାଦର ଅସାନ୍ତ ଉପରେ ଦେହ ଯାକ କାନ୍ଥ ଭଣ ହୋଇଗଲା । ଘରକୁ ଫେରିଲୁ । ନାନା ବିଷାକ୍ତ ଚିନ୍ତା ମନ ଭିତରକୁ ପଶିଗଲା । ପ୍ରବୀର ବାବୁ ନୀରବ ରହିଲେ । କଣ ଭାବୁଥିବେ କେଜାଣି । ଉତ୍ତର ନଦେବାରୁ "ଉଡ଼ର କଣମ" କହି ଆକାଶକୁ ଅନେଇଲେ । ତାଙ୍କର ଆଖିରେ ଯେପରି ଅଗଣିତ ପ୍ରଶ୍ନର ତରଙ୍ଗ । ସାଙ୍ଗହୋଇ ରାସ୍ତା କଡ଼େ କଡ଼େ ଫେରିଲୁ । ସନ୍ଧ୍ୟା ନଇଁଯାଉଛି । ଶେଷ ଗୋଧୂଳିର ପାତଳ ଅନ୍ଧାର ଚଉଦିଗରେ ନେସି ହୋଇ ଯାଉଚି । ସହରକୁ ଯାଉଥିବା ରାସ୍ତାରେ ମଟର ସବୁ ଯିବା ଆସିବା କରୁଚନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଆଲୁଅ ଅନ୍ଧାରକୁ ଭରିଦେଇ ଦଉଚି । ଆମେ ଗାଡ଼ି ଗୁଡ଼ିକର ଯିବା ଆସିବାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁ ନଥିଲୁ । ପଛପଟୁ ବାଘ ଆଖି ପରି ଦୁଇଟି ଆଲୁଅ ଦେଖାଗଲା । ସେ ଆଲୁଅ ଯେପରି ଥରୁଚି, ଥରି ଥରି ଦୌଡ଼ି ଆସିଲା ପରି ବୋଧ ହଉଚି । କାହାର କାରଟିଏ ଆସୁଥିବ ନା କଣ ? ପ୍ରବୀର ବାବୁ କହୁଥାନ୍ତି—ଆମେ ଉଡ଼ିବା ବାହାଁଙ୍କ

ପ୍ରତିମା ? ଦୋଷତ କହନ୍ତୁ, ଅମର ମିଳାମିଶା ହୁଏତ ଅନ୍ୟ ଆଖିରେ କଦର୍ଯ୍ୟ ହୋଇପାରେ—ଅସଙ୍ଗତ ହୋଇପାରେ, ଲୋକେ ଏହାକୁ ପାପ କହି ପାରନ୍ତି, ତଥାପି ସେ ଆମର ପବିତ୍ର ଆତ୍ମାର ଏକ ଆପୋଷ ମିଳାମିଶା । ଆମର ହୃଦୟର ମଙ୍ଗଳମୟ ସ୍ୱୀକୃତ । ସେଇ ଆଲୋକ ବଡ଼ ସତେଜ ଜଣାଗଲା । ବଡ଼ ଶୀଘ୍ର ଗତିରେ ଆଗକୁ ମାଡ଼ି ଆସୁଚି ବୋଧହୁଏ । ପାଖେଇ ହବାକୁ ଡର ମିଳୁନି । ବ ଝେଲା ଲୋକେ ଏପଟ ସେପଟ ହଉଚନ୍ତି । ରାସ୍ତାରେ ଭିଡ଼ ନାହିଁ ବୋଲି ଡ୍ରାଇଭର ଗାଡ଼ିର ଗତିକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରିନାହିଁ, ମାଡ଼ି ଅସୁଚି । ଅନ୍ଧାରକୁ କାଟି କାଟି ଯେପରି ଉଡ଼ି ଆସୁଚି । ତଳ ଭୁଇଁ ଛୁଇଁନି ବୋଧହୁଏ । ହଠାତ୍ ଗାଡ଼ି ଆଲୁଅରେ ପ୍ରଭାତ ବାବୁ ଏପଟ ସେପଟ ହେଲେ । ମୁଁ ବି କେଉଁ ପଟକୁ ଯିବି ଠିକ ନପାରି ଏପଟ ସେପଟ ହେଲି । ଗାଡ଼ି ମାଡ଼ି ଆସିଲା । ମୁହଁ ମୋଡ଼ି ରହି ଦେବାରୁ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଆଲୁଅରେ ଆଖି ଝଲସି ଉଠିଲା । ରାସ୍ତା ମଝିରେ ଠିଆ ହୋଇ କୁଆଡ଼େ ଯିବାକୁ ହେବ ଭାବିଲା ବେଳକୁ ଗାଡ଼ି ପେଁ—ପେଁ ସାଁ ସାଁ କରି ମାଡ଼ି ଆସିଲା । ତା'ପରେ ...ତା'ପରେ ଆଉ କଣ ହେଲା ମୁଁ କହି ପାରିବିନି । ତା'ପରଦିନ ଚେତା ଆସିଲା ବେଳକୁ ଦେଖେତ ମୁଁ ଡାକ୍ତରଖାନାର ଲୁହା ଶେଯ ଉପରେ । ଆଖିରେ ପଟି ବନ୍ଧା, ମୁଣ୍ଡରେ ଓ ଆଖିରେ ଟିକେ ଆଘାତ ଲାଗିଥିଲା ବୋଲି ଶୁଣିଲି । ଆଜିକୁ ସେ ଦୀର୍ଘ ପାଞ୍ଚ ମାସ ତଳର କଥା । ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଏତେକାଳ ରହି ରହି ବିରକ୍ତ ଲାଗିଲାଣି ।

ପ୍ରତିମା ଭାବୁଚି । ପଛକଥା ସବୁ ମନେ କରୁଚି । ସେ ଦିନର ଦୁର୍ଘଟଣା । ଗୋପୀରମଣର କାଅଁଳକଥା, ବିଷାକ୍ତ ସ୍ପୃହାଣୀ ।

ବଡ଼ ଡାକ୍ତର ଆସୁଥିବାର କଥା ଶୁଣି ରୋଗୀମାନେ ସାବଧାନ ହେଲେ, ପାଟିତୁଣ୍ଡ ଏକାବେଳକେ ଥମିଗଲା । ଗୋରୁ-ମାଳିଆ ଛୁଆମାନେ ଅବଧାନଙ୍କ ଆସିବା ଦେଖିଲେ ଯେମିତି ହୁଅନ୍ତି । ସଂଯତ ଭାବରେ ରୋଗୀମାନେ ଗୃହ୍ମଁ ବସିଲେ । ବହୁ ବେଳରୁ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିବା 'ଲୋକମାନେ ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହେଲେ । ତଥାପି ସେମାନଙ୍କ ମନର ବିରକ୍ତି ଯେପରି ସଙ୍ଗରେ ଆଣିଥିବା ଶିଶି ଗୁଡ଼ିକ ଥୋଇବା ଢଙ୍ଗରେ ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିଲା । ପ୍ରତିମାର ଆଖିର ଝରାପଟି ଖୋଲାହେବ । ଆଖି ଭଲ ହୋଇଯାଇଛି, ଡାକ୍ତର କହୁଥିଲେ । ସେ ବୋଧହୁଏ ଯିବାକୁ ଅନୁମତି ପାଇବ । ସେ ଯାଇପାରିବ । ମନରେ ଅସୀମ ଚଞ୍ଚଳତା—ଛୁଟିରେ ଘରକୁ ଯାଉଥିବା ଛାତ୍ର'ର ମନ ପରି ।

ପ୍ରଶାନ୍ତଟା ପାସ୍ କରି ପାରିଲାନି । ତେବେ ତାକୁ କୌଣସିଠି କାମଟିଏ ଯୋଗାଡ଼ କରିଦିଅ । ଏମିତି ବେକାର ହୋଇ ବୁଲିବ କାହିଁକି ? ଥର ଥର ପରୀକ୍ଷା ଦେଉଛି । କେମିତି ପାସ୍ କରି ପାରୁନି । ଆଗେ ଭଲ ପଢୁଥିଲା । ଏବେ କଣ ହେଲା ତାକୁ ? ଦୁଷ୍ଟାମି କରୁଛି କି ? ସେ ତ ସେ ପ୍ରକାରର ପିଲା ନୁହେଁ ! ତୁମେ ଦେଖୁନ । କଣ ହୋଇଛି ତା'ର ! ବାପ ହୋଇ କିଛି ବା ବୁଝନ୍ତ ? ମୁଁ ମାଇପିଟା କଣ କରିବି ?"

"ତୁମେ ସେ କଥା ବୁଝିବ କିଆଁ ? ତମରି ଯୋଗୁଁ ଟୋକାଟା ସେମିତିକା ହୋଇଛି । ଅଭିନୟ ଶିକ୍ଷା କରିବାର ଫଳ

ଏସ୍ଥା । ପୁଅକୁ କଣ ପଦେ କହୁଲେ ମାଆ ମାଉସିରେ ବାଣ
ଯାଉଥିଲ । ସେମିତ ହେଲେ ପୁଅକ ପଢ଼େ ? ପଢ଼ାଶୁଣା ଏବେ
ସହଜରେ ହେଉଥିଲେ ଲୋକେ ଘାସ କାଟନ୍ତେ କାହିଁକ ? ସେ
ପାସ୍ ନ କରିବା କାରଣ ତୁମେ । ପ୍ରଥମରୁ ତାର ମୂଳଦୁଆ
ଶକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ଏବେ ଏ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ କାହିଁକି ଆସନ୍ତା ।"

"ପାସ୍ ନକଲେ ନକଲା । କେମ୍'ତ ଚଢ଼ିନ । ଆଜ ସବୁ
ପିଲ କଣ ଫେଲ ହଉ ନାହାନ୍ତି ? ଏବେବ ଗୃହବସି କଲେ ମୁଠା
ମୁଠା ରୋଜଗାର କରିପାରିବ । ଅରୁଣକୁ ଦେଖୁନ । ସେ କୁଆଡ଼େ
ଗୁଡ଼ାଏ କମଉଚି । ବଡ଼ ଗୁଣର ପିଲଟାଏ । ତୁମେ ପ୍ରଶାନ୍ତକୁ
ଗୃହବସିଟାଏ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦିଅ—ସେ ନିଶ୍ଚୟ କାମ କରିବ ?"

"ଗୃହବସି ସେମିତ ବଜାରରେ ବିକା ହଉନି । ଗଣ୍ଡା ଗଣ୍ଡା
ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ ବେକାର ହୋଇ ବୁଲୁଛନ୍ତି । ଆଜ ତମର ପୁଅ
ତ କୁ ପଚୁରେ କିଏ ? ସେ କୋଉ କାମର ଯୋଗ୍ୟ ହେବ ଯେ
ଭଲ ଗୃହବସି ଦବାର ତ ଦୂରର କଥା କେହୁ ତାକୁ ମୁଲିଆ କାମ
ଖଣ୍ଡେବ ଦବନି ।"

ତୁମେ ଏତେ ବର୍ଷ ଗୃହବସି କଲଣି; ତମ ବଡ଼ ହାକିମ
ହୁକୁମାଙ୍କୁ କହୁନ ।

"ମୁଁ ସେ ବୋକାମି କରିବନି । ପୁଅ ସେମିତ ଥାଉ
ପଛକେ । ମୁଁ ଧୀରେନ୍ଦ୍ରକି ! ମୋର ଗୁରୁଙ୍କୁ ମୁଁ ଗୃହାର କରିବ ?
ଏଇ ଯେଉଁମାନେ ହାକିମ, ଅଧିକାଂଶ ମୋ'ର ଗୁରୁ । ମୋ ହାତ
ଗୃପୁଡ଼ାର କଳଦାଗ ଏ ଯାଏଁ ପିଠିରେ ଥିବ । ସେମାନଙ୍କୁ ଗୁହାରି
କରିବ ପୁଅର ଗୃହବସି ପାଇଁ । ସେ ଉପଦେଶ ଦୁଏକ ତୁମେ ଆଉ
କାହାକୁ ଦବ ।"

"ତୁମେ ଏଇଆ ତ ବୁଝିଲ । ମୁଁ କହୁଲି ଚଣ, ତୁମେ
କହୁଚ କଣ ?"

"ମୁଁ ସବୁ ବୁଝିଚି । ଆମେ ଲୋକ ଉପାସରେ ବରଂ ମରିବା, ମୁଁ ଗୁଣ୍ଡଶ୍ରୀ ପାଇଁ ତାହା ଆଗରେ ଗୋଡ଼ହାଣି ଠିଆ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ସେ ଦୁର୍ବଳତା ଏ ଯାଏଁ ମୋର ମନ ଭିତରେ ପଶିନି ।"

"ଏଇନେ କହୁଛ—ଅରୁଣ କଣ ଗୁଣ୍ଡଶ୍ରୀ କରୁନି ? ତୁମେତ ତା' ପାଇଁ ଗୁଣ୍ଡଶ୍ରୀଟିଏ ଯୋଗାଡ଼ କରି ଦେଇଥିଲ । ଆଜ ନିଜ ପୁଅ ପାଇଁ କଷ୍ଟ କରିବାକୁ ... ।"

ତୁମେ ମାଇପି ଲୋକ—ନିଜ-ପର, ଆମ-ତୁମ ଏସବୁ ବ୍ୟାପାରରେ ପଶି କଣ ପାଇବ ? ଯାଉନ !" ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ସାମାନ୍ୟ ବିରକ୍ତରେ କହିଲେ—

"କଣ ଦୋଷ ବା କରି ପକେଇଲି । କହୁଥିଲି—ଅରୁଣ ପଲଟି ମିଲ୍‌ରେ ଗୁଣ୍ଡଶ୍ରୀଟିଏ କରି କୁଟୁମ୍ବର ଦୁଃଖ ସୁଖ ବୁଝୁଚି । ବାପ—ମା'ର କଷ୍ଟକୁ ସମଝି ପାରିଚି । ପ୍ରଶାନ୍ତ କଣ ସେମିତି ହୋଇନ ? ଗୁଣ୍ଡଶ୍ରୀଟାଏ ହେଲେ, ଏଣିକି ସେ ନିଜେ ନିଜେ ଠିକ୍ ହୋଇଯିବ ।" ସୁମିତ୍ରା ସାମାନ୍ୟ ଗଳାଗୃପି କହିଲେ...

"ପୁଣି ସେଇକଥା ! ସେ ପୁଣି ପରୀକ୍ଷା ଦବ । ପଢ଼ିବ, ଜଗନ୍ନାଥ ବିଦ୍ୟାପୀଠରେ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଧୀରେନ୍ଦ୍ରର ପୁଅ ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ରହିବ, ଏହା କଣ ମୋର ଅପମାନ ନୁହେଁ ? ମୋର ଏ ଅନୁଷ୍ଠାନରୁ ଶହ ଶହ ଛାତ୍ର ନାଁ କରି ଯୋଗ୍ୟ ମଣିଷ ହେବେ; ଆଉ ମୋ'ର ପୁଅ ହେବ ଅଯୋଗ୍ୟ । ଏକଥା ମୁଁ ସହ୍ୟ କରିବି ? ତୁମେ ବୁଝୁନ । ସେ ପରୀକ୍ଷା ଦବ, ପଢ଼ିବ, ମଣିଷ ହେବ । ମୋର ଆଶା ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟର ସଫଳତା ମିଳିବ ।"

"ହଉ ତମ ଇଚ୍ଛା । ତାହାରି କଥା ଶୁଣୁଚନ୍ତି ? ହାଡ଼ ଆସି କଣ୍ଠା ହେଲଣି । ମଣିଷ ବୋଲି କିଏ ଆଉ ଗଣୁଚି ମୋତେ ? ମୋରି ମନ୍ଦ କପାଳତ ।" ସୁମିତ୍ରା କାନ୍ଦି ପକାଇଲେ । ସାମାନ୍ୟ

କଥାରେ କାନ୍ଦ ସେ ପକାନ୍ତି । ଅଭିମାନରେ ନାକପୁଡ଼ା ଫୁଲି ଉଠେ । କଣ୍ଠ ଝରିଲ ଭଳି ଜଣା ପଡ଼େ । ଧୀରେ ଧୀରେ ସୁମିତାଙ୍କ ସେ ଭାବାବେଶ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦିଅନ୍ତିନି । ଜୀବନକାଳ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଏ ନାଟକ ଜନମ ଅଭ୍ୟାସଟା ତାଙ୍କ ପାଖରେ ନୂଆ ନୁହେଁ, ତେଣୁ ସେ ନୀରବରେ କଣ କିଛି ଭାବି ବସିଲେ ବୋଧହୁଏ ।

ଝଉଟି ପୁଙ୍ଗା ବଡ଼ ହିଂସ୍ର ଭାବରେ ବୋବାଇ ଉଠିଲା । ଶହ ଶହ ଲୋକ କର୍ଣ୍ଣୀକାଳର ଝଡ଼ ପୋକ ପରି ପଶିଆସିଲେ । ଦେହରେ ମସିମଖା ଜାମା । ହାତରେ ଭାତ ବୁହା ଡବା । ଟିକିଏ ଡେରି ହେଲେ ନାଗା ହୋଇଯିବ । ଦୃଷ୍ଟି ଉଠିବାରୁ ଡେରିହେଲେ ନାଲିଗାର ଥାଣି ଦେବ । ସେଥିପାଇଁ ସଭିଏଁ ବଡ଼ ତରତର । ଅରୁଣ ସାଇକେଲ ଚଳାଇ ଆସୁଛି । ଆଜି ଅଳ୍ପ ଡେରି ହୋଇଗଲା, କଣ କରିବ ? ସକାଳେ ପାଖ ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ଯାଇଥିଲା । ସାର୍ ଯିବାପାଇଁ ଲେଖିଥିଲେ । ତା'ର ଯିବାପାଇଁ ବେଶୀ ଆଗ୍ରହ ବି ନଥିଲା । ତଥାପି କଥାଟା କାଟି ପାରିଲା ନାହିଁ । ପ୍ରତିଜ୍ଞାର ବିବାହ ଦିନଠୁ ଆଉ ସେ ସାର୍‌ଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଉନି । ତଥାପି ଆଜି ଯାଇଥିଲା । ତାଙ୍କ ହସିଲା ଘରସଂସାର ଉପରେ ଯେପରି କିଏ ଉଦାସ-କାଳିମା ବୋଳି ଦେଇଛି । କାହାରି ମନରେ ସୁଖ ସରାଗ ନାହିଁ । ସାର୍ ଆଜି ବେଶୀ କଥା କହୁନାହାନ୍ତି । କୁହୁକୁହୁ ରୁହନ୍ତି । ପ୍ରତିମା ଡାକ୍ତରଖାନାରୁ ଆସିବାର ଥିଲା । ତାଙ୍କୁ ଆଣିବାପାଇଁ ଯାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଆଖି ଭଲ ହୋଇଯାଇଛି । ଯା'ହେଉ ଚକ୍ଷୁ ଫେରିପାଇ

ଜୀବନକୁ ଅନ୍ଧାରରୁ ଆଲୁଅ ଆଡ଼କୁ ଟାଣି ଧରଚନ୍ତି । ଏଠେ ହୃଦର ଝଂଝଟାଏ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଉଥାନ୍ତା । ନାନାକଥା ଭାବି ଭାବି ଅରୁଣ ସାଇକେଲରେ ଦଉଡ଼ି ଆସୁଚି ।

କମ୍ପାନୀର ସବୁଠୁ ବଡ଼ ହେଉଛି କାଗଜ କାରଖାନା । ହଜାର ହଜାର କର୍ମୀ, ସେ ଭିତରେ ଅରୁଣକୁ ହେଜୁଚି କିଏ ? ଗଲି ଅଇଲି ତାହାକୁ କେହି କଥାବାର୍ତ୍ତା କହୁନି । ସଭିଏଁ ଧାଉଁଛନ୍ତି । ଆଜ ଦଳେ ଛୁଟି ପାଇ ଫେରୁଛନ୍ତି । ଆଉ ଦଳେ କାମ ଖଟିବାକୁ ମିଲଆଡ଼କୁ ମୁହେଁଇଁଚନ୍ତି । ଗାଁ—ଗାଁ-ଖଟ-ଖଟର ବିକଟ ଧ୍ୱନି ବାୟୁ ମଣ୍ଡଳକୁ ଆନ୍ଦୋଳିତ କରି ପକାଉଚି । ଚିମିନିର ଧୂଆଁ କଳାମେଘଖଣ୍ଡର ରୂପଧାରଣ କରି ଉପରକୁ ଉଠୁଚି । ମେସିନ୍ ଗର୍ଜିଉଠୁଚି—ବଏଲରଟି ଯେ ଦୈତ୍ୟ ଭଳି । କଦର୍ଯ୍ୟ ଗନ୍ଧସବୁ ଆସୁଚି । ଓଃ ବଡ଼ ଚିଟକଟିଆ ଗନ୍ଧ । ରହି ହଉନି, ଏମାନେ ସବୁ ରହୁଚନ୍ତି କିମିତି ?

ଅରୁଣ କାମ କରେ ସୋଡ଼ା ବିଭାଗରେ । ଆଠଘଣ୍ଟା ହାଡ଼ଭଙ୍ଗା କାମ । ଘଡ଼ିଏ ଏପଟ ସେପଟ ଚାହିଁ ହବନି । ଟିକିଏ ଏଣେ ତେଣେ ଅନେଇଚ କି ହାଡ଼ ମାଉଁସ ଚୂନାଚୂନା ହୋଇ ଛେଉଁଟି ପଡ଼ିବ । ତା'ର ଚିହ୍ନ ପାଇବ କିଏ ? ମେସିନ୍ ଗର୍ଜୁଚି, କାମ ଚାଲିଚି, ଅଣ୍ଟା ସଳଖାଇବାକୁ ଟିକିଏ ବି ସମୟ ନାହିଁ । ଟିକିଏ କେବେ ବସି ପଡ଼ିଲେ ଘଟ ଘଟ ବଡ଼ ସାହେବ ଆସି ନାମ ଟିପି ନେଇଯିବ—ଚାକିରି ଖାଇ ଦେବାକୁ ଧମକ ଦେବ । ସେଇ ଯେମିତି ଗର୍ଜୁଚି, କାମ କରୁଚି, ଫଟ୍ ଫଟ୍ ରଟ୍ ରଟ୍ ହେଉଚି, ମଣିଷବି ସେମିତି ହଉ—କାମକରୁ । ବସିବ କାହିଁକି ? ଓଃ ଏ ଜୀବନ—ମେସିନ୍‌ଠୁ ବି ଆହୁରି କଠିନ—ଆହୁରି ବ୍ୟସ୍ତ ଓ ଜଡ଼ । । ଖାଲି କୋଇଲା ପାଣି ଖାଉଚି—ଧାଉଁଚି—ଗର୍ଜୁଚି । ଅରୁଣକୁ ବିରକ୍ତ ଲାଗେ । କାମ ଛାଡ଼ି ଚାଲି ଯିବାକୁ ମନ ହୁଏ ।

ଦଣ୍ଡେ ଦର ମାରିବାକୁ ତର ନ ମିଳିଲେ, ମଣିଷ ଖାଲିବ ବା
କେମିତି ? ତା' ମନ ଭିତରେ ଗୁଡ଼ାଏ ଅଶାନ୍ତି ଜମା ହୋଇ
ରହେ । କାହାକୁ ସତେ ଯେପରି କହି ମନର ବୋଝ ହାଲୁକା
କରନ୍ତା । ପାରେନା, ହାତ କାମରେ ଲାଗିଛି । ସେ ମେସିନ
ଆଡ଼କୁ ଅନେଇଛି । ନାନା କଥା ମନେ ପଡ଼େ । ପିଲା ଦିନଠ
ଠୁଳ ହୋଇ ରହିଥିବା ସମସ୍ତ ଅତୀତ ମେସିନ୍‌ର ଶବ୍ଦରୁ ଠେଲି
ତା' ଆଖି ଆଗରେ ଠିଆ ହୁଏ । ସେ ନିଜର ଅବସ୍ଥିତି ଭୁଲିଯାଏ ।
ମେସିନର ବିକୃତ ଗର୍ଜ୍ଜନ କାନକୁ ବାଜେନି । ସେ ଯେପରି ଅନ୍ୟ
କୌଣସି ନିରୋଳା ରାଜ୍ୟରେ ପହଞ୍ଚି ଯାଏ । ପ୍ରତିଭାର ସୁଷମ ରୂପ
ତା' ଅଳସ ଆଖିରେ ନାଚି ଉଠେ । ତା ପ୍ରାଣର ପ୍ରତିଭା—
ଆଦରର, ସ୍ନେହର । ସେତ ଆଜି ପ୍ରତିଭା ନୁହେଁ—ଭୂଆସୁଣୀ
ପ୍ରତିଭା । ବିନାୟକଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ । ବିପୁଳ ଧନ ସମ୍ପତ୍ତିର ମାଲିକ ।
ମୁଣ୍ଡରେ ହାତେ ଓଢ଼ଣା ଟାଣି ବସିଥିବା ଅରୁଣ ତାକୁ ଦେଖିଛି ।
ଆଖି ପୂରେଇ ଦେଖିଛି । ବଡ଼ ଲେଭଲ ଦେଖାଯାଏ । ମୁହଁ
ଫେରେଇ ଦେଖିଲେ ଯିଏ ହେଉ ଲୋଭ କରିବ । ପାନ
ପତ୍ର କଷା ଦାନ୍ତ ଦେଖାଇ ବିନାୟକ କେତେ କଥା କହୁଥିବ ।
କାତି କାତି ଦରିକ ଆଖି ଦଉଥିବ । ବୟସ ଢ଼ଳିଲା ବେଳେ ବାହା
ହୋଇଛନ୍ତି । ନୂଆ ଭାରିଯା ଉପରେ ସୁଆଗ ଥିବ ନିଶ୍ଚୟ । କିନ୍ତୁ
ପ୍ରତିଭାଙ୍କ ସେ ସ୍ନେହ ଆଦର ପାଇବାକୁ ଚାହୁଁଥିବ ? ଅରୁଣ
ଗଲାଦିନ ଗୁଡ଼ିକର କଥା ମନେ କରୁଛି । ଆପେ ଆପଣାକୁ
ବୁଝଉଛି । ପଛକଥା ଚିନ୍ତା ଲାଭ କଣ ? ମନ ମାନୁନି । ପୁଣି ସେଇ
କଥା ଫେରି ଫେରି ଆସୁଛି । ଆଖି ଆଗରେ ଠିଆ ହଉଛି ।
ପଛପଟୁ ପ୍ରତିଭା ପାଦ ଚୁପି ଚୁପି ଆସି ଯେପରି ହଠାତ୍ ସାମନାରେ
ଠିଆ ହୁଏ ।

"ଆଜି ଏ ନିରୋଳାରେ କହିତ ଏକାକୀ"—

"କଣ ହେଲଣି ?

ମଲ ମୋର, କଣ ହେବ ? ବସିଚ ବୋଲି କହୁଚ ନା—

ହଁ ବସିଚ ।

କଣ ପାଇଁ ?

ସେମିତି ।

ତୁମ୍ଭଠାରେ କାହିଁକି ବସଚ ଭଲ ?—

ତୁମେ କଆଁ ଆସିଚ ?

ସେମିତି ତୁମ୍ଭଠାରେ ଆସିଚ । ଦୁହେଁ ହସି ଉଠନ୍ତି ।

ଅରୁଣ ପ୍ରତିଭାର ବେଣୀକୁ ଅଳପ ଟାଣି ଦିଏ । 'ମଲ ମଲ' ପାଟିକରେ ପ୍ରତିଭା । ଦୁହେଁ ସେଇ କୃଷ୍ଣଚୂଡ଼ା ଗଛତଳେ ବସନ୍ତି । ଆକାଶ ଆଡ଼କୁ ଅନାନ୍ତି । ପକ୍ଷୀସବୁ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଉଡ଼ି ଯାଉଚନ୍ତି । ରେଲଗାଡ଼ି ଯାଉଚି । ଖଲସବୁ ବଡ଼ବଡ଼ୁଆ ଲମ୍ବ ଆକାଶ ପାଖକୁ ଲଗି ଥିବାପରି ଜଣା ପଡ଼ୁଚି । କୃଷ୍ଣ ଚୂଡ଼ାର ଗୁଛାଟା କେତେ ବଡ଼ଲ ପଡ଼ୁଚି । କେଉଁ କେଉଁ ଫୁଲ, ବଡ଼ ଲୋଭିଲା ଦେଖାଯାଉଚି । ପ୍ରତିଭା ଏପଟେ ସେପଟେ ଅନାଏ । କାଳେ କିଏ ଆସୁଥିବ । ଅରୁଣ ପାଖକୁ ଲଗି ବସିଥାଏ । କେତେ କେତେ କଥା କୁହେ ? ମଧୁ ପଧାନର ବାହା କଥା କହି ହସେ । ପ୍ରତିଭା କହୁଚ ହସେ, ହସି ହସି ପେଟ ଫୁଲିଯାଏ । ନ ହସାଇବାକୁ ହାତ ଯୋଡ଼େ । ବାହା ହେବା ଦିନ ମଧୁ ପଧାନ କେମିତି ନିଦ ବାଉଳାରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲା । ବାହା ହେଲା ଖଣ୍ଡିଆ ଗୁହିଁ ଗୁହିଁ ସବୁ ପୁଚ୍ଛେଇଲା । ଅରୁଣ ହସେ—ଶଳାଟାକୁ ସେଇଭଳି ଦିନଟାରେ ନିଦ ଆସିଲା ?

ପିଲା ଦିନର ସାଙ୍ଗ ସେଇ ପ୍ରତିଭା । ହସା ହସି—ଲୁଚାଲୁଚି—ଖେଳାଖେଳି ସବୁ ହୋଇଚି । ସାର୍‌ଙ୍କ ଘରକୁ ସେ କାମ କଥାରେ ମଧ୍ୟ ଯାଇଚି । କେବଳ ପ୍ରତିଭାକୁ ଭେଟିବା ପାଇଁ—ପଦେଟିଏ କଥା କହିବା ପାଇଁ, ଆଖି ପୂରେଇ ଦେଖିବା ପାଇଁ

କାଟି ନିତି ଦେଖିଲେ ବି ଆଖିକୁ ନୂଆ ଦିଶେ । ପ୍ରତିଭାର ଯୌବନ ଶ୍ରୀ — ଅରୁଣର ସବୁ ମନେ ପଡ଼ୁଛି । ମେସିନ ଗର୍ଜୁଛି, ହାତ କାମ କରି ଚାଲିଛି । ମନ ଘୁରି ବୁଲୁଛି ହଜା ଅତୀତ ଗଳିରେ ।

ଗୋପୀରମଣ କମିତ ଚକ୍ରାନ୍ତ କରିଛି । ପ୍ରତିଭାକୁ ବନାପୁର ଗଳାରେ ବାନ୍ଧି ଦେବାକୁ କୁମନ୍ତ୍ରଣା କରୁଛି । ତା' ବିରୁଦ୍ଧରେ କରିଛି କୁତ୍ସା ରଟନା । ସାର୍‌ଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତ ସୁଯୋଗ ନେଇ ପ୍ରତିଭାର ଜୀବନ କିଣିବାକୁ ଗୋପୀରମଣ ବାର ବାର ଆସିଛି । କାନ୍ଦି ଲେଇ କହୁଛି । ଅବସ୍ଥା ଚକ୍ରରେ ପଡ଼ି ପ୍ରତିଭା ବାହା ହେବାକୁ ହଁ ଭରିଛି । ଅରୁଣର ପ୍ରେମକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିଛି । ତାକୁ ଭୁଲିଯିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରିଛି । ତା'ର କରୁଣ କଣ୍ଠ ଏବେବି ସ୍ପଷ୍ଟ ଶୁଣା ଯାଉଛି । ···ତୁମେ ଆଜ ମୋ କଥା ରଖିବନି ଅରୁଣ —ମୁଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବି ତୁମର ସମସ୍ତ ସ୍ମୃତି ପାସୋରି ଯିବା ପାଇଁ । ଏଇ ମୋର ଶେଷ ଅନୁରୋଧ—ତୁମେ କଦାପି ମୋତେ ମନେ ପକେଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବନି । ବଡ଼ ଦୁର୍ବଳ କଣ୍ଠରେ କହୁ ଯାଉଥିଲା ପ୍ରତିଭା । ହୁଏତ ତା'ର ଆତ୍ମା ତା'ର ଏ କଥାକୁ ସମର୍ଥନ କରୁ ନଥିଲା । ତୁମେ ତ ଜାଣ ବାପାଙ୍କ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା—"ଆମ ପାଇଁ ସେ କଣ ନ ସହିଲେ ! ଅପମାନ, ଲାଞ୍ଛନା ତାଙ୍କ ହାଡ଼ ମାଂସକୁ ଦହି ପକାଉଛି । ତୁମେ ଭାବିବ ଅରୁଣ—ପ୍ରତିଭା ମରି ଯାଇଛି । କେବେ [illegible] କହିଛି—ପ୍ରତିଭା ତୋର ଅରୁଣର ନୁହେଁ । [illegible] ପ୍ରତିଭାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପାଇଁ [illegible] ତାଲିକା ।" ଏଇ [illegible] ଥିଲା—ସେ ଦିନ ଘଟ [illegible] ଯାଉଥିଲା [illegible] ମୁଖ [illegible] ସବୁ ଦିନ [illegible] କଥା [illegible] ଚାଲି [illegible] ଅସ୍ତ [illegible] ନଗର [illegible] ଥିଲା, ସେଇ ଗୁଳି [illegible] ମନ୍ଦ୍ର [illegible]—[illegible] ।

ଅରୁଣ ବହୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲା । ସାର୍‌ଙ୍କ କରଜଟକ ପରିଶୋଧ କରି ଦିଅନ୍ତା । ସଙ୍କଟରୁ ଉଦ୍ଧାର କରନ୍ତା, କିନ୍ତୁ ସେ କରି ପାରି ନ ଥିଲା । ହତାଶ୍ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ତା'ଭଳି ଗରିବକୁ କିଏବା କାଣିକଉଡ଼ିଟାଏ ଦେବ ? ସମାଜରେ ତା'ର ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ନାହିଁ । ସେ ନିଜକୁ ଦୋଷି ବୋଲି ଭାବେ । ପ୍ରତିଭାର ରକ୍ଷା ପାଇଁ ସେ ଜୀବନ ସୁଦ୍ଧା ଦେଇ ପାରିଥାନ୍ତା । କରଜ ଟଙ୍କା ଠିକ ଯୋଗାଡ଼ କରି ପାରିନ । ପୁଣି ବାପା—ମାଙ୍କ କଥା ମନେ ପକାଏ, ସେମାନେ ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ପାଠ ପଢ଼େଇଚନ୍ତି । ପୁଅ ଦି' ପଇସା ରୋଜଗାର କଲେ ସଂସାର ଚଳିବ—ଚୁଲି ଜଳିବ । ସେମାନଙ୍କ ବୟସ ଖସିଲଣି । କମେଇବାକୁ ବଳ ବୟସ ନାଇଁ । ପୁଅଟି ଏକ ମାତ୍ର ଭରସା । ଦି' ଓଳିକୁ ଦି'କଂସା ନ ଫୁଟିଲେ ଚଳିବ । ଏକାକୀ ପୁଅଟି କଣ କରିବ ? ମା' ବସୁସି ବେଳେ ବେଳେ ଭାବେ । ବାପା ବେଶୀ ଚିନ୍ତା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ପୁଅ କମେଇଲଣି, ସେ ବସି ବସି ଖାଇବେ । ସେ ବସି ବସି ଖେଳେଇବେ—ନାତି ନାତୁଣୀ କୁନି କୁନି ହାତ ପ୍ରସାରି ତା' ଆଡ଼କୁ ଗୁହାରିବେ । ସେ ଆଉଁଷି କୋଳ କରିବ । ଦି' ପଇସା ହାତରଖା କରି ପାରିଲେ ସେ କାହାଠା ଚଅଁଳ ଭରିଦେବ । ସମୁଦ୍ର ତୀର ଆସିଥିଲେ । ଏବର୍ଷ କାହା ନ କଲେ ନ ଚଳେ । କଡ଼ିଲୁ ଝିଅ କେତେ ଭଲ ଲାଗିବେ ? ମାଳ ଅରୁଣ ଅମାନିଆଁ । କହୁଚି— ବାହା ହେବିନି । ଆଉରି ବାଇଆ—ବାପ କହିଲେ ନ ହେବୁ କହୁଛୁ ? କଣ ଏମିତି ବାଉଳା ହୋଇ ଉଠୁଛୁ । [illegible] ତୋ'ର ସାଙ୍ଗରୁ [illegible] ଲଣି । ବାପ [illegible]

[illegible] ଭିତରେ ଛୁଇଁ [illegible] । ପ୍ରତିଭାକୁ

ହରେଇଲା ଦିନଠୁ ଏ ଅସାର ସଂସାର ପ୍ରତି ତା'ର ମମତା ନାହିଁ । ଏଣୁ ତେଣୁ ଦି'ପଇସା ରୋଜଗାର କରି ବାପ ମାଆ ବଞ୍ଚିଥିବା ଯାଏ ତାଙ୍କର ସେବା କରିବ । ତା ପରେ କଣ କରିବ ? ସେତ ଭାବି ପାରେନା । କୁଆଡ଼େ ପଳେଇ ଯିବାକୁ ମନସ୍ଥ କରେ । କୁଆଡ଼େ ବା ପଳେଇବ ? ସଂସାର ସବୁଠି ସମାନ । ଦେଶର ଯେଉଁଠି ଦେଖିବ ଏକା କାତର ଗୋପୀରମଣ ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ଭଳି ସାଧୁ ପୁରୁଷଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଝେରେଇ ଝେରେଇ ଗୃହୁଁଛି ।

ଅରୁଣ ନିତି ଦିନ ଡ଼ିଉଟିକୁ ଯାଏ । ସକାଳ ଆଠଟାରୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ଗୁଣ୍ଠା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାମକରେ । ବଡ଼ ହାଡ଼ ଭଙ୍ଗା ଖାଟେଣି । ଥକି ପଡ଼େ । ଘରକୁ ଫେରି ପାଟିରେ କିଛି ପୂରେଇ ବାହାରକୁ ଯାଏ— ରାତି ଅଧକୁ ଫେରେ । ରାତିରେ ଆଖିକୁ ଜମା ନିଦ ଆସେନା । ଦିନକୁ ଦିନ ଶୁଖି କାଠ ଦେଖାଗଲାଣି । ପାଞ୍ଚହାତି ମରଦଟାଏ କଣ ଯେ ହେଲାଣି ?

କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଦେଶର କଳାକାର-ଗଣ ପୁରସ୍କୃତ ହୋଇଚନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତିଭ ଶନପାଇଁ ସରକାର ପାଞ୍ଚହଜାର କରି ପୁରସ୍କାର ଦେଇଚନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାରୁ ପୁରସ୍କୃତ ହୋଇଚନ୍ତି କେବଳ ଜଣେ । ସେ ଶନଟି ହେଉଚି "ମୂର୍ଧା ସଧା" । କଳାକାରମାନଙ୍କ ନାମ ପ୍ରକାଶ ପାଇବ । ସରକାରଙ୍କ ସାଂସ୍କୃତିକ ବିଭାଗ ପକ୍ଷରୁ ଏ ସମ୍ବାଦ ପ୍ରଚାର କରାଯାଇଚି । ବିଭିନ୍ନ ସମ୍ବାଦ ପତ୍ରରେ ଏ ସମ୍ବାଦ ପ୍ରକାଶ ପାଇଚି ।

ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ଅଗଣାରେ ବସି ଖବରକାଗଜ ପଢ଼ୁଚନ୍ତି । ପିଠିରେ ଖରା ବାଜୁଚି । ବୁଢ଼ା ଦେହକୁ ବେଶ୍ ବଡ଼ ମିଠା ଲାଗୁଚି । ଚଷମା ନାକଟିପିରେ ରହିଚି । ଧିରେ ଧିରେ ପଢ଼ି ଚାଲିଚନ୍ତି । ନାନା ଖବର ପ୍ରକାଶ ପାଇଚି । "କଙ୍ଗୋରେ ବ୍ୟାପକ ହତ୍ୟା-କାଣ୍ଡ"—ଲୁମୁମ୍ବାଙ୍କ ସମର୍ଥନକାରୀ ଯୁଦ୍ଧଘୋଷଣା କଲେ —କାଉନସିଲ ଅଧିବେଶନରେ ଭାରତୀୟ ପ୍ରତିନିଧି ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ଖୋଜୁଚନ୍ତି । ଶ୍ରୀମତୀ କେନେଡ଼ିଙ୍କ ପୁଅ ହୋଇଚି । ଗଞ୍ଜାମ ଅଞ୍ଚଳରେ ପଙ୍ଗପାଳଙ୍କ ଉପଦ୍ରବ "ଆଉ ଖବର ସେ ପଢ଼ି ଚାଲିଚନ୍ତି ।" ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଚିତ୍ରପାଇଁ ଓଡ଼ିଶାର ତରୁଣ କଳାକାର ଶ୍ରୀ ପ୍ରଶାନ୍ତ କୁମାର ପୁରସ୍କୃତ । ତାଙ୍କର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଚିତ୍ର "ମୁଗ୍ଧା-ବଧୂ" ସର୍ବଜନ ପ୍ରଶଂସିତ ହୋଇପାରିଚି । ଚିତ୍ରଟି ଅଧୁନିକ ଚିତ୍ର-କଳାର ମୌଳିକତା ରକ୍ଷା କରିପାରିଚି । ଶ୍ରୀମାନ୍ ପ୍ରଶାନ୍ତ ଏ ସମ୍ମାନ ଲାଭ କରି ଓଡ଼ିଶାର ଗୌରବ ବୃଦ୍ଧି କରିଚନ୍ତି ନିଶ୍ଚୟ । ଏଇ କଳାକାର ହେଉଚନ୍ତି ଭୋଳାନାଥ ବିଦ୍ୟାପୀଠର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଧୀରେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଏକମାତ୍ର ପୁଅ ।" ଏ ସମ୍ବାଦଟି ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ଖବର କାଗଜରେ ପଢ଼ି ନିଜ ଆଖିକୁ ନିଜେ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରିଲେନି । ସେ ଆଉ ଥରେ ସବୁ ପଢ଼ିଗଲେ । ତଥାପି ମନ ମାନୁନି । ବିଶ୍ୱାସ ମନ ଭିତରେ ପଶୁନି । ପ୍ରଶାନ୍ତ ! ସେଇ ଗଧ ପ୍ରଶାନ୍ତ ପାଇବ ପୁଣି ପୁରସ୍କାର !

ତିନିବର୍ଷ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ପାସ୍ କରିପାରିନି । ପୁଣି ପାଞ୍ଚ ହଜାର ଟଙ୍କାର ପୁରସ୍କାର—କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରଙ୍କଠୁଁ ! ସେ ଆପେ ଆପେ ହସିଲେ—ବିଶ୍ୱାସ ହଉନି । ଅନ୍ୟ କେହି ହୋଇଥିବ । ପୁଣି ବିଚାରିଲେ—ତାଙ୍କ ନାଁ, ତାଙ୍କ ସ୍କୁଲର ନାମ ଲେଖା ହୋଇଚି ! ଅନ୍ୟ କେହି ହୋଇ ନପାରେ । ତାଙ୍କର ପ୍ରଶାନ୍ତ ନିଶ୍ଚୟ । ତାଙ୍କ ଭିତରଟା ଖୁସିରେ ବାହୁଁ କଣ ହୋଇଗଲା । ସେ

ଦୌଡ଼ିଗଲେ ଘର ଭିତରକୁ । ଏ—ହଇଏ—ଶୁଣୁଚଟି ! ଆମ ପ୍ରଶାନ୍ତ ପାଞ୍ଚ ହଜାର ଟଙ୍କା ପୁରସ୍କାର ପାଇଚି । ବାଃ, ପିଲାଟି କଣ କରି ପକେଇଚି । ଗୁଡ଼ାଏ ଆନନ୍ଦ ଯେପରି ତାଙ୍କ ଭିତରେ ଏପଟ ସେପଟ ଡେଇଁ ପଡ଼ୁଚନ୍ତି ।

ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଏ ପ୍ରକାର ହସଖୁସିମିଶା ମଧୁର ଡାକଶୁଣି ସୁମିତ୍ରା ବିସ୍ମିତ ହେଲେ । ଅକାଳେ ନାଇଁ—ସକାଳେ ନାଇଁ—ଏମିତିକା ଡାକ ତାଙ୍କୁ ବଡ଼ ନୂଆ ଲାଗିଲା । ଏତେ ବରଷ ହେଲା ଏ ଘରକୁ ସେ ଆସିଲେଣି—ଦିନେ ବା କେବେ ଏଭଳି କଣ୍ଠ ଖୋଲି ସୁଆଗରେ ଡାକିଥାନ୍ତେ ? ସେ କିଛି ବୁଝି ପାରିଲେନି । ଏକାବେଳକେ ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ଖେପେଇ ଘରକୁ ପଶି ଆସିଲେ । "ଦେଖୁନ, ଖବର କାଗଜରେ ବାହାରିଚି ! ଆମ ପୁଅ ବଡ଼ ନାଆଁ କରିଚି । ଭାରତରେ ନାଆଁ କଢ଼ିଚି !"

ସୁମିତ୍ରା ଚଡ଼ଚଡ଼େଇ କହି ପକେଇଲେ, "ଏ—ମା, ଛୁଇଁକନି ? ଖେପେଇ ହଉଚ ଦେଖୁନ ? ଏ ଖାଲହାଣ୍ଡି ପାଖକୁ କିଆଁ ଧାଇଁ ଆସୁଚ ।" ନ ଗାଧୋଇ ଧୀରେନ୍ଦ୍ରବାବୁ ଭୁଲରେ ବି ଖେପେଇ ଘରକୁ ଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଏ ଖବର ଶୁଣି ତାଙ୍କର ଆଜି ଟଗାଡ଼ନ୍ତଲେ ପଡ଼ୁନି । ଏଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପାଇଁ ସେ ଯେପରି ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଜୀବନରୁ ଭୁଲି ଯାଇଚନ୍ତି । ମନ ଉଲୁସି ଉଠୁଚି ! ଗୋଡ଼ ତଳେ ପଡ଼ୁନି । ଯାହାକୁ ଦେଖୁଚନ୍ତି—ପୁଅ ପୁରସ୍କାର ପାଇବା କଥାଟି କହୁଚନ୍ତି । ନୂଆ ହୋଇ ଲେଖୁଥିବା ତରୁଣ କବି ଯେପରି ତା'ର ଛପା କବିତା ନିଜ ପରିଚିତ ଲୋକଙ୍କୁ ନ ଦେଖେଇ ରହିପାରେନି ।

ଯେଉଁ ପୁଅକୁ ଅଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି କହୁଥିଲେ, ସଦାଏ ଛି ଛି କରୁଥିଲେ, ବଡ଼ ହୀନ ଆଖିରେ ଦେଖୁଥିଲେ, ଆଦର କରି ପଦେ କହିବାକୁ ମୁହଁ ଉଠାଉ ନଥିଲେ, ଅପଦାର୍ଥ କହି

ନିଜ ପରି ଯେତେ ଅଛନ୍ତି କହୁଥିଲେ—ସେ କଣ ନକଲି ! ସେଇ ଅଯୋଗ୍ୟ ଆଜି ଯୋଗ୍ୟତା ହାସଲ କରିଚି । ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁଙ୍କ ଉତ୍କଣ୍ଠା ନାଚି ଉଠେଚି । ଜୀବନରେ ବୋଧହୁଏ ସେ ଏତେ ଖୁସି କେବେ ହୋଇ ନଥିଲେ । ଆଜି କୋଟି କୋଟି ମଣିମାଣିକ୍ୟ ପାଇଲା ପରି ଲାଗୁଚି । ସେ କହୁ ଗୁଲୁଚନ୍ତି ।

× × ×

ପ୍ରତିମା ଆଜିକାର ଖବର ଶୁଣିଲଣି ?

କଣ କହୁନ—

ଦେଖୁନ ଖବର କାଗଜରେ ବାହାରିଚି । ପ୍ରଶାନ୍ତବାବୁ ପାଞ୍ଚ ହଜାର ଟଙ୍କା ପୁରସ୍କାର ପାଇଚନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନୈ "ମୁଗ୍ଧା ବଧୂ" ଖୁବ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ହୋଇଚି ।

ପ୍ରତିମା ପ୍ରବୀଣବାବୁଙ୍କ କଥାକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ସାଇଙ୍କ କଳା ସାଧନାକୁ ଉପହାସ କରୁଚନ୍ତି ବୋଲି ସେ ଦୁଃଖ କଲପରି ଜଣାପଡୁଥିଲା ।

ଏମିତି ଉପହାସ କରି ଲାଭ କଣ ?

ପରିହାସ କରୁନି ପ୍ରତିମା—ଏଇ ତୁମେ ପଢ଼ୁନ । ପ୍ରତିମା ପଢ଼ିଲା । ମନକୁ ବିଶ୍ୱାସ ପାଇଲାନି । ପୁଣି ପଢ଼ିଲା କାଳେ ଅନ୍ୟ କେଉଁ ଶିଳ୍ପୀ ହୋଇଥିବ । ମାତ୍ର ସ୍କୁଲ ଓ ବାପଙ୍କ ନାମ ପଢ଼ି ସେ କଥାଟି ବିଶ୍ୱାସ କଲା । ତାର ଗୁଡ଼ କୁଣ୍ଠେ ମୋହ ହୋଇଗଲା । ପ୍ରଶାନ୍ତବାବୁଙ୍କ ଏ ଅଭାବିତ କୃତିତ୍ୱରେ ସମସ୍ତେ ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତ ହେଲେ । ପ୍ରଥମେ କେହି ବିଶ୍ୱାସ କଲେ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ସତ କଥା କେବେ ଲୁଚି ରହେ ନାହିଁ ।

ପୁରୁଣା ପୋଖରୀ ହୁଡ଼ାରେ ପ୍ରଶାନ୍ତ ବସିଚି । ଆଜି କାଗଜ ପେନ୍‌ସିଲ୍ ଆଣିନି । ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ ଗାଉଚି—"ବାଧା ମାନେ ନା ବଧୂ ଯମୁନା ଯିବାପାଇଁ" ତା'ର ମନର ରୂପସୀ ପାଣି ନେଇ

ଆସୁନି । ତେଣୁ ତା'ର ମନରେ ସୁଖ ନାହିଁ । ବଡ଼ ଉଦାସରେ ସେ ବୁଲିଚି । ସେଇ ଜନୁ ପାଗଳୀ କୃଷକ କନ୍ୟା ଗୋପୀ । କିଛି ଦିନ ତଳେ ବାହା ହୋଇ ଚାଲିଯାଇଚି । ସେ ତା'ର ପ୍ରେରଣା । ତା' କଳା ସାଧନାର ଫଳଦାୟିନୀ । ପ୍ରଶାନ୍ତ ହୁଏତ ଗୋପୀ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରନି । ଗୋପୀ ତ ଜାଣେନା ପ୍ରଶାନ୍ତ କାହିଁକି ପୋଖରୀ ହୁଡ଼ାରେ ବସେ । ଗୋପୀ କେବେ ଭାବନି ଯେ ତା'ର ରୂପକୁ ଦେଖି କିଏ କିଛି ଭାବବ । ଗାଁରେ କେତେ ଝିଅ ଅଛନ୍ତି । ସେବି ସେପରି ଝିଅଟାଏ । ପ୍ରଶାନ୍ତ ଚାହିଁଚି—ସୁନା ରଙ୍ଗ ଖରା ଆକାଶ ସାରା ବିଞ୍ଚିହୋଇ ପଡ଼ିଚି । ଛିଣ୍ଡିଆ ଖଣ୍ଡିଆ ମେଘ-ଗୁଡ଼ିକରେ ଫଗୁ ଛିଟା ସେପରି ଲାଗିଚି । ଗୋଟେ ଗୋଟେ ଗୋଡ଼ି ପଥର ପ୍ରଶାନ୍ତ ପୋଖରୀ ପାଣିକୁ ଫିଙ୍ଗୁଚି—ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ । କାହିଁକି ସେ ଏପରି କରୁଚି ଜାଣେନା । ଫିଙ୍ଗୁଚି, ଯେମିତି ଲୋକେ ଓଗାଡ଼ ହେଲନ୍ତି । ପାଣିର ଭଉଁରୀ ସବୁ ମିଳେଇ ଯାଉଚି ।

ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ଆରାମ ଚୌକିଟାରେ ପଡ଼ିଚନ୍ତି । ପୁଅ କଥା ଭାବି ଭାବି ମନ କାହିଁକଣ ହୋଇଗଲଣି । ମା' ଛେଉଣ୍ଡ ପିଲାଟାକୁ କେତେ ଗେହ୍ଲାରେ ସେ ପାଳନ କରିଚନ୍ତି । ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ପରେ ପୁଅ ମଣିଷ ହେବ ବୋଲି ସେ ଆଶା ରଖିଥିଲେ । ମାତ୍ର ପ୍ରବୀର କଣ ଆଶାକୁ ସଫଳ କରିପାରିଲା ? ନିହାତ ଅମାନିଆଁ ଟୋକାଟାଏ, ଯାହା ବୁଝିଚି ସେଥିରୁ ତଳେଇବ ଠିକ ନାହିଁ । ପ୍ରବୀର ମା' ଦେହାନ୍ତ ଦିନୁ ଘରର ଶାନ୍ତି ତୁଟିଯାଇଚି । ଯେତେ ଲୋକ ଥିଲେବି

ଘରେ ମାଇକିନା ନଥିଲେ ଘର ନୁଖୁରା ଦିଶେ । ଖାଲି ଖାଲି ଲାଗେ । ମରଦପୁଅ ବାହାରର ମଣିଷ । ସିଏ ଭାବୁଥିଲେ ଝିଅ ପିଲାଟାଏ ଘରକୁ ଆସିବ । ପାଦର ନୂପୁର ଶବ୍ଦରେ ନିଟୋଳା ଘରଟି ମୁଖର ହେବ । ପୁଅ ବୋହୂ ହସଖୁସିରେ ରହିବେ । ସେ ଆଖି ପୁରେଇ ଚାହିଁବେ । ନାତି ନାତୁଣୀ ଆସିବେ । କୁନି କୁନି ହାତ ଗୋଡ଼ ହଲାଇ ତାଙ୍କୁ ଡାକିବେ । ତାଙ୍କ ପିଠିରେ ଚଢ଼ି ତାଙ୍କୁ ଘୋଡ଼ା ବନେଇବେ । ସେ ନାତି ନାତୁଣୀଙ୍କୁ ପିଠିରେ ବସାଇ ଘୋଡ଼ା ହେବେ । ମନଲକ୍ଷ୍ମୀ ବୋହୂ ବାଛିବେ । ସବୁଠାରୁ ଚନ୍ଦ୍ରଠୁଁ ବି ବେଶି ଗୋରା ଥିବ । ଦେଢ଼ ପୁଅର ବଧୂ ହେବ । ଭଲ ଝିଅ ନହେଲେ ଗୃହସ୍ଥି-ବାଣିଜ୍ୟବେଳେ ଚଳିବ କେମିତି ? ପ୍ରବୀରର ମା' ଆଶା କରିଥିଲା—"ପୁଅ କେବେ ବଡ଼ ହେବ । ସେ ଘରକୁ ବୋହୂ ଆଣି ତା' ହାତପରଶା ଖାଇବ । ହାତର କାମ ଠଣଠଣ କରି ଯେତେବେଳେ ବୋହୂ ଘରକାମ କରୁଥିବ, ତାକୁ କାମ ନକରି ଦଣ୍ଡେ ବସିବାକୁ କହିବ । କାଲିକାର ଝିଅଟାଏ । ହାତବଲ ଖାଇ ଜାଣିନୁ, ଟିକିଏ ବସ । ଦିନ ଯିବ ବୋଲି, ନଡ଼ ଚଣ ଯାଉଛି । ସ୍ୱାମୀନାଥ ବାବୁ ଅନେକ କଥା ଭାବନ୍ତି । ତା'ର ଆଶା କଣ ଏଇଆ ହବ ବୋଲି ସେ ଭାବିଥିଲେ । ଯେଉଁ ପୁଅକୁ ଜୀବନଠୁଁ ବି ଅଧିକ ମଣିଥିଲେ, ସେ ପୁଣି ଏପରି ଅବସ୍ଥା ତିଆରି କରିବ, ତାଙ୍କର ଧାରଣା ନଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ନିଜ ଭିତରେ ନିଜେ ଜଳିପୋଡ଼ି ମରୁଛନ୍ତି । କାହାକୁ କହିବେ ? ବାପ-ପୁଅର କଥା । ଅମାନିଆ ହୋଇ ପୁଅ ଘର ଛାଡ଼ିଛି । ଘରେ ପୁଣି ପାଦ ନଦେବାକୁ ଧମକେଇଛି । ପ୍ରବୀରର ଶେଷକଥା ସବୁ ତାଙ୍କ ଦେହସାରା ସଞ୍ଚରିଯାଏ ।—"ହୁଏତ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଯାଇ-ପାରେ, ଏ ଘରର ସୀମା ମାଡ଼ି ନପାରେ, ତଥାପି ପ୍ରତିମା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ବାହାହେବାରେ ମୁଁ ସମ୍ମତ ନୁହେଁ ।"

"ତୁ ଏକଥା ସାହସ କରି କହିପାରିଲୁ—ପ୍ରବୀର ! ତୋତେ ଲଜ୍ଜମାଡ଼ୁନି ଏକଥା କହିବାକୁ ? ତୋ'ର ଏ କଥା ଶୁଣିବାପାଇଁ ମୁଁ କଣ ଏ ଭଙ୍ଗାରୁଙ୍ଗା ସଂସାର ଧରି ବସିଚି । ସାମାନ୍ୟ ଝିଅଟାର ମିଛ ପ୍ରେମରେ ପଡ଼ି ନିଜର ବାପ,ଘରସଂସାର ଓ ମାନମର୍ଯ୍ୟଦାକୁ ପଦାଘାତ କରୁଚୁ ?"

"ଘର ସଂସାରର ମୋହ ଦେଖାଇ ଆପଣ ଏ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରୁ ଟଳାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ଆପଣ ପିତା ! ପିତା ପୁତ୍ରକୁ ଯେଉଁ ପରି ଲାଳନପାଳନ କରେ, ଶିକ୍ଷାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରେ—ଆପଣ ତାହାହିଁ କରିଚନ୍ତି । ତା' ବୋଲି ଆପଣ ବିବାହ ଭଳି ଏକାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବ୍ୟାପାରରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।"

ପ୍ରବୀର ! ଓଃ "ଜ୍ଞାନୀନ୍ଦ୍ରବାବୁ କ୍ରୋଧରେ ଅନ୍ଧ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ପରେ ଟିକେ ନିଜକୁ ସମ୍ଭାଳିନେଇ ବିରକ୍ତି, ଘୃଣା ଓ କ୍ରୋଧରେ ପ୍ରକାଶ କଲେ—ତୁ ବେଶୀ ପାଠପଢ଼ିଚୁ ବୋଲି ମୋତେ ଉପଦେଶ ଦେବାର ଚେଷ୍ଟା କରନା ପ୍ରବୀର ! ତୁ ସଂସାରକୁ ଚିହ୍ନିନୁ । ତୋ'ର ସେ ବୟସ ଆସିନି । ମୁଁ ତୋର ଅମଙ୍ଗଳ ଚାହୁଁନି । ତଥାପି ମୋର ଏଇ ଏକ କଥା—ତୁ ପ୍ରଭମାଙ୍କୁ ନେଇ ଘର ସଂସାର କରିବାର ମୋହ ଯଦି ଛାଡ଼ିପାରୁନୁ, ତେବେ ତୋ ପାଇଁ ଆଜିଠୁ ଏ ଦରଜା ବନ୍ଦ । ପ୍ରବୀର କିନ୍ତୁ ଗମ୍ଭୀର କଣ୍ଠରେ—ଏ ଦରଜା ମାଡ଼ିବ ନାହିଁ କହି ଚାଲି ଯାଇଥିଲା । ଅନେକ ଦିନ ହେଲା ତା'କୁ ଦେଖିନାହିଁ । ଜ୍ଞାନୀନ୍ଦ୍ରବାବୁ ଭାବୁଥିଲେ—ବୋଇଆ ଟୋକାଟାଏ ମନ ବଦଳିଗଲେ, ଚଞ୍ଚଳ ରକ୍ତ ଥମିଗଲେ, ଫେରି ଆସିବ । ମାତ୍ର ପ୍ରବୀର ଫେରିନି—ନ ଫେରିବାକୁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଚି ।

ପ୍ରବୀର ପ୍ରଭମାଙ୍କୁ ବାହାହୋଇ ଘର ସଂସାର କରିଛନ୍ତି । ଧୀରେନ୍ଦ୍ରବାବୁ ତାଙ୍କ ବିବାହକୁ ଅନୁମୋଦନ କରିଚନ୍ତି । ପ୍ରବୀର

ଭଲ ଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ହୋଇଥିଲେ ନିଜ ଝିଅକୁ ତାହାଙ୍କୁ ବା ନଦେବେ ? ବରଂ ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରୁ ବୋଝ ଯାଉଛି, ସେ ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଜନସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ରରେ ପ୍ରତିମା ସାମାଜିକ ଶିକ୍ଷା ସଂଗଠିକା ହିସାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି । ପ୍ରବୀରବାବୁ ଜନସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ରର ଉପଦେଷ୍ଟା ହିସାବରେ ସକ୍ରିୟ ସହଯୋଗ କରୁଛନ୍ତି । ଜନସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ପାଖରେ ସରକାରୀ ଘରେ ସେମାନେ ରହୁଛନ୍ତି ।

ବାପଙ୍କୁ ନାନା କଥା କହି ପ୍ରବୀର ଘର ଗୁଛଉଛନ୍ତି ସତ, ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ମନରେ ନାନା ଆଲୋଡ଼ନ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଛି । ସେ କଣ ନା କଣ କହି ପକାଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଉତ୍ତେଜନା ଥିଲା । କେଉଁ ମୁହଁରେ ବାପଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ସେ ଏବେ ଠିଆ ହେବେ ? ଭଲ ହୁଅନ୍ତୁ ବା ମନ୍ଦ ହୁଅନ୍ତୁ, ସେ ବାପ । ତାଙ୍କ ମନରେ ଏ ବୟସରେ ଦୁଃଖ ଦେଇ ସେ ଭୁଲ କରିଛନ୍ତି, ଅପରାଧ କରିଛନ୍ତି । କ୍ଷମାଭିକ୍ଷା କରିବାପାଇଁ ପ୍ରତିମା ଅନେକ ଥର କହୁଛି । ସେ ବଡ଼ ସଙ୍କୋଚ ବୋଧ କରୁଛନ୍ତି, ଯିବାକୁ ସାହସ ପାଉନି । ସେ କଣ କହି ପକାଇଲେ ବୋଲି, ତୁମେ ଅଭିମାନ କରିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ସେ ଆମର ବାପ—ଦେବତା ସମାନ । ତାଙ୍କର ଗାଳି, ଆମର ଚନ୍ଦନ । ଆମେ ତାଙ୍କ ପାଦ ଧରିବା, ତାଙ୍କୁ ବୁଝେଇବା । ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛି, ସେ ମାନିଯିବେ । ଆମର କଥା ନିଶ୍ଚୟ ଶୁଣିବେ । ପ୍ରତିମା ଅନେକଥର ନିଜ ସ୍ୱାମୀ ପ୍ରବୀରବାବୁଙ୍କୁ କହୁଛି । ପ୍ରବୀର ସେ କଥା ଶୁଣିନାହାନ୍ତି । କିପରି ଯାଇ ସେ ବାପଙ୍କ ଆଗରେ ଠିଆହେବେ ସେଇକଥା ବିଚାରୁଛନ୍ତି ।

× × ×

କମଳାନନ୍ଦ ବସିଛନ୍ତି । ମୁହଁରେ ଉଦାସ ଛାଇ ପଡ଼ିଛି । ଦେଖିଲେ ପ୍ରବୀର ଓ ପ୍ରତିମା ଆସୁଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମନରେ ଅଭିମାନ ଜାତ ହେଲା । ପୁଣି ଏ ଗାଳିଦେଇ ଧକ୍କାମାରି ବାହାର କରି-

ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ, ମାତ୍ର ମନ ବଳିଲା ନାହିଁ । ବାପ ସେ—ପୁଅଟିଏ ଦୋଷ କଲେ ବୋଲି କଣ ଏପରି ଦଣ୍ଡଦେବେ ? ସେ ନୀରବ ରହିଲେ । ନ ଚାହିଁଲା ପରି ଉପରକୁ ଚାହିଁଲେ । ପ୍ରତିମା ଆସି ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ଗୋଡ଼ ତଳେ ପଡ଼ିଲା । ପ୍ରବୀର ଠିଆହୋଇ ରହିଲେ । ଜ୍ଞାନାନନ୍ଦ ମନର କୋହ ସମ୍ଭାଳି ନପାରି କାନ୍ଦି ପକେଇଲେ । କଥା କହି ପାରିଲେ ନାହିଁ—କଣ୍ଠ ଧରିଗଲା । ବୋହୂକୁ ଉଠାଇ—"ଯା ମା ଭିତରକୁ ଯା' ମୁଁ ବଡ଼ ଭୁଲ କରିଛି ।" ପ୍ରବୀର ବାପାଙ୍କ ଛାତିରେ ଲୋଟିଯାଇ କଇଁକଇଁ କାନ୍ଦିଲେ । ସେ ବଡ଼ ଭୁଲ କରି ପକେଇଥିଲେ । ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ବାପ ପୁଅଙ୍କ ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ବାହାରକୁ ଗଲେ । ସେ ଆସିଥିଲେ କିଛି କହିବାକୁ ... ... ।

ହଠାତ୍ ଅସମୟରେ ମିଲ୍‌ର ପୁଙ୍ଗା ବାଜି ଉଠିଲା । ଲୋକେ କାମଛାଡ଼ି ଦଉଡ଼ିଲେ । ବଡ଼ କର୍ମଚାରୀ ସବୁ ପବନ ବେଗରେ ଘଟଣା ସ୍ଥଳୀକୁ ଧାଇଁଲେ । କଥା କଣ—କଣ ହୋଇଛି ? ପାଟି ତୁଣ୍ଡ ଚାରି ଆଡ଼େ ଚହଲି ଗଲା । କିଏ ଜଣେ କଟି ଯାଇଛି । ହଜାର ହଜାର ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ଏପରି ଜଣେ ଅଧେ କଟିଯାଇ ମରିଯିବା ଅତି ସାଧାରଣ କଥା, ତେଣୁ କର୍ମଚାରୀ ଗଣ ବେଶୀ ଗୁରୁତ୍ୱ ନ ଦେଇ ଯେ ଯାହାର କାମରେ ପୁଣି ଯୋଗ ଦେଲେ । ଠିକେଦାର ଯୁବକ ଗୋଟିଏ ଏ କ୍ଷତ ବିକ୍ଷତ ମୃତ ଯୁବକର ଖଣ୍ଡିଆ ଶବଟାକୁ ଲୁଗାରେ ଘୋଡ଼ାଇ ତା ନିଜ ଗାଁ ମଶାଣିକୁ ଗଲେ ।

ସାଧାରଣ କର୍ମଗୃହୀ ଟିଏ। ଶବ—ଶୋଭାଯାତ୍ରାର ଆୟୋଜନ ନାହିଁ। ଶୋକ ସନ୍ତପ୍ତର ଆତ୍ମାର ସଦ୍‌ଗତି କାମନା ମିଲକର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ କଲେ କି ନା ତାଙ୍କୁହିଁ ଜଣା।

ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ଖବର କାଗଜଟି ପଢ଼ୁ ପଢ଼ୁ ତାଙ୍କ ଆଖି ପଡ଼ିଲା। କାଗଜ କୋଣରେ ଦୁର୍ଘଟଣା—କିଏ ଜଣେ ଯୁବକ ମିଲରେ କଟି ଯାଇ ପ୍ରାଣ ହରାଇଛି। ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ମନରେ ପାପ ଚିନ୍ତା ପଶିଲା। ତାଙ୍କ ପ୍ରିୟପୁତ୍ର ଅରୁଣ କି? ଅରୁଣତ ସେଇଠି କାମ କରେ। ଯ, ସେ କଅଁ ହେବ? ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ଅଛନ୍ତି, କେହି ଜଣେ ହୋଇଥିବ। ନିଜ ମନକୁ ନିଜେ ବୁଝେଇଲେ।

ସ୍ଥାନୀୟ ଜନସଂଘ କେନ୍ଦ୍ରର ମାସିକ ସଭାରେ ପ୍ରଭାତ ବାବୁ ପଞ୍ଚ ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାର ରୂପରେଖ ଉପରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଧାରଣା ଦେଇ ଯୁବ-ଶକ୍ତିର ପ୍ରକୃତ ବିନିଯୋଗ ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି କହୁଥାନ୍ତି। ଟେବୁଲ ଉପରେ ଥିବା ଖବର କାଗଜର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ସମ୍ବାଦ ଆଖିରେ ପଡ଼ିଲା। ପାଖରେ ଥିବା ମିଲର ଦୁର୍ଘଟଣା ସମ୍ବାଦଟା ପଢ଼ି ସେ ଅଳ୍ପ ସମୟ ନୀରବ ରହିଗଲେ। ଜଣ ହେଲା ଚେଳ ଶି ତାଙ୍କ ମନରେ ଯେପରି କିଏ ଗୁରୁ ଆଘାତ କଲା। ମନ କଥା କାହାକୁ ନ କହି ସେ ଆଗେଇ ଚାଲିଲେ। ଦେଖନ୍ତୁ—ଯେଉଁମାନେ ଅକାଳରେ ମୃତ୍ୟୁ ବରଣ କରୁଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ଭବିଷ୍ୟତ ପିଲା ଛୁଆଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ବଡ଼ ଶୋଚନୀୟ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛି। ସେମାନଙ୍କ ବୁଢ଼ା ବାପା ମାଆ ଅସହାୟ ହୋଇ ଭିକ ଉପାୟରେ ମରୁଛନ୍ତି। କେଣୁ ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ କିଛି ସଞ୍ଚୟ ନ କଲେ ବଡ଼ ହଇରାଣ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ। ଇତ୍ୟାଦି·········ପ୍ରଭାତ ବାବୁ କହି ଯାଉଛନ୍ତି। କିନ୍ତୁ କାହିଁକି କେଜାଣି ତାଙ୍କ ମନ ବଡ଼ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉଛି।

× × ×

ପ୍ରଭାସର ଡାହାଣ ଆଖିପତା ନାଚୁଛି । କଣ ଅଶୁଭ ହେବ କେଜାଣି, ଆଜି ଦୁଇଥର ଝୁଣ୍ଟି ପଡ଼ିଲାଣି । ସକାଳେ ଗାଧୋଇ ଯାଉଥିଲା । ପୁଙ୍କ ପଠର ସଡ଼କଦେଇ କେତେ ଜଣ ଲୋକ ମୁର୍ଦ୍ଦାର ନା କଣ କାନ୍ଧେଇ ଯାଉଥିଲେ । ତାହାର ମଡ଼ା ହୋଇଥିବ ନିଶ୍ଚୟ । ସେମିତିଆ କଣ ପଡ଼ିଥିଲା । ରୋଷେଇ କରୁଥିବା ବେଳେ—ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ତଇଲ ପେଇ ପଡ଼ି ଯାଇଛି । ଆଙ୍ଗୁଠିଟି ଫୁଙ୍କା ପଡ଼ି ଯାଇଛି—ଜଳୁଛି । ହାତରେ ଆଉଁଷି ସାମାନ୍ୟ ଫୁଙ୍କି ଦେଲା, କାଳେ ଜଳବାଟା କମିବ । ଚଞ୍ଚଳ ଗାଧୁଆ ସାରି ଫେରିଲା ବେଳେ ଭୁଆ ବିଲୁଆଟା ବାଟ କାଟି ପଳେଇଲା । କି ଅମଙ୍ଗଳ ଘଟିବ —ଜାଣି ହଉନି । ପ୍ରଭାସ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା—ଅଜିତାକୁ କେମିତିଆ ଲାଗୁଛି । କେବେତ ତାକୁ ଏମିତି ଲାଗେନା । ଛାତି ଧଡ଼କୁଛି, ମନରେ ଭୟ ପଶୁଛି ।

ବିନାୟକ ବାବୁ ବସିଛନ୍ତି । ପାନ କଷରେ ଦାନ୍ତ ପାଚି ଯାଇଛି । ଗୋପୀରମଣ ବସିଛନ୍ତି । ଗୋପୀରମଣ ବଡ଼ ନୀରବରେ ବସିଛନ୍ତି । ବେଶୀ କଥା କହୁ ନାହାନ୍ତି । ଜୀବନରେ ଯେତେ କାମ କରିବାକୁ ବସିଲେ ସବୁ ପାଣି ଫାଟି ଯାଉଛି । କଳ୍ପନାଟା ବି ସିଦ୍ଧ ହଉନି । ସେଇଥି ପାଇଁ ମନରେ ଦୁଃଖ । କି ପାପରୁ କୋଳରେ ପୁଅଟିଏ ନାହିଁ, ଯାହା ଅଛି ସେତ ଝିଅ । ପରେ ଘରର ହାଣ୍ଡି ଧରି ଚଳିବ । ତା'ଠି ଆଶା ଭରସା କେତେ ଦିନ ? ଝିଅଟିକୁ ଭଲ ପାତ୍ର ହାତରେ ଦେଇ କଟୁ ଦିନ ଦୁଃଖରେ ହାଣ ମାରି ବସିବାକୁ ଭାବିଥିଲେ । ସେତିକ ଦିଲେ ସମ୍ଭବ ନାହିଁ । ଗ୍ରାମର ବାହା ହେବାକୁ ମନା କଲା । ସେଇଥି ପାଇଁ ବାପ ପୁଅ ଛଡ଼ାଛଡ଼ି । କେବେ ତାହାର ଗୁଣ ମାଡ଼ୁନି । କହିଲା ଝୁଣ୍ଟ କୋଉଠିକୋଉ ରହିଲା । ଭଣ୍ଡେଇବାର ନିଧି ମହାପାତ୍ରର ପୁଅ ସୁକାନ୍ତ କଥିବେ ବାହା ହେଉଛି । ବାହାଟା ହେଉଛି ସତ, ହେଲେ ମନ ସୁଖନାହିଁ । ହେଲେ ଦେଖିବ

ପିଲଟା ରେଗା—ଖଣ୍ଡେ ଧରି ପଡ଼ିଚି । ନୀଳ ମାଧବ କଣ କରୁଚନ୍ତି ଚେଙ୍କାଣି । ହରି ଚମ୍ପ ଆଡୁଆଳ କରନ୍ତୁ । ଝିଅର ସଂଖା ସିନ୍ଦୂର ବନ୍ଧ ହେଉ । ମନେ ମନେ ଗୋପୀ ରମଣ ଏଇ କଥା ଭାବୁଚନ୍ତି ।

ତାଙ୍କର ଭୟ ହେଉଚି । ତାଙ୍କର ସବୁ ପାପ ବୋଧହୁଏ ଏଇ ଜନମଟର ଫଳଯାଉଚି । ଆଜି କଣ ଘଟିବ—ଏଇ ଭୟରେ ତାଙ୍କର ମନ ଦିନକୁ ଦିନ ଦବି ଯାଉଚି ।

ଆପଣ ଚିନ୍ତା କରୁଚନ୍ତି କାହିଁକି ଗୋପୀରମଣ ?

ଚିନ୍ତା ସେମିତି କିଛି ନାହିଁ । କଥାଟି ମନେ ପଡ଼ିଗଲା । ଟିକିଏ ଏମିତି ସେମିତି କରି ମାପୁଥିଲି । ସବୁ ଦିନ ଭଲ କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଗୋପୀରମଣ କହି ପକାଇଲେ । ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ମୁଖ ଉପରେ ବିଚ୍ଛୁରି ପଡ଼ୁଥିଲା ଦୁଃଖ ଭରା ମଳିନ ଛାୟା । ଯେ କେହି ଦେଖି କହି ପାରିବ ତାଙ୍କ ମନ ଗଭୀରର ଅକୁହା କଥା ।

କାଖରେ କଳସୀ ନେଇ ପ୍ରତିଭା ଫେରିଲେ । ପିନ୍ଧା ଶାଢ଼ୀ ଖଣ୍ଡିକ ପାଣି ଜରଜର ହୋଇଚି । ଭିଜା ବସନ ଦେହର ଯୌବନକୁ ଢାଙ୍କିବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟାକରି ବିଫଳ ହେଉଛି । ଓଦା ଲୁଗା ବେଢ଼ି ହୋଇ ଦେହ ବଳୁରି ଯାଉଚି, ତଥାପି ଭିତରକୁ ଚାହୁଁଚି । ସଜଫୁଟା ମଲ୍ଲି ଉପରେ ଯେପରି ଅସରଏ ପାଣି ପିଟି ହୋଇ ଯାଇଚି । ଓଢ଼ଣାର ପାଣି ପଡ଼ି ପଡ଼ି ମୁହଁଟି ସତେଜ ଜଣା ପଡ଼ୁଚି । ବନାପୁଲ ଅନେଇଲେ, ପ୍ରତିଭା ଆସୁଚି—ମୁଗ୍ଧା ସୀମନ୍ତିନୀ ପ୍ରତିଭା—ଆଖି ତାଙ୍କର ପୂରି ଉଠେ । ସ୍ୱପ୍ନ ପୁରୁଷର ସଞ୍ଜୀବନ ହୁଏ । ଝଲକରେ ଏକ ଉଷ୍ଣ ପ୍ରବାହ ସଞ୍ଚରି ଉଠେ । ସଙ୍କୁଚିତ ବୁଢ଼ା ଆଖି ବିସ୍ଫାରିତ ହୁଏ—ସେ ଅନେଇ ରହନ୍ତି ଅପଲକ ନୟନରେ । ପ୍ରତିଭାର ସମସ୍ତ ସୁଷମା ଯେପରି ତାଙ୍କୁ ବିଦ୍ରୂପ କରୁଚି ତାଙ୍କ ଏମ ଦୁର୍ବଳ ପୁରୁଷ ପଣିଆ ପାଇଁ ।

ପ୍ରଭାସ ଘର କାମରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଥାନ୍ତି । ହାତର କାଚ ପଟେ କେମିତି ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସେ ଶଂକି ଗଲେ, ଏକ ଅଲକ୍ଷଣା କଥା । ହାତର କାଚ ଭାଙ୍ଗେନି, ଆଜି ଭାଙ୍ଗିଗଲା କିମିତି । ଭଙ୍ଗା କାଚ ଟାକୁ ସବୁ ଚୁମାଟିଏ ଦେଇ ଘର କୋଣରେ ରଖି ଦେଲେ । ତାଙ୍କର ଏଇ ସବୁ ଚୁମାର ଅସ୍ପଷ୍ଟ ସ୍ୱରରେ ଯେପରି ତାଙ୍କ କାଚ ସିନ୍ଦୂର ବଜ୍ର ହେଉବୋଲି ସେ ଗୁହାରି କରୁଥାନ୍ତି ।

ସେଇ ଅରୁଣଟି ମିଲ୍‌ରେ ଆଜି ମରି ଯାଇଛି । କଥାଟି ପ୍ରଭାସର କାନରେ ବାଜିଲା । ଗାଁ ଦାଣ୍ଡରେ କେତେକ ଲୋକ କୁହା କୁହି ହେଉଥିଲେ । ବହୁଦିନ ପରେ ଅରୁଣର ନାଆଁଟି ତା'କାନରେ ବାଜିଛି । ସେ ଶବ୍ଦ ତା'ର କର୍ଣ୍ଣ ପଟହରେ କେବଳ କମ୍ପନ ସୃଷ୍ଟି କରିନି, ସେ କମ୍ପନ ତା'ର ଶୀର୍ଣ୍ଣ ଶରୀରକୁ ଚହଲାଇ ଦେଇଛି । ସକାଳେ ବଡ଼ ଅଶୁଭ ସ୍ୱପ୍ନ ସବୁ ଦେଖିଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ମନ କାଉଳି ହଉଛି, କାଳେ କଣ ଘଟିବ । ସେ ଗୁହାଳର ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆରକୁ ଦୌଡ଼ିଗଲା । କାହାକୁ ପଚାରିବ ? କୋହ ପିଏ, ନିକଟରେ ଲୁଆଣୀ ହୋଇ ଆସିଛି । କାହାସ ପାଇଲାନି, ଫେରି ଆସିଲା । କେଉଁ ଅରୁଣ ବୋଲି ପଚାରିବାକୁ ଧାଇଁ ଥିଲା ସେ । ଅନନ୍ତ ଜିଜ୍ଞାସା ତା'ର ଦେହ ସାରା ଆତୁର ପ୍ରଶ୍ନ ବାଚୀ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେ ବଡ଼ ଅସୁସ୍ଥ ବୋଧ କଲା । ମନ ଚଞ୍ଚଳ ହେଲା । ଜିଜ୍ଞାସା, ଆବେଗ, କମ୍ପନ, ଆଲୋଡ଼ନ ସବୁ ଯେପରି ତାର ଦେହ ଭିତରେ ଭିଡ଼ା ଭିଡ଼ି, ଠେଲା ଠେଲି ହେଉଥାନ୍ତି । ସେ ଆଉ ଅଥୟ ହୋଇ ବସି ପାରୁନି ।

ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଆହା—ତ-ତ କରି ଭିତରକୁ ଆସିଲେ । ବଡଗା ତରୁଣ ଗତକାଲି ମିଲ୍‌ରେ କଟି ଯାଇଛି—ପ୍ରଭାସ ! ବଡ଼ ଗୁଣର ଟୋକାଟିଏ ଥିଲା । ବୁଢ଼ା ବାପା ମାଆ ବଡ଼ ଅନାଥ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ଏଣିକି । ଭଲ ମଣିଷ କଣ ଏ ପାପୀ ଦୁନିଆଁରେ

ରହୁଛେ ! ବିନାୟକ ପାନ ଚୋବାଇଲେ । 'ଅରୁଣ ମରୁ ଯାଇଚି' କଥାଟି ମ ସବୁଣୁ ପ୍ରଭାସ୍ୱ ନିଜକୁ ବଡ଼ ଅଥୟ ମନେକଲା । ଅରୁଣ ମରିବା ଆଗରୁ ପ୍ରଭାସ୍ୱ ମରି ସାରିଚି, ଏକଥା ଅବଶ୍ୟ ଭାବିଥିଲା । ତଥାପି ଅରୁଣର ଏ ମୃତ୍ୟୁରେ ପ୍ରଭାସ୍ୱର ମୃତ୍ ବତ ଦେହରୁ ସବୁ କିଛି ନିଃଶେଷ ହେଲପରି ବୋଧହେଲ—ତା'ର କ ଣ୍ଠାକୁଳ କଣ୍ଠ ଶୁଖିଗଲ । ଥରିଲ ଓଠ ଦନ୍ତରେ । ଅଠାଳିଆ ଜିଭ ଶୁଖିଗଲା । ଆଖି ଟେଆ ଟେଆ ରହିଗଲ । ଦୁଇଧାର ଲୁହ ଗାରେଇ ଭଳି ଆଖିରୁ ଝରିପଡ଼ିଲା । ଅରୁଣ ଦେଇଥିବା ସମସ୍ତ ସ୍ନେହ ଆଦର ଆଜି ଯେପରି ତା' ଦେହରୁ ନିର୍ଗତ ହୋଇ ଯିବାକୁ ଚାହେଁ ।

ଗୋପୀରମଣ ଧୀରେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପଦଧରି କହୁଚନ୍ତି—"ମୋତେ କ୍ଷମାକର ଧୀରେନ୍ଦ୍ର—ମୁଁ ପାପୀ—ମୁଁ ରାକ୍ଷସ—ମୁଁ ତମର ଶତ୍ରୁ—ମୋତେ କ୍ଷମାକର । ତମର ଅମଙ୍ଗଳ କରିଚି । ତମ ସୁନାର ସଂସାରରେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କରିଚି । ମୋତେ କ୍ଷମାକର—ମୁଁ ତମର ଗୋଡ଼ ଧରୁଚି ।" ଗୋପୀରମଣ ଧୀରେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପାଦ ଛୁଇଁ କପାଳରେ ଲଗାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ ।

"ଏପରି ବିଚଳିତ ହେଉଛନ୍ତି କାହିଁକି ଗୋପୀବାବୁ ? ତମର ସେ ଭୁଲ ହୋଇଥିବ । ତମ ଝିଅର ଶଂଖା ସିନ୍ଦୂର ବଳୁ ନହେବ । ତୁମେ ପାପ କରିଚ ବୋଲି କଣ ତମ ଝିଅ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ କରିବ ? ଛାଡ଼—ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅନା । ଯାହା ହେବାର ହେଲା । ସବୁ ଭଗବାନଙ୍କ ଲୀଳା । ଆମେ ତୁମେ କେବଳ କଣ୍ଢେଇ । ସେଯୁଙ୍କ ନାଚେଇ ନାଚ ।" ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ସାଧାରଣ ଗଳାରେ କହିଲେ ।

ଜୀବନର ସମସ୍ତ କୁମନ୍ତ୍ରଣା—କୁଚକ୍ରାନ୍ତ ଆଜି ସେ ଶୀତମସ୍କେ ଚଳଚଳ କରୁଛି । ସେ ଯନ୍ତ୍ରଣାରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା ପାଇଁ ଏପଟ ସେପଟ ହାଉଛନ୍ତି । ଡାକ୍ତରଖାନାରୁ ଖବର ଆସିଲା—ଝିଅ ମଥାର ସିନ୍ଦୂର ପୋଛି ଦେଇଛି । ଗୋପୀନାଥ ବଡ଼ ଚୁଡୁଛନ୍ତି । ପାଗଳ ହେଲେଣି, ଗୁଡ଼ାଏ ଶୁଣି ବସି ବଳ ବଳ କୁଲିଲେଣି । ପଅର, ଗଛ ପତ୍ରକୁ ଦେଖୁଛନ୍ତି—କଅଁଳ ପତ୍ର ଝଡ଼ିଯାଉଛନ୍ତି । ତଳେ ମୁଣ୍ଡ ଆ ମାଟି ନିଜର ନଡ଼କୁ ମଧ ଦେଉଛନ୍ତି—

ଅର୍ଜୁନର ଏକ ଆସେଲଇ ଗାଡ଼ି ପ୍ରୋଜାଇନ ଝଡ଼ୀ ଯିଂରେ ଝପଟ ଘର କାନ୍ଥରେ ଝୁଲୁଛି । ଧାରେ ଧାରେ ପ୍ରତିଦିନ ସେ ଛବି ଆଡ଼େ ଗୁରୁଜୀ ମୁହଁ ଫେରାଇ ଦିଅନ୍ତି । ବୁଢ଼ା ଗୁରୁ ଅର୍ଜୁନର ସେଇ ଛବି, ତାଙ୍କ ଆଖି ଛଳ ଛଳ ହୁଏ । ସେ କଥା କହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ଓଠ ଥରି ଉଠେ—ଲୁହ ଗଡ଼ିପଡ଼େ ଆଖିରୁ ।

ବନ୍ଧୁଶା ପୋଖରୀର ଆର ପଟରେ ଅର୍ଜୁନର ସମାଧି । ସକାଳର ଅରୁଣ କିରଣ ବଡ଼ ଶାନ୍ତ ଭଳି ପଡ଼ୁଛି । ସମାଧିର ଦକ୍ଷିଣ ପଟେ ଧାନ ଖେତ । ସୁନେଲି ଶସ୍ୟର ଡେଉଁ ଲାଗି ଲାଗି ପବନ ବହୁଛି । ଗାଆଁ ଝିଅ ବୋହୂଣୀ ପୋଖରୀକୁ ଆସନ୍ତି । ପ୍ରତିଦିନ ପ୍ରତିଦିନ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ପୂର୍ବରୁ ଆସେ । ମାନସିକ ଶ୍ରଦ୍ଧା ପାଇବାଏ । ସମାଧିକୁ ନମସ୍କାର କରି, ଲୋତକ ଢାଳିଦିଏ । କେହି ନ ଦେଖିବା ଭଳି ଛପି ଛପି ଫୁଲ ଅର୍ଜୁନର ସମାଧି ଉପରେ ଛିଞ୍ଚି ଦେଲା । ମନ ଭିତରେ ନଅଟି ମୁଣ୍ଡ ଆ ମାରେ । ଅର୍ଜୁନ ଅର୍ଜୁନ ପାଇଁ ଗାଁ ଝିଅ ଅକ୍ଷରୁ ଝରିଯାଏ—ଦୁଇଧାର ଲୁହ